

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

ΠΜΣ «ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ»

Διπλωματική εργασία

Υποτιτλισμός για κωφούς και βαρήκοους
της ταινίας *Πολίτικη Κουζίνα*

Κυριακή Απ. Δρόσου (Α.Μ.: Ξ2016313)

Τριμελής Επιτροπή: Βιλελμίνη Σωσώνη (επιβλέπουσα)
Γιώργος Κεντρωτής
Μαρία Τσίγκου

ΚΕΡΚΥΡΑ 2018

Υποτιτλισμός για κωφούς και βαρήκοους
της ταινίας *Πολίτικη Κουζίνα*

“I have often thought it would be a blessing
if each human being were stricken blind and deaf
for a few days at some time during his early adult life.
Darkness could make him more appreciative of sight;
silence would teach him the joys of sound.”

Helen Keller (1933)

Στους γονείς μου, την αδελφή μου
και τα ανίψια μου, Ιάσωνα και Μυρτώ

Πρόλογος

Παρόλο που ο υποτιτλισμός είναι η τεχνική που συνήθως χρησιμοποιείται για την απόδοση ξενόγλωσσων ταινιών στα ελληνικά, ο υποτιτλισμός για κωφούς και βαρήκοους βρίσκεται στην Ελλάδα ακόμα στα σπάργανα, γεγονός που αποστερεί κάποια μέλη της ελληνικής κοινωνίας από το δικαίωμά τους να μετέχουν στην τέχνη του κινηματογράφου.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να μεταφέρει στον γραπτό λόγο όλες τις πληροφορίες που παρέχονται μέσα από ηχητικά και παραγλωσσικά στοιχεία της ταινίας του Τάσου Μπουλμέτη *Πολίτικη Κουζίνα*, έτσι ώστε να δοθεί η δυνατότητα σε ανθρώπους με προβλήματα ακοής να κατανοήσουν και να απολαύσουν την ταινία μέσα από ένα αρμονικό «πάντρεμα» υποτίτλων και εικόνας.

Η συγκεκριμένη ταινία επιλέχθηκε για δύο λόγους. Ο πρώτος λόγος είναι οι καλές κριτικές που δέχτηκε και η θερμή υποδοχή που είχε από τον κόσμο. Στο Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης του 2003, η *Πολίτικη Κουζίνα* τιμήθηκε με οκτώ βραβεία –καλύτερης ταινίας, σκηνοθεσίας, σεναρίου, μουσικής, φωτογραφίας, σκηνογραφίας, ήχου και μοντάζ– και την παρακολούθησαν πάνω από ένα εκατομμύριο θεατές στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Ο δεύτερος λόγος που καθόρισε την επιλογή της σχετίζεται με το θέμα το οποίο πραγματεύεται η ταινία, την προσφυγιά και τη νοσταλγία που νιώθει κανείς για το μέρος όπου γεννήθηκε και μεγάλωσε, θέμα το οποίο αγγίζει μια μεγάλη μερίδα του ελληνικού πληθυσμού με ή χωρίς προσφυγικές ρίζες.

Η ολοκλήρωση αυτής της εργασίας δεν θα ήταν δυνατή χωρίς την ενθάρρυνση και τη βοήθεια της κυρίας Σωσώνη, την οποία ευχαριστώ από καρδιάς. Ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω επίσης στον κύριο Κεντρωτή για τις πολύτιμες συμβουλές του, καθώς και στους καθηγητές μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα, την κυρία Τσίγκου και τους κυρίους Παπαδημητρίου και Λίβα, που «φώτισαν» ο καθένας με τον τρόπο του κι ένα διαφορετικό κομμάτι της Μετάφρασης. Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στους δικούς μου ανθρώπους –τους γονείς μου, την αδελφή μου, τον Γιάννη και την Ελένη– που είναι πάντα δίπλα μου και με στηρίζουν.

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	5
Διάρθρωση της εργασίας.....	7
1. Τι είναι η Οπτικοακουστική Μετάφραση;	10
2. Βασικά στοιχεία της Οπτικοακουστικής Μετάφρασης.....	10
3. Ιστορία της Οπτικοακουστικής Μετάφρασης.....	10
4. Διαφορές μεταξύ υποτιτλισμού και μεταγλώττισης	12
5. Κύρια χαρακτηριστικά του υποτιτλισμού.....	12
6. Υποτιτλισμός για Κωφούς και Βαρήκοους.....	14
6.1. Κατακερματισμένο κοινό	14
6.2. Ιστορική αναδρομή	16
7. Η κατάσταση στην Ελλάδα.....	17
1. Λίγα λόγια για την ταινία	19
2. Εστιάζοντας στον στόχο	19
3. Απόδοση διαλόγων	20
3.1. Χρονισμός των υποτίτλων	22
3.2. Ενδογλωσσική και Διαγλωσσική μεταφορά κειμένου	23
3.3 Υφολογικά στοιχεία.....	24
3.4. Στοιχεία προφορικού λόγου.....	25
3.5. Γλωσσικό ιδίωμα	27
3.6. Στοιχεία που παραλείφθηκαν	28
3.7. Τήρηση ουδετερότητας.....	29
4. Απόδοση ήχων.....	29
5. Απόδοση μουσικής.....	30
Επίλογος	33
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	34
Ελληνική ή μεταφρασμένη στα ελληνικά	34
Ξενογλώσση	34
Πηγές από το διαδίκτυο	36
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ – ΑΡΧΕΙΟ ΥΠΟΤΙΤΛΩΝ.....	37

Διάρθρωση της εργασίας

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος «Επιστήμη της Μετάφρασης» του Τμήματος Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου και αναπτύσσεται σε δύο μέρη.

Στο πρώτο μέρος, το θεωρητικό, παρουσιάζονται τα κύρια χαρακτηριστικά της Οπτικοακουστικής Μετάφρασης και κυρίως της πρακτικής του υποτιτλισμού, γίνεται μια σύντομη ιστορική αναδρομή και αναφέρονται τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του υποτιτλισμού, όπως επίσης κι οι διαφορές του με την άλλη κύρια μέθοδο Οπτικοακουστικής Μετάφρασης, τη μεταγλώττιση. Ακολουθεί η περιγραφή του υποτιτλισμού για κωφούς και βαρήκοους και των στοιχείων που τον διακρίνουν από τον απλό υποτιτλισμό και δίνονται πληροφορίες σχετικά με την κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα ως προς το θέμα της προσβασιμότητας των ανθρώπων με προβλήματα ακοής και όρασης στα μέσα μαζικής επικοινωνίας και ψυχαγωγίας.

Το δεύτερο μέρος αφορά το πρακτικό κομμάτι του υποτιτλισμού της ταινίας *Πολίτικη Κουζίνα*, τα προβλήματα που προέκυψαν κατά τη δημιουργία των υποτίτλων και τον τρόπο με τον οποίο αυτά αντιμετωπίστηκαν. Αρχικά γίνεται αναφορά στον στόχο του πονήματος και στο κατά πόσο αυτός επηρέασε τις επιλογές που έγιναν και στη συνέχεια περιγράφεται η διαδικασία που ακολουθήθηκε για την απόδοση των διαλόγων, των ήχων και της μουσικής. Ως προς την απόδοση των διαλόγων, γίνεται ειδική αναφορά στο κομμάτι του χρονισμού των υποτίτλων, στην ανάγκη για διαγλωσσική και ενδογλωσσική μεταφορά κειμένου, στον τρόπο απόδοσης των υφολογικών στοιχείων, στη διατήρηση ή μη των στοιχείων προφορικού λόγου που υπάρχουν στους διαλόγους, στην απόδοση του γλωσσικού ιδιώματος, στα στοιχεία που παραλείφθηκαν καθώς επίσης και στο θέμα της τήρησης ουδετερότητας κατά τη διαδικασία υποτιτλισμού. Τέλος, επιχειρείται μια αποτίμηση του βαθμού επίτευξης των στόχων κι ο εντοπισμός των λόγων που οδήγησαν σε τυχόν απόκλιση απ' αυτούς. Στο πλαίσιο αυτό, παρουσιάζονται κάποιες προτάσεις

σχετικά με τις δυνατότητες αξιοποίησης των νέων τεχνολογικών επιτευγμάτων προς όφελος της αποτελεσματικότητας των υποτίτλων.

Σημειώνουμε ότι τα αποσπάσματα από ξενόγλωσσα έργα που παρατίθενται μεταφράστηκαν από εμάς, εκτός αν το απόσπασμα είχε ήδη μεταφραστεί στα ελληνικά, οπότε γίνεται σχετική αναφορά στην πηγή.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Κύρια χαρακτηριστικά
της Οπτικοακουστικής Μετάφρασης,
του Υποτιτλισμού
και
του Υποτιτλισμού για κωφούς και βαρήκοους

1. Τι είναι η Οπτικοακουστική Μετάφραση;

Ο υποτιτλισμός είναι μια πρακτική που εντάσσεται στην κατηγορία της Οπτικοακουστικής Μετάφρασης. Σε αντίθεση με την Λογοτεχνική Μετάφραση, η οποία έχει πίσω της μια μακρά ιστορία αιώνων, η Οπτικοακουστική Μετάφραση είναι ένα νέο είδος μετάφρασης που η ιστορία της ξεκινάει μαζί με αυτήν του κινηματογράφου και γι' αυτό στα πρώτα χρόνια της ύπαρξής της αναφερόταν συχνά ως 'Film Translation', εφόσον αρχικά επρόκειτο για μετάφραση ταινίας, ή ως 'Screen Translation', επειδή τα υπό μετάφραση οπτικοακουστικά κείμενα προβάλλονται συνήθως πάνω σε οθόνη. Τα τελευταία χρόνια επικράτησε ο όρος «Οπτικοακουστική Μετάφραση» (Audiovisual Translation), που προβάλλει την πολυσημειωτική διάσταση των οπτικοακουστικών προγραμμάτων (Gambier, 2003: 171).

2. Βασικά στοιχεία της Οπτικοακουστικής Μετάφρασης

Κύριο γνώρισμα της Οπτικοακουστικής Μετάφρασης είναι η μεταφορά οπτικοακουστικών κειμένων είτε διαγλωσσικά, δηλαδή από μια γλώσσα σε μια άλλη, είτε ενδογλωσσικά, δηλαδή μέσω γλωσσικών σημείων της ίδιας γλώσσας. Η ιδιαιτερότητα των οπτικοακουστικών κειμένων έγκειται στο ότι παρέχουν πληροφορίες μέσω δύο καναλιών επικοινωνίας, του ακουστικού και του οπτικού, η δε μετάδοση των κωδικοποιημένων μηνυμάτων των δύο καναλιών γίνεται ταυτόχρονα και μέσω της χρήσης διαφορετικών σημειωτικών συστημάτων (Chaume, 2013: 105). Η Οπτικοακουστική Μετάφραση περιλαμβάνει λοιπόν και τα τρία είδη στα οποία ο Roman Jakobson (1959: 233) διακρίνει τη Μετάφραση· είναι διαγλωσσική, ενδογλωσσική και διασημειωτική.

3. Ιστορία της Οπτικοακουστικής Μετάφρασης

Ήδη από το 1895 και μετά που κυκλοφόρησαν οι πρώτες ταινίες, στις οποίες δεν υπήρχε συγχρονισμένος ηχογραφημένος ήχος, προέκυψε η ανάγκη να μεταφραστούν οι κάρτες τίτλων και διαλόγου, γνωστές ως «μεσότιτλοι» (intertitles), οι οποίες παρεμβάλλονταν μεταξύ των σκηνών και βοηθούσαν στην καλύτερη παρακολούθηση της εξέλιξης της υπόθεσης από τους θεατές. Αυτή η ανάγκη για Οπτικοακουστική Μετάφραση έγινε επιτακτικότερη με το

πέραςμα από τον «βωβό» στον «ομιλούντα» κινηματογράφο τον Οκτώβριο του 1927. Τότε κυκλοφόρησε στην Αμερική η ταινία *Ο τραγουδιστής της Τζαζ* από την εταιρεία Warner Brothers. Παρόλο που μόνο κάποια από τα μουσικά νούμερα του πρωταγωνιστή Al Johnson και λίγα μέρη του διαλόγου ήταν σε ήχο συγχρονισμένο με την εικόνα, *Ο Τραγουδιστής της Τζαζ* θεωρείται η πρώτη ομιλούσα ταινία (talkie) κι αποτελεί σταθμό στην ιστορία του κινηματογράφου.

Η καινοτομία του συγχρονισμού ήχου και εικόνας στις ταινίες προκάλεσε ποικίλες αντιδράσεις τόσο από την πλευρά του κοινού όσο και από την πλευρά των σκηνοθετών. Πολλοί θεατές ενθουσιάστηκαν με τον συνδυασμό ήχου και εικόνας αλλά δεν ήταν λίγοι κι αυτοί που απογοητεύτηκαν γιατί ο ήχος αποκάλυπτε την εθνική προέλευση των ταινιών και διέλυε την ψευδαίσθηση της οικουμενικότητας του κινηματογράφου, καθιστώντας δύσκολη την παρακολούθηση μιας ταινίας από θεατές που η μητρική τους γλώσσα ήταν άλλη απ' αυτήν στην οποία είχε γυριστεί η ταινία. (Georgakouroulou, 2003: 42). Ανάμεικτες ήταν και οι αντιδράσεις των κινηματογραφιστών. Οι σκηνοθέτες που υποστήριζαν την άποψη ότι ο κινηματογράφος είναι «τέχνη της εικόνας» κράτησαν επιφυλακτική στάση απέναντι στην προσθήκη του ήχου στις ταινίες. Ένας απ' αυτούς ήταν ο διάσημος ηθοποιός και σκηνοθέτης Charlie Chaplin, ο οποίος δεν συμπαθούσε ιδιαίτερα τις ταινίες με ήχο, γιατί θεωρούσε ότι «έρχονται να ασχημύνουν την πιο παλιά τέχνη του κόσμου, την τέχνη της παντομίμας» (Μαρτέν, 1955/1969: 138). Από την άλλη μεριά, πολλοί ήταν οι σκηνοθέτες που καλοδέχτηκαν τον ήχο και αναγνώρισαν τη σημασία του. Ενδεικτική είναι η άποψη του μεγάλου Γάλλου σκηνοθέτη Robert Bresson, που στο βιβλίο του *Σημειώσεις για τον Κινηματογράφο* τονίζει ότι ο κινηματογράφος είναι «μια γραφή με κινούμενες εικόνες και ήχους» (1975/1997: 16).

Ανεξάρτητα όμως από τις όποιες επιφυλάξεις υπήρξαν στην αρχή, γεγονός είναι πως ο ήχος παρέμεινε στις ταινίες κι επηρέασε την εξέλιξη όχι μόνο του κινηματογράφου αλλά και της Οπτικοακουστικής Μετάφρασης, η οποία γεννήθηκε για να χρησιμοποιηθεί ως μέσο διευκόλυνσης των θεατών να κατανοήσουν ταινίες γυρισμένες σε γλώσσα ανοίκεια προς αυτούς. Οι βασικές επιλογές που έχει κανείς στη διάθεσή του για τη μεταφορά του αρχικού

διαλόγου μιας ταινίας σε άλλες γλώσσες είναι δύο: είτε προφορικά μέσω της μεταγλώττισης είτε γραπτά μέσω του υποτιτλισμού (Díaz Cintas and Anderman, 2009: 4)

4. Διαφορές μεταξύ υποτιτλισμού και μεταγλώττισης

Πολλές είναι οι διαφορές ανάμεσα στις δύο κύριες τεχνικές Οπτικοακουστικής Μετάφρασης που αναφέρθηκαν παραπάνω. Ενώ στη μεταγλώττιση ο αρχικός διάλογος αντικαθίσταται από μια εκδοχή του στη γλώσσα άφιξης, στον υποτιτλισμό το πρωτότυπο κείμενο διατηρείται (Gottlieb, 1994: 102) κι έτσι τα δύο κείμενα, πρωτότυπο και μετάφρασμα, βρίσκονται στην οθόνη ταυτόχρονα και συγχρονισμένα το ένα με το άλλο (Georgakopoulou σε Díaz Cintas and Anderman, 2009: 21). Οι υπότιτλοι, που εμφανίζονται ως γραπτά κείμενα συνήθως στο κάτω μέρος της οθόνης, περιλαμβάνουν τον διάλογο μεταξύ των ηθοποιών και τις άλλες γλωσσικές πληροφορίες που υπάρχουν στην εικόνα, όπως επίσης και πληροφορίες για τη μουσική και τα τραγούδια που ακούγονται στην ταινία (Díaz Cintas, 2003: 195). Αξίζει να σημειωθεί ότι, στην περίπτωση του υποτιτλισμού, το κοινό έρχεται σε άμεση επαφή με το αυθεντικό κομμάτι του ήχου, γεγονός εξαιρετικά σημαντικό αν αναλογιστεί κανείς το πόσο σπουδαίο ρόλο παίζουν οι φωνές των πρωταγωνιστών στην ερμηνεία του ρόλου τους καθώς και τη μεγάλη συμβολή της φωνής των ηθοποιών στην αισθητική αξία της ταινίας. Από την άλλη, η προσθήκη των υποτίτλων στην οθόνη μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την ισορροπία και τη σύνθεση της ήδη ολοκληρωμένης εικόνας (Renaud, 1984:24 σε Georgakopoulou, 2003:67).

5. Κύρια χαρακτηριστικά του υποτιτλισμού

Σύμφωνα με τον Tittford (1982), ο υποτιτλισμός είναι «περιορισμένη μετάφραση» (constrained translation) γιατί τα προβλήματα που καλείται να αντιμετωπίσει ο μεταφραστής προέρχονται από τους περιορισμούς που του επιβάλλει το ίδιο το μέσο (σε Díaz Cintas, 1999: 32). Οι περιορισμοί αυτοί μπορεί να είναι τεχνικής, γλωσσολογικής ή κειμενικής φύσης. Οι τεχνικοί περιορισμοί έχουν να κάνουν με τον χρόνο παραμονής των υποτίτλων στην οθόνη, τον χώρο που αυτοί καταλαμβάνουν και τον τρόπο με τον οποίο

παρουσιάζονται στην οθόνη. Δεδομένου ότι οι άνθρωποι ακούμε πιο γρήγορα απ' ό τι διαβάζουμε, δεν υπάρχει αρκετός χρόνος έτσι ώστε να συμπεριληφθούν στους υπότιτλους όλα όσα λέγονται στην ταινία. Κι ο χώρος όμως που οι υπότιτλοι καταλαμβάνουν είναι περιορισμένος, περίπου το 20% της οθόνης (Georgakouroulou, 2003: 113). Όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο γίνεται η παρουσίαση των υποτίτλων, αυτός έχει να κάνει με το χρώμα, το μέγεθος και το φόντο των γραμμάτων, που πρέπει να είναι κατάλληλα επιλεγμένα ώστε οι υπότιτλοι να είναι ευανάγνωστοι και να μην κουράζουν τον θεατή. Οι γλωσσολογικοί περιορισμοί σχετίζονται με τον διαχωρισμό των σημαντικών για την πλοκή πληροφοριών, οι οποίες είναι απαραίτητο να περιληφθούν στους υπότιτλους, και αυτών που είναι επουσιώδεις και μπορούν να παραλειφθούν εφόσον, όπως προαναφέρθηκε, στον υποτιτλισμό η συμπύκνωση είναι επιβεβλημένη. Όσον αφορά τους κειμενικούς περιορισμούς, αυτοί σχετίζονται με τη συνύπαρξη δύο διαφορετικών καναλιών επικοινωνίας, του προφορικού και του γραπτού, που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους στον υποτιτλισμό. (Georgakouroulou σε Diaz Cintas and Anderman, 2009: 21 – 28). Για την απόδοση ενός οπτικοακουστικού κειμένου σε γραπτό λόγο, είναι σημαντικό να ληφθούν υπόψη και τα τέσσερα μέρη που το απαρτίζουν, δηλαδή το ακουστικό λεκτικό (διάλογος), το ακουστικό μη λεκτικό (μουσική και ηχητικά εφέ), το οπτικό λεκτικό (τίτλοι έναρξης και τέλους, γράμματα και έγγραφα που εμφανίζονται στην οθόνη) και το οπτικό μη λεκτικό (η εικόνα) (Delabastida, 1989: 199 και Σοκόλη, 2006).

Ενώ στον κινηματογράφο οι υπότιτλοι είναι ανοικτοί (open subtitles) και βρίσκονται μόνιμα πάνω στην οθόνη, στην τηλεόραση υπάρχει η δυνατότητα για κλειστούς υπότιτλους (closed subtitles) που ενεργοποιούνται από τον θεατή μόνον αν αυτός το επιθυμεί. Η ενεργοποίηση των κλειστών υποτίτλων γίνεται μέσω ενός συστήματος μετάδοσης πληροφοριών, το οποίο εκπέμπεται κωδικοποιημένα στο σήμα των τηλεοπτικών σταθμών κι είναι γνωστό ως τηλεκείμενο (teletext). Οι κλειστοί υπότιτλοι χρησιμοποιούνται συνήθως στην εκμάθηση ξένων γλωσσών και στον υποτιτλισμό για κωφούς και βαρήκοους που περιγράφεται παρακάτω.

6. Υποτιτλισμός για Κωφούς και Βαρήκοους

Ο υποτιτλισμός για κωφούς και βαρήκοους είναι ένα ιδιαίτερο είδος υποτιτλισμού που στόχο έχει να διευκολύνει τους ανθρώπους με προβλήματα ακοής να παρακολουθήσουν ένα οπτικοακουστικό πρόγραμμα. Μοιάζει με τον απλό υποτιτλισμό, καθώς αποτελεί μεταφορά του προφορικού λόγου σε γραπτό, μόνο που οι πληροφορίες που δίνονται δεν αφορούν μόνο τους διαλόγους αλλά και όλα τα ακουστικά και παραγλωσσικά στοιχεία που υπάρχουν στο πρόγραμμα που μεταφέρεται, από τη μουσική και τους διάφορους ήχους μέχρι τον επιτονισμό και την ένταση της φωνής των ομιλούντων προσώπων καθώς και την ταυτότητα αυτού που μιλάει, σε περίπτωση που αυτή δεν είναι ξεκάθαρη από την εικόνα (Georgakopoulou, 2003: 58, Neves, 2005: 220).

Ενώ στην περίπτωση των ακούντων υπάρχει δυνατότητα επιλογής μεταξύ υποτιτλισμού και μεταγλώττισης, για τους μη ακούντες θεατές ο υποτιτλισμός είναι μονόδρομος και οι υπότιτλοι δεν συμπληρώνουν τον ήχο αλλά τον υποκαθιστούν (Neves, 2005: 157). Οι υπότιτλοι για κωφούς και βαρήκοους γίνονται πιο εύκολα αποδεκτοί σε χώρες όπου ο υποτιτλισμός είναι η συνήθης πρακτική απόδοσης των ξενόγλωσσων προγραμμάτων. Αντίθετα, στις χώρες όπου κυριαρχεί η μεταγλώττιση, το κοινό χρειάζεται χρόνο και εκπαίδευση για να εξοικειωθεί με τους υπότιτλους και να κατανοήσει τη λειτουργία τους.

Ο υποτιτλισμός για κωφούς και βαρήκοους είναι κυρίως ενδογλωσσικός, γιατί χρησιμοποιείται συνήθως για τη μεταφορά ταινιών και τηλεοπτικών προγραμμάτων εγχώριας παραγωγής. Λόγω της περιπλοκότητάς της, η μεταφορά ξένων προγραμμάτων μέσω του υποτιτλισμού για κωφούς και βαρήκοους δεν συναντάται συχνά και σύμφωνα με τον Gambier (2003), μπορεί να θεωρηθεί «ένα τέλειο παράδειγμα διαγλωσσικής προσαρμογής» (Neves σε Diaz Cintas and Anderman, 2009: 152).

6.1. Κατακερματισμένο κοινό

Μια από τις μεγαλύτερες δυσκολίες που παρουσιάζει το συγκεκριμένο είδος υποτιτλισμού είναι ότι το κοινό στο οποίο απευθύνεται είναι ανομοιογενές και

περιλαμβάνει πολλές διαφορετικές ομάδες που διακρίνονται μεταξύ τους βάσει ιατρικών ή κοινωνιολογικών κριτηρίων.

Καταρχάς, τα μη ακούοντα άτομα διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: στους κωφούς και στους βαρήκοους. Κωφός είναι αυτός που, είτε φοράει ακουστικά είτε όχι, δεν αντιλαμβάνεται την ομιλία με την ακοή του μόνο. Για να αντιληφθεί τους συνομιλητές του, ο κωφός χρησιμοποιεί κύρια το οπτικό κανάλι (χειλεανάγνωση, νοηματική γλώσσα, γραπτή γλώσσα). Βαρήκοος, από την άλλη, είναι αυτός που, αν και αντιμετωπίζει δυσκολίες στην αντίληψη της ομιλίας, ωστόσο λαμβάνει το μεγαλύτερο ποσοστό των πληροφοριών μέσω της ακοής του. Η ακουστική απώλεια των κωφών είναι από 70dB και πάνω ενώ τα βαρήκοα άτομα έχουν απώλεια ακοής από 35 έως 69dB (Λαμπροπούλου, 1999β: 8).

Οι κωφοί μπορούν επίσης να διαχωριστούν με γνώμονα τον χρόνο έναρξης της απώλειας της ακοής τους, έναν παράγοντα που επηρεάζει καθοριστικά το επίπεδο ανάπτυξης τόσο της γλωσσικής τους ικανότητας όσο και της ικανότητάς τους να επικοινωνούν με την κοινότητα των ακουόντων. Έτσι, «προγλωσσικά κωφοί» ονομάζονται οι άνθρωποι που γεννήθηκαν με ακουστική δυσλειτουργία αλλά και όσοι απώλεσαν την ακοή τους τα πρώτα δύο με τρία χρόνια της ζωής τους, πριν την ανάπτυξη της γλώσσας, ενώ «μεταγλωσσικά κωφοί» ονομάζονται αυτοί που έχασαν την ακοή τους μετά την ηλικία των τριών ετών, αφού δηλαδή είχε ολοκληρωθεί η φυσική κατάκτηση της ομιλούσας γλώσσας.

Τέλος, πολύ σημαντική είναι η διάκριση που κάνει ο Woodward (1972) μεταξύ Κωφών (με κάπα κεφαλαίο) και κωφών (με κάπα μικρό), ανάλογα με τη στάση που επιλέγουν να υιοθετήσουν τα ίδια τα άτομα με προβλήματα ακοής απέναντι στην ιδιαιτερότητά τους. Οι Κωφοί, ανεξάρτητα από τον βαθμό βαρηκοΐας τους, θεωρούν ότι ανήκουν στην κοινότητα των Κωφών κι ότι συνδέονται μεταξύ τους με κοινή κουλτούρα και κοινή γλώσσα, τη νοηματική, η οποία βασίζεται εξ' ολοκλήρου στο οπτικό κανάλι επικοινωνίας. Απεναντίας, οι κωφοί αναγνωρίζουν ως μητρική τους γλώσσα τη γλώσσα της χώρας στην οποία γεννήθηκαν και νιώθουν ότι αποτελούν μέλη της κοινωνίας των ακουόντων.

6.2. Ιστορική αναδρομή

Η πρώτη απόπειρα δημιουργίας υποτίτλων για κωφούς και βαρήκοους έγινε το 1947 από έναν κωφό ηθοποιό της εποχής του βωβού κινηματογράφου, τον Emerson Romero. Ο Romero δοκίμασε να παρεμβάλλει ανάμεσα στις κινηματογραφικές σκηνές κάρτες διαλόγου κι έτσι, το κείμενο εναλλασσόταν με την εικόνα αντί να συνυπάρχουν και τα δύο στην οθόνη. Δύο χρόνια αργότερα, ο κινηματογραφικός παραγωγός Arthur Rank παρουσίασε στο Λονδίνο την πρώτη μεγάλου μήκους ταινία υποτιτλισμένη για κωφούς και βαρήκοους. Αυτή τη φορά οι υπότιτλοι ήταν συγχρονισμένοι με τον διάλογο και προβάλλονταν σε μια μικρή οθόνη, η οποία βρισκόταν στο κάτω αριστερό μέρος της μεγάλης κινηματογραφικής οθόνης. Η τεχνική αυτή δεν είχε μεγάλη επιτυχία γιατί ήταν κουραστικό για τους θεατές να μοιράζουν την προσοχή τους ανάμεσα στους υπότιτλους και στα όσα διαδραματίζονταν στις κινούμενες εικόνες της οθόνης (Neves, 2005: 107 – 108).

Στην Αμερική, το παράδειγμα του Romero βρήκε γρήγορα μιμητές και μέχρι το 1958, είχαν υποτιτλιστεί τριάντα ταινίες, οι οποίες προβάλλονταν σε λέσχες και σχολεία κωφών έναντι ενός μικρού αντίτιμου. Αντίθετα, στην Ευρώπη μέχρι τη δεκαετία του 1970, οι κωφοί αναγκάζονταν να παρακολουθούν τις αμερικάνικες ομιλούσες ταινίες υποτιτλισμένες για ακούντες. Ευτυχώς, η πρόοδος στον τομέα της τεχνολογίας έφερε αλλαγές στο θέμα της προσβασιμότητας των ανθρώπων με προβλήματα ακοής και όρασης στα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Το 1976 τέθηκε για πρώτη φορά σε λειτουργία από την κρατική τηλεόραση του Ηνωμένου Βασιλείου η υπηρεσία teletext, η οποία στη συνέχεια υιοθετήθηκε και από άλλες χώρες (Neves, 2005: 111).

Ένα πρώτο βήμα για την αναγνώριση των δικαιωμάτων των ανθρώπων με ειδικές ανάγκες από πλευράς ΕΕ ήταν η ανακήρυξη του 2003 ως «Ευρωπαϊκού Έτους Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες». Εφτά χρόνια αργότερα, η οδηγία 2010/13/ΕΕ προτρέπει τα κράτη μέλη της να μεριμνήσουν, έτσι ώστε οι υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων να καταστούν σταδιακά προσβάσιμες στους ανθρώπους με οπτική ή ακουστική αναπηρία, ενώ το 2015 προτείνεται η Ευρωπαϊκή Πράξη Προσβασιμότητας, η οποία θα ορίζει κοινές απαιτήσεις προσβασιμότητας για ορισμένα βασικά προϊόντα και υπηρεσίες, τα οποία θα

βοηθήσουν άτομα με αναπηρίες σε επίπεδο ΕΕ να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνία.

7. Η κατάσταση στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα υπάρχουν περίπου 35.000 κωφοί, χωρίς να υπολογίζονται οι ηλικιωμένοι που πάσχουν από πρεσβυακουσία. Η ισχύουσα ελληνική νομοθεσία (Νόμος 3592/2007), προβλέπει τέσσερις ώρες προβολής υποτίτλων στα ελληνικά κανάλια και καθιστά υποχρεωτική τη μετάδοση των ειδήσεων στη νοηματική γλώσσα με ταυτόχρονη αναγραφή υποτίτλων διάρκειας τουλάχιστον επτά λεπτών. Δυστυχώς, το μόνο μέτρο που εφαρμόζεται από τα παραπάνω είναι η μετάδοση ειδήσεων στη νοηματική, χωρίς όμως συνήθως τη συνοδεία υποτίτλων.

Τα κενά σε θέματα προσβασιμότητας προσπαθούν να καλύψουν ομάδες ακτιβιστών κι επαγγελματιών καλλιτεχνών, όπως είναι το Θέατρο Κωφών Ελλάδος και η Κίνηση Καλλιτεχνών με Αναπηρία που οργανώνουν αντίστοιχα παραστάσεις στη νοηματική και προβολές καθολικά προσβάσιμων ταινιών με υποτιτλισμό για κωφούς και βαρήκοους και ακουστική περιγραφή για τυφλούς κι ανθρώπους με μειωμένη όραση. Ενθαρρυντική ήταν κι η πρωτοβουλία του Εθνικού Θεάτρου να προσφέρει σε ανθρώπους με οπτική και ακουστική αναπηρία την ευκαιρία να παρακολουθήσουν στις 17 Μαΐου του 2018 το έργο του Arthur Miller *Ψηλά από τη Γέφυρα* σε συνθήκες καθολικής προσβασιμότητας.

Σε ακαδημαϊκό επίπεδο, ο υποτιτλισμός για κωφούς και βαρήκοους περιλαμβάνεται στο μάθημα Οπτικοακουστικής Μετάφρασης, που διδάσκεται σε προπτυχιακό επίπεδο σε τρία πανεπιστήμια της χώρας: το Ιόνιο, το Εθνικό Καποδιστριακό Αθηνών και το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Αξίζει να σημειωθεί ότι το Ιόνιο Πανεπιστήμιο είναι το μόνο μέχρι στιγμής ελληνικό πανεπιστήμιο στο οποίο διδάσκεται η Οπτικοακουστική Μετάφραση σε μεταπτυχιακό επίπεδο.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΟΥΖΙΝΑ

Σχολιασμός της διαδικασίας υποτιτλισμού

1. Λίγα λόγια για την ταινία

Η *Πολίτικη Κουζίνα* είναι μια ελληνική κοινωνική ταινία, παραγωγής 2003, της οποίας το σενάριο και τη σκηνοθεσία επιμελήθηκε ο Τάσος Μπουλμέτης και τη μουσική της συνέθεσε η Ευανθία Ρεμπούτσικα. Κεντρικός ήρωας της ταινίας είναι ο Φάνης, ο οποίος ενώ κάνει ένα γεωγραφικό ταξίδι στην Κωνσταντινούπολη του σήμερα, κάνει ταυτόχρονα κι ένα ψυχικό ταξίδι στην Κωνσταντινούπολη της δεκαετίας του '50, όπου έζησε τα παιδικά του χρόνια. Στην ταινία περιγράφονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης και τα προβλήματα που αυτοί αντιμετώπισαν όταν ήρθαν ως πρόσφυγες στην Ελλάδα.

2. Εστιάζοντας στον στόχο

Οι υπότιτλοι της ταινίας δημιουργήθηκαν έτσι ώστε να καλύψουν τις ανάγκες του κοινού στο οποίο απευθύνονται, δηλαδή των ανθρώπων με προβλήματα ακοής, κι ο στόχος αυτός ήταν που καθόρισε σε μεγάλο βαθμό τις επιλογές που έγιναν κατά τη διαδικασία του υποτιτλισμού. Υπέρ αυτής της τακτικής που εστιάζει στον στόχο έχουν ταχθεί και αρκετοί θεωρητικοί της Μετάφρασης, μεταξύ των οποίων και οι Nida και Vermeer. Σύμφωνα με τον Nida, οι στόχοι που θέλει να πετύχει ο μεταφραστής με το μετάφρασμά του είναι σημαντικοί παράγοντες που του υπαγορεύουν τον τρόπο με τον οποίο θα μεταφράσει (1991: 127). Παρόμοια άποψη εξέφρασε κι ο Vermeer, ο οποίος μάλιστα ανέπτυξε τη θεωρία του περί μετάφρασης με γνώμονα τον σκοπό που αυτή καλείται να υπηρετήσει. Σύμφωνα λοιπόν με τη «Θεωρία του Σκοπού» του Vermeer (1989), ο στόχος της μετάφρασης καθορίζει τις μεταφραστικές μεθόδους και στρατηγικές που πρέπει να χρησιμοποιηθούν για να επιτευχθεί ένα λειτουργικά επαρκές αποτέλεσμα (σε Munday, 2001/2004: 133).

3. Απόδοση διαλόγων

Ο υποτιτλισμός της ταινίας έγινε μέσω του προγράμματος Subtitle Workshop και για τη δημιουργία των υποτίτλων εφαρμόστηκαν όλοι οι κανόνες που ισχύουν και στον απλό υποτιτλισμό (Karamitroglou, 1998). Χρησιμοποιήθηκαν λευκά γράμματα σε μαύρο φόντο έτσι ώστε οι υπότιτλοι να είναι ευανάγνωστοι κι επιλέχτηκε γραμματοσειρά χωρίς πατούρες (καλλιτεχνικές γραμμές ή ακρότυπα) που μπορεί να μπερδέψουν τον θεατή ή να αποσπάσουν την προσοχή του από το περιεχόμενο των υποτίτλων. Κάθε υπότιτλος περιέχει το πολύ δύο σειρές, έτσι ώστε να μην καλύπτει μεγάλο μέρος της εικόνας. Ο μέγιστος αριθμός χαρακτήρων ανά σειρά είναι 35, εκτός από ελάχιστες περιπτώσεις όπου οι χαρακτήρες φτάνουν τους 37. Ο χωρισμός των σειρών έγινε στον υψηλότερο συντακτικό κόμβο, έτσι ώστε η κάθε σειρά να έχει συνοχή κι ολοκληρωμένο νόημα και να μην χωρίζονται μεταξύ τους λέξεις που αποτελούν μέρη της ίδιας ομάδας. Για παράδειγμα, το άρθρο και το επίθετο δεν χωρίζονται από το ουσιαστικό που προσδιορίζουν, γιατί όλα μαζί συνιστούν μια ονομαστική πρόταση. Ακόμα και υπότιτλοι που είναι συντακτικά σωστοί μπορεί να είναι δύσκολο να διαβαστούν, αν ο χωρισμός των σειρών δεν έχει γίνει με τρόπο που να ενισχύει την αναγνωσιμότητα (Neves, 2005: 213). Όσον αφορά την αισθητική των υποτίτλων, καταβλήθηκε προσπάθεια η πάνω σειρά να είναι μικρότερη σε έκταση από την κάτω. Αυτό βέβαια δεν ήταν πάντα εφικτό, κυρίως στα σημεία όπου οι ήρωες συνομιλούν μεταξύ τους.

Όταν ο ομιλητής δεν φαίνεται στην οθόνη, όπως συμβαίνει στα σημεία όπου υπάρχει αφηγητής ή ραδιοφωνικός εκφωνητής, ή όταν η ταυτότητα του προσώπου που μιλάει δεν είναι ξεκάθαρη από την εικόνα, τότε το όνομα ή η ιδιότητα του ομιλητή γράφεται μέσα σε αγκύλες και τα λόγια που λέει είναι γραμμένα με πλάγια γράμματα. Δεν προδίδονται στοιχεία τα οποία ο θεατής θα πρέπει να ανακαλύψει από μόνος του. Για παράδειγμα, η πληροφορία ότι ο αφηγητής της ταινίας είναι ο ίδιος ο πρωταγωνιστής μπορεί να συναχθεί από το γεγονός ότι η αφήγηση γίνεται σε πρώτο πρόσωπο και γι' αυτό, δεν αναφέρεται στους υπότιτλους. Το μόνο βοηθητικό στοιχείο που δίνεται είναι ότι πρόκειται για άντρα αφηγητή. Επίσης, στη σκηνή της κηδείας του παππού ακούγεται στην αρχή η φωνή του ιερέα που διαβάζει την εξόδιο ακολουθία

χωρίς όμως να φαίνεται το πρόσωπό του. Στους υπότιτλους παρατίθενται τα λόγια του ιερέα με πλάγια γράμματα αφού προηγουμένως έχει αναφερθεί ότι η φωνή που ακούγεται είναι αντρική. Δεν προδίδεται η ιδιότητα του ομιλητή, εφόσον αυτήν ο σκηνοθέτης επιλέγει να την αποκαλύψει λίγο αργότερα μέσα από την εικόνα.

Για τον υποτιτλισμό της συγκεκριμένης ταινίας, δεν χρησιμοποιήθηκαν χρωματιστοί υπότιτλοι ούτε τοποθετήθηκαν οι υπότιτλοι κάτω ακριβώς από το πρόσωπο που μιλάει, γιατί τα πρόσωπα που συμμετέχουν στην ταινία είναι πολλά και οι τεχνικές που προαναφέρθηκαν μάλλον θα μπέρδευαν τους θεατές παρά θα τους διευκόλυναν.

Στις περιπτώσεις που υπάρχει γραπτό κείμενο πάνω στην οθόνη, όπως για παράδειγμα ο τίτλος μιας εφημερίδας, το κείμενο αυτό στους υπότιτλους είναι γραμμένο με κεφαλαία γράμματα. Κεφαλαία γράμματα χρησιμοποιούνται και όταν κάποιος από τους χαρακτήρες μιλάει πολύ δυνατά.

Αποφεύχθηκε η χρήση ηχομιμητικών λέξεων από σεβασμό προς τους εκ γενετής κωφούς, οι οποίοι δεν είχαν ποτέ καμία επαφή με την ομιλούμενη γλώσσα κι επομένως δεν μπορούν εύκολα να καταλάβουν λέξεις που είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τον ήχο. Οι λέξεις αυτές αντικαταστάθηκαν από κάποιες συνώνυμες, όπως για παράδειγμα το «σουτ» αντικαταστάθηκε από το «σώπα». Εξαιρέση αποτελεί η λέξη «φτου» που αποδίδει τον ήχο του φτυσίματος και την οποία λέει ο πατέρας του Φάνη όταν δοκιμάζει τους λαχανοντολμάδες με το πικρό μπαχαρικό κισάμαμουτ. Εδώ η λέξη διατηρήθηκε γιατί η εικόνα είναι πολύ εύγλωττη και δεν ελλοχεύει ο κίνδυνος παρανόησης.

Στον βαθμό που το επιτρέπουν οι συμβάσεις του υποτιτλισμού, η ταινία αντιμετωπίστηκε ως ένα ενιαίο κείμενο. Εξαιτίας της πραγματολογικής πολυσημίας των γλωσσικών μονάδων, αποφεύχθηκε η δουλική μεταφορά μεμονωμένων λέξεων κι επιχειρήθηκε η ορθολογική μεταφορά του περιεχομένου του κειμένου (Κεντρωτής, 1996: 124). Σύμφωνα με τον Μπαμπινιώτη (1985), κάθε απόσπασμα ενός κειμένου συνδέεται με σχέσεις αλληλεπίδρασης με το άμεσο κειμενικό του περιβάλλον, δηλαδή με τα συμφραζόμενα που προηγούνται ή έπονται (σε Γεωργακοπούλου και Γούτσο,

1999/2015: 54). Για παράδειγμα, σε κάποια σκηνή της ταινίας, δύο ηλικιωμένοι άντρες, αναφερόμενοι σε μια κοπέλα που είχε από μικρή ταλέντο στη μαγειρική, λένε ότι την έχουνε ακόμα στο Μπαλουκλή. Η λέξη «Μπαλουκλή» διατηρήθηκε ως έχει γιατί αποτελεί πραγματολογικό στοιχείο. Η απόφαση να μην επεξηγηθεί η λέξη βασίστηκε στο σκεπτικό ότι ο θεατής γνωρίζει ήδη από μια προηγούμενη σκηνή ότι τη συγκεκριμένη κοπέλα την κλείσανε σε άσυλο. Ακόμα λοιπόν κι αν ο θεατής δεν καταλάβει ότι το Μπαλουκλή είναι ένα ιστορικής σημασίας νοσοκομείο που ίδρυσαν το 1753 οι Ρωμιοί της Πόλης, ωστόσο μπορεί να συμπεράνει ότι πρόκειται για ένα υγειονομικό ίδρυμα.

3.1. Χρονισμός των υποτίτλων

Οι γρήγοροι διάλογοι μεταξύ των ηρώων δυσκόλεψαν και το κομμάτι του χρονισμού. Σύμφωνα με τον Karamitroglou, η ταχύτητα ανάγνωσης του «μέσου» εγγράμματος ενήλικα αναγνώστη είναι 150 – 180 λέξεις το λεπτό, ενώ στα παιδιά μεταξύ 6 και 14 χρονών, η ταχύτητα μειώνεται στις 90 – 120 λέξεις το λεπτό. Όσον αφορά τους ανθρώπους με προβλήματα ακοής, η ταχύτητα ανάγνωσης ποικίλλει ανάλογα με το επίπεδο της αναγνωστικής τους ικανότητας. Είναι γνωστό ότι οι κωφοί καλούνται να αναπτύξουν δεξιότητες σε έναν κώδικα που, αν και οπτικός, αποτελεί αναπαράσταση μιας γλώσσας στην οποία δεν έχουν φυσική πρόσβαση (Albertini & Schley σε Marschark & Spencer, 2003: 132-133). Ο Ogden (1998) αναφέρει ενδεικτικά ότι το 50% των κωφών παιδιών που αποφοιτούν από το σχολείο έχουν χαμηλότερη αναγνωστική ικανότητα από έναν εννιάχρονο ακούοντα μαθητή (Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για Μαθητές με Προβλήματα Ακοής για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, 2004: 18). Ωστόσο, σύμφωνα με την Neves, οι άνθρωποι έχουν την τάση να προσαρμόζουν την ταχύτητα ανάγνωσής τους στον ρυθμό που τους επιβάλλεται, οπότε ο χρόνος που απαιτείται για την ανάγνωση των υποτίτλων μπορεί να υπολογιστεί μόνο κατά προσέγγιση (2005: 183). Για τον χρονισμό των υποτίτλων της *Πολίτικης Κουζίνας* επιλέξαμε λοιπόν να τηρήσουμε το μέγιστο των χρόνων που προτείνει ο Karamitroglou (1998). Έτσι, ο χρόνος παραμονής των υποτίτλων στην οθόνη είναι τα 3½ δευτερόλεπτα για τους υπότιτλους της μίας σειράς και λίγο λιγότερο από 6 δευτερόλεπτα για τους υπότιτλους των δύο σειρών. Όταν ο

υπότιτλος περιλαμβάνει μόνο μία λέξη, τότε μένει στην οθόνη λίγο περισσότερο από 1 δευτερόλεπτο. Ο χρόνος που μεσολαβεί μεταξύ δύο διαδοχικών υποτίτλων είναι περίπου $\frac{1}{4}$ του δευτερολέπτου. Οι υπότιτλοι αφαιρούνται από την οθόνη κάθε φορά που αλλάζει η σκηνή, έτσι ώστε να μην δημιουργείται σύγχυση στους θεατές.

3.2. Ενδογλωσσική και Διαγλωσσική μεταφορά κειμένου

Μια από τις δυσκολίες που παρουσιάζει η συγκεκριμένη ταινία είναι ότι οι γλώσσες που χρησιμοποιούνται σ' αυτήν είναι τρεις και όχι μόνο μία. Η κύρια γλώσσα στην οποία γυρίστηκε η ταινία είναι βέβαια η ελληνική αλλά υπάρχουν και αποσπάσματα στα οποία οι ήρωες επικοινωνούν μεταξύ τους στα αγγλικά και ακόμα πιο συχνά στα τουρκικά, δεδομένου ότι μεγάλο μέρος της ταινίας διαδραματίζεται στην Κωνσταντινούπολη. Σε άλλα σημεία λοιπόν απαιτείται διαγλωσσικός και σε άλλα ενδογλωσσικός υποτιτλισμός. Σύμφωνα με τον Gottlieb, ο ενδογλωσσικός υποτιτλισμός είναι «κάθετη μετάφραση» που μεταφέρει κείμενα από πάνω προς τα κάτω, δηλαδή από τον φαινομενικά «απείθαρχο» προφορικό λόγο στον πιο αυστηρό γραπτό, ενώ ο διαγλωσσικός υποτιτλισμός είναι «διαγώνια μετάφραση» που κινείται σε δύο άξονες, γιατί μεταφέρει κείμενα όχι μόνο από πάνω προς τα κάτω αλλά και διαγώνια, δηλαδή από τον προφορικό λόγο μιας γλώσσας στον γραπτό λόγο μιας άλλης γλώσσας, γεγονός που αυξάνει τον βαθμό δυσκολίας της διαδικασίας. Από την άλλη, παραδείγματα «οριζόντιας μετάφρασης» αποτελούν η μετάφραση γραπτών κειμένων και η διερμηνεία, διαδικασίες κατά τις οποίες αλλάζει η γλώσσα αλλά το κανάλι επικοινωνίας παραμένει το ίδιο (1994: 104 - 105).

Κατά τη μεταφορά των διαλόγων από τα αγγλικά ή τα τουρκικά στα ελληνικά καταβλήθηκε προσπάθεια να διατηρηθεί τόσο η σημασία των λεγομένων όσο και το επίπεδο λόγου των ομιλητών. Για παράδειγμα, όταν ο πρωταγωνιστής Φάνης μιλά με τον γιατρό του νοσοκομείου όπου νοσηλεύεται ο παππούς του ή με τον Πρύτανη του Πανεπιστημίου του Βοσπόρου, οι συνομιλίες γίνονται στον πληθυντικό, γιατί αυτό επιβάλλουν οι κανόνες ευγενείας. Εξίσου τυπική είναι και η γλώσσα που χρησιμοποιείται κατά τη συνάντηση του πατέρα του Φάνη με τον Τούρκο αστυνομικό. Όσον αφορά τη σχέση ανάμεσα στον Φάνη και τον ερωτικό του αντίζηλο Μουσταφά, εδώ τα

πράγματα είναι διαφορετικά, γιατί ενώ η σχέση τους είναι τυπική στην αρχή, στη συνέχεια όταν οι δύο άντρες συναντιούνται στο χαμάμ, το κλίμα μεταξύ τους γίνεται πιο φιλικό κι έτσι εκεί το αγγλικό 'you' μεταφράζεται πλέον ως «εσύ» και όχι ως «εσείς». Επίσης, στο σημείο που ο Φάνης συναντά την Σαϊμέ, αφού αυτή έχει ολοκληρώσει την ξενάγηση κάποιων τουριστών, ο πρωταγωνιστής, χάριν αστεϊσμού, μιλά στην παιδική του φίλη σε πιο επίσημο τόνο και προσποιούμενος τον πελάτη της ζητά μια ατομική ξενάγηση στην πόλη. Ξεκινάει λοιπόν με τη φράση 'Excuse me', για την απόδοση της οποίας χρησιμοποιήθηκε πληθυντικός ευγενείας (Με συγχωρείτε). Ωστόσο, στην απάντησή της η πρωταγωνίστρια επαναφέρει την οικειότητα μεταξύ τους χρησιμοποιώντας μια φράση που ανασύρει μνήμες από το κοινό τους παρελθόν. Στον υπότιτλο λοιπόν γίνεται χρήση ενικού αριθμού (Τι θα κάνεις εσύ για μένα;). Επίσης, δεδομένου ότι οι θεατές με προβλήματα ακοής δεν μπορούν να αντιληφθούν την αλλαγή της γλώσσας, η γλώσσα στην οποία γίνεται η εκάστοτε συνομιλία αναφέρεται μέσα σε αγκύλες και μόνο στις περιπτώσεις που αυτό κρίνεται απαραίτητο. Γράφεται για παράδειγμα στους υπότιτλους «Στα τουρκικά» ή «Στα αγγλικά». Αυτό γίνεται συνήθως στην αρχή των διαλόγων και όταν οι άνθρωποι που συνομιλούν είναι διαφορετικής εθνικότητας κι η γλώσσα επικοινωνίας δεν είναι σαφής αλλά και όταν οι ήρωες περνούν ξαφνικά από τη μια γλώσσα στην άλλη, κάτι που οι Έλληνες της Πόλης το έκαναν συχνά.

3.3 Υφολογικά στοιχεία

Το ύφος μιας ταινίας είναι εξίσου σημαντικό με το ύφος ενός λογοτεχνικού κειμένου και το συνιστούν στοιχεία όπως η φωτογραφία, η σκηνοθεσία, το μοντάζ και η μουσική της. Πέραν όμως αυτών των στοιχείων, υπάρχουν σε κάθε ταινία κάποια επιπλέον χαρακτηριστικά που έχουν να κάνουν με τον λόγο και τα οποία βοηθούν στην ύφανση της ιδιαίτερης «γλώσσας» της. Στην *Πολίτικη Κουζίνα* τέτοια υφολογικά στοιχεία είναι κάποια σχήματα που χρησιμοποιούνται κατά την εκφορά του λόγου, οι ζωηροί διάλογοι και το μικρασιατικό γλωσσικό ιδίωμα των κεντρικών ηρώων.

Τα σχήματα που ο Μπουλμέτης χρησιμοποιεί για να διανθίσει και να εμπλουτίσει τον λόγο του είναι η παρήχηση και η επανάληψη κάποιων λέξεων, φράσεων ή ήχων. Στο μεγαλύτερο μέρος τους τα σχήματα αυτά

διατηρήθηκαν και στους υπότιτλους. Για παράδειγμα, στη φράση ‘he knew how to evoke without provoking’ ο Μουσταφά χρησιμοποιεί δύο λέξεις με κοινή ρίζα, τις λέξεις ‘evoke’ και ‘provoke’, κι έτσι υπάρχει παρήχηση του ‘νϑυκ’. Στους υπότιτλους η φράση αποδόθηκε ως «ήξερε πώς να ανακαλεί μνήμες χωρίς να προκαλεί» έτσι ώστε να υπάρχει παρήχηση του «καλεί» και να διατηρηθεί ο ρυθμός του λόγου, παρότι στα νέα ελληνικά πιο συχνή είναι η χρήση της σύμφρασης «ανασύρει μνήμες». Στη σκηνή της συνάντησης του πατέρα του Μουσταφά με τον κυρ Βασίλη, ο Οσμάν μπέης επαναλαμβάνει σε μια φράση του το τουρκικό τροπικό επίρρημα ‘öyle’. Και αυτό το σχήμα διατηρήθηκε. Η φράση μεταφράστηκε στους υπότιτλους ως «έτσι ήρθαν τα πράγματα κι έτσι θα πάνε». Πηγή έμπνευσης για την απόδοση αυτής της φράσης ήταν ο τίτλος του βιβλίου του Τούρκου συγγραφέα κι ακτιβιστή Asiz Nesin *Έτσι ήρθαν τα πράγματα μα έτσι δε θα πάνε* σε μετάφραση Παναγιώτη Αμπατζή.

Στην ταινία επαναλαμβάνονται επίσης κάποιες προτάσεις που τονίζουν τη ρουτίνα της καθημερινότητας των ηρώων. Αυτές αφορούν τους τρυφερούς καυγάδες των γονιών του Φάνη και τη διαδικασία μύησης κάποιου στα μυστικά της πολιτικής κουζίνας. Κι εδώ επαναλήφθηκαν οι ίδιες προτάσεις στους υπότιτλους, έτσι ώστε να διατηρηθεί η κωμικότητα των σκηνών.

Άλλο ένα κωμικό στοιχείο, λεκτικό αυτή τη φορά, υπάρχει σε μια στιχομυθία μεταξύ του Φάνη και της μητέρας του. Πρόκειται για λογοπαίγνιο που βασίζεται στην αμφισημία της λέξης «πουλάκι». Ο Φάνης, αναφερόμενος στη σφεντόνα που του χάρισε ο πατέρας του, λέει πως δεν του αρέσει να σκοτώνει πουλάκια. Η μητέρα του τον προειδοποιεί ότι έτσι θα σκοτώσει το δικό του πουλάκι, μόνο που η Σουλτάνα χρησιμοποιεί τη λέξη κατ’ ευφημισμόν αντί του ανδρικού γεννητικού οργάνου. Εξαιτίας του ότι οι κωφοί θεατές δυσκολεύονται να κατανοήσουν την πολυσημία των λέξεων, η λέξη γράφτηκε στους υπότιτλους εντός εισαγωγικών έτσι ώστε να φανεί η μεταφορική της σημασία.

3.4. Στοιχεία προφορικού λόγου

Όσον αφορά τους διαλόγους, αυτοί είναι προφορικές επικοινωνιακές δραστηριότητες, οι οποίες φέρουν τα κύρια χαρακτηριστικά του προφορικού

λόγου. Επειδή στον προφορικό λόγο οι συμμετέχοντες βρίσκονται συνήθως στον ίδιο χώρο και χρόνο, συχνά ερμηνεύουν τα όσα λέγονται στηριζόμενοι σε κοινές γνώσεις κι εμπειρίες, όπως επίσης και σε ένα πλήθος περικειμενικών εναυσμάτων, όπως ο επιτονισμός, οι οπτικές ενδείξεις κι οι χειρονομίες. Ο προφορικός λόγος χαρακτηρίζεται από αυθορμητισμό και παρουσιάζει διακοπές, επικαλύψεις μεταξύ των ομιλητών, δισταγμούς, επαναλήψεις, συντακτικά ατελείς κι ανολοκλήρωτες προτάσεις (Γεωργακοπούλου και Γούτσος, 1999/2015: 61). Πολλά από αυτά τα στοιχεία, όπως κι οι προσφωνήσεις και τα επιφωνήματα συχνά απαλείφονται στον απλό υποτίτλισμό και λόγω των χωροχρονικών περιορισμών που υπάρχουν αλλά και επειδή ο ακροατής – θεατής έχει πρόσβαση σ' αυτά μέσω της εικόνας και του ακουστικού καναλιού. Οι κωφοί κι οι βαρήκοοι θεατές, αντίθετα, έχουν πρόσβαση μόνο στην εικόνα και στους υπότιτλους, οι οποίοι, επειδή αποτελούν κομμάτια γραπτού λόγου, στερούνται εμφανούς καταστασιακού περιβάλλοντος. Γι' αυτό και στους υπότιτλους που δημιουργήθηκαν, περιλήφθηκαν όσο το δυνατόν περισσότερα απ' αυτά τα στοιχεία που αναφέρθηκαν παραπάνω καθώς και κάποια υποκοριστικά κι οι επικλήσεις στα θεία που δίνουν στους θεατές πληροφορίες τόσο για τους χαρακτήρες των ηρώων όσο και για τις μεταξύ τους σχέσεις. Για παράδειγμα, τα υποκοριστικά «γιόκα μου» και «γιαβρί μου», που χρησιμοποιούν οι ενήλικοι ήρωες όταν απευθύνονται στον μικρό Φάνη, δείχνουν την τρυφερότητα που αισθάνονται γι' αυτόν. Άλλωστε, οι Ρωμιοί της Πόλης χρησιμοποιούσαν συχνά υποκοριστικά και τρυφερούς χαρακτηρισμούς στις μεταξύ τους συνομιλίες. Επίσης, το γεγονός ότι ο Μουσταφά κι η Σαϊμέ αποκαλούν τον παππού «κυρ Βασίλη», φανερώνει το πόσο οικεία ένωσαν μαζί του. Η έκφραση «εμένα άκουσε», που χρησιμοποιεί ο παππούς τονίζει τον συμβουλευτικό τόνο των λόγων του. Όσο για τα «ήμαρτον» και «Χριστέ μου» που χρησιμοποιεί κυρίως η μαμά του Φάνη, αυτά φανερώνουν τις θρησκευτικές πεποιθήσεις τόσο της ίδιας όσο και των υπόλοιπων ηρώων. Επιπλέον, οι κλητικές προσφωνήσεις, εκτός του ότι συμβάλλουν στη διατήρηση της αυθεντικότητας και της αμεσότητας του προφορικού λόγου, διευκολύνουν τους θεατές με προβλήματα ακοής να αναγνωρίσουν το πρόσωπο που μιλάει. Ένα στοιχείο προφορικότητας που δεν διατηρήθηκε στους υπότιτλους είναι οι ελλειπτικές προτάσεις, οι οποίες θα μπορούσαν να

δυσχεράνουν την κατανόηση του κειμένου από τους κωφούς θεατές και γι' αυτό, ως επί το πλείστον, συμπληρώθηκαν.

3.5. Γλωσσικό ιδίωμα

Ως προς το γλωσσικό ιδίωμα, ο Μανόλης Τριανταφυλλίδης έγραψε το 1938 ότι «όσοι το έχουν μητρική γλώσσα αισθάνονται τη στενότερη ενότητα πολιτισμού που τους δίνει με τους συντοπίτες τους και έχουν τη συνείδηση πως όλοι μαζί μιλούν την ίδια γλώσσα και συνδέονται με αυτή και με τ' άλλα κοινά γνωρίσματα στενότερα μαζί τους παρά με τους άλλους ομόγλωσσους και ομοεθνείς».

Οι Ρωμιοί της Πόλης χρησιμοποιούσαν συχνά λέξεις γαλλικής προέλευσης, όπως για παράδειγμα τη λέξη «σουρπρίζ», ή λέξεις τουρκικής προέλευσης, όπως τις λέξεις «ταμάμ», «μπουζιέρα» και «ντουντουκλούς». Αυτές οι λέξεις υπάρχουν στους υπότιτλους γιατί αποτελούν πολιτισμικούς ενδείκτες και, όταν είναι δυνατόν, επεξηγούνται σε κάποιο άλλο σημείο των διαλόγων έτσι ώστε να αποφευχθούν παρανοήσεις. Επίσης, η λέξη «ρακί» γράφτηκε με γιώτα γιατί στο μικρασιατικό ιδίωμα η λέξη χρησιμοποιείται ως ουσιαστικό ουδέτερου γένους και όχι θηλυκού όπως συμβαίνει στα νέα ελληνικά.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό του μικρασιατικού γλωσσικού ιδιώματος που διατηρήθηκε στους υπότιτλους είναι ότι ρήματα όπως τα δίνω, φέρνω, λέω και αρέσω συντάσσονται με αιτιατική ενώ στην νέα ελληνική συντάσσονται με γενική. Αντίθετα, οι φράσεις που παρεκκλίνουν από τους συντακτικούς κανόνες απλοποιήθηκαν, έτσι ώστε να μη δυσχεράνουν την ανάγνωση των υποτίτλων και να μην οδηγήσουν σε παρανοήσεις. Για παράδειγμα, ενώ στους προφορικούς διαλόγους ενίοτε το ρήμα εμφανίζεται στο τέλος της πρότασης, στους υπότιτλους το ρήμα ακολουθεί το υποκείμενο και μόνο σε ελάχιστες περιπτώσεις μπορεί να προηγείται του υποκειμένου για λόγους έμφασης. Αυτή η απλοποίηση της συντακτικής δομής επιβάλλεται κατά κάποιον τρόπο στον υποτιτλισμό για κωφούς και βαρήκοους, λόγω της αδυναμίας που έχουν οι κωφοί να κατανοήσουν προτάσεις που ξεφεύγουν από την τυπική μορφή υποκείμενο + ρήμα + αντικείμενο. ((Αναλυτικό

Πρόγραμμα Σπουδών για Μαθητές με Προβλήματα Ακοής για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, 2004: 20).

Το μικρασιατικό γλωσσικό ιδίωμα διατηρήθηκε γιατί αποτελεί σημαντικό υφολογικό στοιχείο της ταινίας και γιατί θεωρήσαμε ότι έπρεπε να δοθεί έμφαση στην αξία του «ξένου». Ο Γερμανός θεολόγος και μεταφραστής Friedrich Schleiermacher (1813), αναφερόμενος στη μετάφραση λογοτεχνικών κειμένων, έγραψε ότι «είτε ο μεταφραστής αφήνει κατά το δυνατόν ήσυχο τον συγγραφέα και μετακινεί τον αναγνώστη προς τον συγγραφέα είτε αφήνει κατά το δυνατόν ήσυχο τον αναγνώστη και μετακινεί τον συγγραφέα προς τον αναγνώστη» (σε Munday, 2001/2004: 57). Εφαρμόσαμε λοιπόν την πρώτη τακτική στην απόδοση της ταινίας με σκοπό να φέρουμε τον θεατή πιο κοντά στην κουλτούρα των ηρώων της ταινίας.

3.6. Στοιχεία που παραλείφθηκαν

Όλες οι πληροφορίες, που είναι σημαντικές για την πλήρη κατανόηση των όσων συμβαίνουν στην οθόνη, καταγράφηκαν στους υπότιτλους, στον βαθμό που το επέτρεπαν οι χωροχρονικοί περιορισμοί, έτσι ώστε να μην έχουν οι κωφοί και βαρήκοοι θεατές την αίσθηση ότι αδικούνται σε σχέση με τους ακούοντες θεατές. Ωστόσο, υπάρχουν και πληροφορίες, κυρίως επουσιώδεις, οι οποίες δεν καταγράφηκαν στους υπότιτλους. Για παράδειγμα, στη σκηνή όπου τα αρσενικά μέλη της οικογένειας του Φάνη βρίσκονται στο χαμάμ, ο παππούς, αναφερόμενος στα πολιτικά πράγματα, λέει τη φράση «Στην Ελλάδα μαγειρεύονται πράγματα». Στο σημείο αυτό παρεμβαίνει ο αφηγητής Φάνης και σχολιάζει τη διττή σημασία της λέξης «μαγειρεύονται». Επειδή ο διάλογος που ακολουθεί είναι αρκετά γρήγορος, η φράση του αφηγητή παραλείφθηκε, αλλά η λέξη «μαγειρεύονται» γράφτηκε εντός εισαγωγικών, έτσι ώστε να τονιστεί η μεταφορική της σημασία στη συγκεκριμένη πρόταση, κι έτσι η απώλεια σε κάποιο βαθμό ισοσταθμίστηκε. Αντίθετα, η αναφορά που γίνεται στη σταρ της εποχής Ζωζώ Σαπουντζάκη απαλείφθηκε εντελώς λόγω έλλειψης χρόνου και η απώλεια αυτή δυστυχώς δεν υπήρχε τρόπος ν' αντισταθμιστεί.

3.7. Τήρηση ουδετερότητας

Κύριο μέλημά μας κατά την απόδοση των διαλόγων ήταν να μην αλλοιωθεί το σημασιολογικό περιεχόμενο του πρωτότυπου κειμένου. Επειδή η ταινία θίγει ένα ιδιαίτερα φλέγον ζήτημα, αυτό των ελληνοτουρκικών σχέσεων, καταβλήθηκε προσπάθεια να διατηρηθεί από πλευράς μας η αναγκαία ουδετερότητα. Γι' αυτόν τον λόγο, η φράση 'we were deported' που λέει ο Φάνης στον Μουσταφά κατά τη συνάντησή τους στο χαμάμ, αποδόθηκε στα ελληνικά ως «απελαθήκαμε» και όχι «μας απέλασαν», παρόλο που στην ελληνική γλώσσα η χρήση της παθητικής φωνής δεν είναι τόσο συνηθισμένη όσο είναι στην αγγλική.

4. Απόδοση ήχων

Παρά τη δυσκολία που έχουν κάποιοι άνθρωποι στην πρόσληψη του ήχου, δεν παύουν να αντιλαμβάνονται τα όσα συμβαίνουν γύρω τους. Οι κωφοί επικοινωνούν με τον κόσμο μέσα από τις άλλες τους αισθήσεις, οι οποίες μάλιστα είναι ιδιαίτερα οξυμένες, έτσι ώστε να αντισταθμίζεται το πρόβλημα που έχουν με την ακοή τους. Οι ήχοι λοιπόν περιγράφονται με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να παραπέμπουν τους κωφούς θεατές σε κάτι οικείο προς αυτούς. Για παράδειγμα, η λέξη «φλοίσβος» μπορεί να φέρει στον νου τους την εικόνα μικρών κυμάτων που σκάνε στην ακτή, ενώ η λέξη «κελαηδίσματα» μπορεί να τους θυμίσει τον τρόπο με τον οποίο πάλλεται το σώμα των μικρών πουλιών την ώρα που λένε το τραγούδι τους. Σε άλλες περιπτώσεις, μέσω της περιγραφής, καλείται ο θεατής με πρόβλημα ακοής να επιστρατεύσει την αίσθηση της αφής για να κατανοήσει έναν ήχο. Έχοντας αγγίξει λοιπόν κάποια στιγμή στη ζωή του υλικά όπως το ξύλο ή το μέταλλο, ο κωφός θεατής μπορεί να καταλάβει τη διαφορά ανάμεσα στο τρίξιμο του ξύλου και το τρίξιμο του μετάλλου. Επίσης, οι ρυθμικοί χτύποι του ρολογιού μοιάζουν με τους χτύπους της καρδιάς και υποδηλώνουν την έντονη συναισθηματική φόρτιση που νιώθουν οι ήρωες τη συγκεκριμένη στιγμή.

Οι περιγραφές των ήχων δίνονται μέσα σε αγκύλες και συμπίπτουν χρονικά με την προβολή της πηγής του ήχου στην οθόνη και όχι απαραίτητα με το ακουστικό κομμάτι της ταινίας, γιατί αυτό είναι βοηθητικό για τους θεατές με προβλήματα ακοής. Για παράδειγμα, σε μια σκηνή εμφανίζεται στην οθόνη

μια γυναίκα που τινάζει ένα χαλί και λίγο αργότερα ακούγεται και ο ήχος του χαλιού. Ο υποτίτλος με την περιγραφή [Δυνατά χτυπήματα στο χαλί] είναι συγχρονισμένος με την εικόνα και όχι με τον ήχο. Εκτός όμως από τους ήχους που περιγράφονται γιατί αυξάνουν τον παράγοντα αυθεντικότητας της εικόνας (Μαρτέν, 1955/1969: 146), περιγράφεται ακόμα και ο ρυθμός ομιλίας και τα συναισθήματα που κρύβουν οι φωνές των ηρώων. Γράφεται για παράδειγμα [Αργά] ή [Με συγκίνηση].

Δεν αναφέρονται πληροφορίες που μπορεί να συνάγει κανείς από την εικόνα ή από τα λεγόμενα των ομιλητών, για να μην νιώσουν οι κωφοί θεατές ότι υποτιμάται η νοημοσύνη τους. Όταν λοιπόν οι φοιτητές του Φάνη τον χειροκροτούν, αυτό δεν καταγράφεται στους υπότιτλους γιατί η εικόνα εκείνη τη στιγμή είναι ιδιαίτερα εύγλωττη και αν αναφερόταν το χειροκρότημα, θα ήταν πλεονασμός. Ωστόσο, σε κάποιες περιπτώσεις η πληροφορία που δίνεται στην περιγραφή δεν αφορά τον ήχο καθαυτό, εφόσον αυτό το στοιχείο το δίνει ο σκηνοθέτης μέσα από την εικόνα, αλλά την ένταση που έχει ο ήχος τη δεδομένη στιγμή. Γράφεται για παράδειγμα [Δυνατό σφύριγμα]. Πολύ σημαντική είναι η σιωπή, η οποία περιγράφεται γιατί συχνά λέει πολύ περισσότερα από τις λέξεις και «μπορεί να υπογραμμίσει με δύναμη την δραματική ένταση μιας στιγμής» (Μαρτέν, 1955/1969: 147). Σιωπή υπάρχει κυρίως στα σημεία που οι ήρωες είναι χαμένοι στις σκέψεις τους ή «μιλάνε» μεταξύ τους με το βλέμμα.

5. Απόδοση μουσικής

Μια από τις μεγαλύτερες δυσκολίες αλλά και προκλήσεις στον υποτιτλισμό για κωφούς και βαρήκοους, είναι η απόδοση της μουσικής. Σύμφωνα με την εκ γενετής κωφάλαλη Γαλλίδα ηθοποιό και συγγραφέα Emmanuelle Laborit, η μουσική είναι μια παγκόσμια γλώσσα που υπερβαίνει τις λέξεις και μπορεί να προκαλέσει φυσικές δονήσεις στο ανθρώπινο σώμα (σε Joselia Neves, 2010). Ανάλογες τέτοιες δονήσεις θα πρέπει να βιώσουν οι θεατές μέσα από την περιγραφή της μουσικής. Για τον λόγο αυτό, χρησιμοποιήθηκαν φράσεις που εκφράζουν το πώς νιώθουν οι ήρωες την εκάστοτε χρονική στιγμή, όπως [Χαρούμενη μουσική], [Μουσική έντασης] ή [Νοσταλγική μουσική], γιατί παραπέμπουν άμεσα στα αντίστοιχα συναισθήματα. Κατά την περιγραφή της

μουσικής γίνεται αναφορά και στις αλλαγές που παρατηρούνται στην ένταση του ήχου, γιατί αυτές έχουν συχνά σχέση με τις διακυμάνσεις των συναισθημάτων των προσώπων που εμφανίζονται στην οθόνη. Συχνά αναφέρεται και το είδος του μουσικού οργάνου που ακούγεται, γιατί αυτή η πληροφορία μπορεί να βοηθήσει τους βαρήκοους θεατές να κατανοήσουν καλύτερα τον συγκεκριμένο ήχο μέσα από το είδος των δονήσεων που παράγει το συγκεκριμένο όργανο. Όταν μάλιστα σε κάποιο μουσικό κομμάτι ακούγονται όργανα όλων των κατηγοριών, αυτό αναφέρεται στην περιγραφή, γιατί τονίζει την ποικιλία και την ένταση των συναισθημάτων, η δε κορύφωση της μουσικής υποδηλώνει την κορύφωση της συναισθηματικής φόρτισης των ηρώων.

«Η μουσική μπορεί να γίνει ενεργητικός παράγοντας και να επιδράσει στο υποσυνείδητό μας» (Preisner σε Krzysztof Kieslowski, 1995). Μπορεί δηλαδή ο σκηνοθέτης μέσα από τη μουσική να μεταβιβάσει πληροφορίες στο κοινό. Για παράδειγμα, όταν το ίδιο μουσικό κομμάτι συνεχίζεται για ώρα, αυτό καταγράφεται στους υπότιτλους, γιατί η συνέχιση της μουσικής συνήθως σηματοδοτεί τη συνέχιση της τρέχουσας κατάστασης. Αντίθετα, η αλλαγή της μουσικής μπορεί να σημαίνει αλλαγή τόπου, για παράδειγμα μετακόμιση των πρωταγωνιστών από την Κωνσταντινούπολη στην Αθήνα, ή να σηματοδοτεί τη μετάβαση από έναν πολιτισμό σε έναν άλλο, όπως συμβαίνει με τις εναλλαγές ανατολίτικης και βυζαντινής ή ανατολίτικης και ελληνικής μουσικής. Επίσης, ο σκηνοθέτης μπορεί μέσα από τη μουσική να αφηγείται μια ιστορία, όπως συμβαίνει στην αρχή της ταινίας, όπου ο Μπουλμέτης αφηγείται την εξέλιξη του σύμπαντος και την πορεία της ανθρώπινης ζωής. Εδώ, η μουσική περιγράφεται αρχικά ως [Μακρόσυρτος ήχος πνευστών] και στη συνέχεια εξελίσσεται σε [Απαλή], [Χαλαρωτική] και αργότερα σε [Δυνατή ατμοσφαιρική μουσική].

Στο μεγαλύτερο μέρος της ταινίας η μουσική είναι σε αντίστιξη (συμφωνία) με την εικόνα. Η μόνη περίπτωση που η μουσική έρχεται σε αντίθεση με την εικόνα είναι όταν, κατά τη διάρκεια των αρραβώνων του θείου Αιμίλιου, κάποιοι από τους ήρωες παθαίνουν τροφική δηλητηρίαση, εξαιτίας ενός βοτάνου που έβαλε ο Φάνης στο φαγητό. Ενώ στην οθόνη φαίνονται οι ήρωες

να κάνουν εμετό, η μουσική που ακούγεται είναι χαρούμενη, γεγονός που εντείνει την κωμικότητα της σκηνής.

Όταν ακούγεται κάποιο γνωστό τραγούδι, τότε ο τίτλος γράφεται στους υπότιτλους, διαφορετικά αναφέρεται μόνο το είδος της μουσικής. Γράφεται για παράδειγμα [Ορχηστρικό κομμάτι *Τα λιμάνια*], [Παραδοσιακή μουσική] ή [Ρεμπέτικη μουσική]. Στη σκηνή που ο ιερέας ψάλλει την ακολουθία του ευχελαίου, περιγράφεται ο τρόπος εκφοράς του λόγου με τη μετοχή «ψάλλοντας» και τα λόγια του ιερέα είναι γραμμένα με πλάγια γράμματα. Το σύμβολο της δίσησης σηματοδοτεί την αρχή και το τέλος του ψαλμού. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με τα κάλαντα που ψάλλουν τα παιδιά.

Κατά την περιγραφή των ακουστικών στοιχείων και της μουσικής αποφεύχθηκε, για λόγους σεβασμού προς τους κωφούς θεατές, η χρήση ρημάτων όπως «ακούω» ή «ακούγομαι», που παραπέμπουν σε ήχους.

Επίλογος

Κύριος στόχος αυτής της εργασίας ήταν να ενωθούν οι υπότιτλοι με την εικόνα σε ένα ενιαίο σύνολο, έτσι ώστε η ταινία *Πολίτικη Κουζίνα* να γίνει προσβάσιμη σε ανθρώπους με προβλήματα ακοής, γιατί μέχρι στιγμής στην Ελλάδα, όπως ενδεικτικά αναφέρει ο υπεύθυνος επικοινωνίας της Κίνησης Καλλιτεχνών με Αναπηρία, Σωτήρης Δανιγγέλης, «οι κωφοί μπορούν να δουν όλα τα μπλοκμπάστερ του Χόλιγουντ και τα τουρκικά σίριαλ, αλλά ελληνικές ταινίες και σειρές δεν μπορούν να παρακολουθήσουν».

Με το δεδομένο ότι το κοινό στο οποίο απευθυνόμαστε είναι κατακερματισμένο, είναι πιθανό κάποιοι από τους θεατές να βρουν τις πληροφορίες που περιλαμβάνονται στους υπότιτλους περιττές και κάποιοι άλλοι ανεπαρκείς. Ιδανικό θα ήταν να δημιουργηθούν υπότιτλοι για κάθε υποκατηγορία ξεχωριστά, έτσι ώστε ο καθένας από τους θεατές να έχει στη διάθεσή του τους υπότιτλους που ταιριάζουν στις ανάγκες και τις προσδοκίες του. Όσο ουτοπικό κι αν ακούγεται σήμερα αυτό, υπάρχει πιθανότητα στο μέλλον να γίνει πραγματικότητα. Άλλωστε, ήδη έχουν επινοηθεί εφαρμογές, μέσω των οποίων μπορούν οι κωφοί κινηματογράφοφιλοι φορώντας ειδικά γυαλιά να παρακολουθούν τις αγαπημένες τους ταινίες με τους κατάλληλους για την περίπτωση τους υπότιτλους.

Ελπίζουμε ότι η κατάσταση σύντομα θα βελτιωθεί και κλείνουμε με την ευχή να γίνει επιτέλους σεβαστό το δικαίωμα που έχει κάθε άτομο «να συμμετέχει ελεύθερα στην πνευματική ζωή της κοινότητας, να απολαμβάνει τις καλές τέχνες και να μοιράζεται την επιστημονική πρόοδο και τα αγαθά της» (Άρθρο 27 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 1948).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική ή μεταφρασμένη στα ελληνικά

Γεωργακοπούλου Α. – Γούτσος Δ. 2015. *Κείμενο και Επικοινωνία*. Αθήνα: Πατάκης.

Κεντρωτής, Γ. 1996. *Θεωρία και Πράξη της Μετάφρασης*. Αθήνα: Δίαυλος.

Kieslowski, Krzysztof. 1995. 36^ο Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης. Αθήνα: Καστανιώτης.

Λαμπροπούλου, Β. 1999. Δεύτερο Εκπαιδευτικό Πακέτο Επιμόρφωσης: Διάγνωση – Αποκατάσταση Βαρηκοΐας. Συμβουλευτική Γονέων και Έγκαιρη Παρέμβαση. Μονάδα Ειδικής Αγωγής/Κωφών Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Πατρών.

Μαρτέν, Μ. 1969. *Η Γλώσσα του Κινηματογράφου*. Αθήνα: Κάλβος.

Μπαμπινιώτης, Γ. 1985. *Εισαγωγή στην Σημασιολογία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Munday, J. 2002. *Μεταφραστικές σπουδές θεωρίες και εφαρμογές*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Νεσίν, Αζίζ. 1990. Έτσι ήρθαν τα πράγματα μα έτσι δε θα πάνε. Αθήνα: Θεμέλιο.

Σοκόλη, Σ. 2006. Υποτιτλιστικές νόρμες στην Ελλάδα και στην Ισπανία, 1^η Συνάντηση Νέων Μεταφρασεολόγων, 1 – 3 Νοέμβρη 2006, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Τριανταφυλλίδης, Μ. 1938. *Νεοελληνική Γραμματική*. Αθήνα: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών. Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.

ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2004. Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για Μαθητές με Προβλήματα Ακοής για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Ξενόγλωσση

Bresson, Robert. 1975/1997. *Notes on the Cinematographer*. Green Integer Books.

Delabastita, Dirk. 1989. "Translation and mass communication: film and TV translation as evidence of cultural dynamics". *Babel* 35(4): 193 - 218.

Chaume, Frederic. 2013. *The Turn of Audiovisual Translation: New audiences and new technologies*. John Benjamins Publishing Company.

Díaz Cintas, J. 2003. *Audiovisual translation in the third millennium in Translation today: trends and perspectives*. Anderman and Rogers editions. Multilingual Matters Ltd.

Díaz Cintas, J. 2009. *Audiovisual Translation (Language Transfer on Screen)*. Jorge Díaz Cintas and Gunilla Anderman editions. Palgrave Macmillan.

Gambier, Yves. 2003(b). "Introduction. Screen Transadaptation: Perception and Reception". *The Translator*. 9 (2), 171 – 190.

Georgakopoulou, P. 2003. *Reduction levels in subtitling – DVD Subtitling: A compromise of trends*, Phd Thesis, Guilford: University of Surrey.

Gottlieb, Henrik. 1994a. "Subtitling: diagonal translation". *Perspectives: Studies in Translatology*. 2(1), 101 – 121.

Jakobson, Roman. 1959. *On Linguistic Aspects of Translation*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Karamitroglou, Fotios. 1998. "A proposed set of subtitling standards in Europe". *Translation Journal* 2(2).
<https://translationjournal.net/journal/04stndrd.htm>

Keller, Helen. 1933. "Three Days to See". *The Atlantic Monthly Digital Edition*.
<https://www.theatlantic.com/past/docs/issues/33jan/keller.htm>

Keller, Helen. 1996. *The Story of My Life*. New York: Dover Publications, INC.

Lamborít, Emmanuelle. 1993/1998. *The Cry of the Gull*. Washington: Gallaudet University Press.

Marschark & Spencer. 2003. *Oxford Handbook of Deaf Studies, Language and Education*. Oxford University Press.

Neves, Josélia. 2005. *Audiovisual Translation: Subtitling for the Deaf and Hard-of-Hearing*. University of Surrey-Roehampton: PhD Dissertation.
https://www.researchgate.net/publication/228766120_Audiovisual_translation_Subtitling_for_the_deaf_and_hard-of-hearing

Neves, Josélia. 2008. "10 fallacies about subtitling for the d/Deaf and the hard of hearing". *Journal of Translation Studies* 10, 128-143.
http://www.iostrans.org/issue10/art_neves.pdf

Neves, Josélia. 2010. "Music to my eyes... Conveying music in Subtitling for the Deaf and the hard of hearing". In Bogucki, Łukasz & Krzysztof Kredens (eds). *Perspectives in Audiovisual Translation*. Łódź Studies in Language. Vol. 20. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, 123-145.
www.porsinal.pt/index.php?ps=artigos&idt=artc&cat=12&idart=257

Nida, Eugene. 1991. Principles of correspondence in Venuti (2004). Routledge, 127.

Renaud, C. 1984. "L' Écran Analphabète" *24 Images* 20 (Spring), 24 – 25.

Schleiermacher, F. 1813/1992. "On the different methods of translating" in R. Schulte & J. Biguenet. *Theories of Translation, An Anthology of Essays from Dryden to Derrida*. Chicago and London: University of Chicago Press.

Titford, C. 1982. "Sub-titling – Constrained Translation" *Lebende Sprachen* 27/3, 113 – 116.

Vermeer, H.J. "Skopos and commission in translational action" in Munday (2004), 133.

Woodward, J. 1972. "Implications for Sociolinguistic Research among the Deaf" in *Sign Language Studies*. Volume 1. Gallaudet University Press, 1 – 7.

Πηγές από το διαδίκτυο

<http://www.greece4all.eu/en/destinations/athens/culture/theater-of-the-deaf-of-greece>

https://ec.europa.eu/greece/sites/greece/files/20161202_conclusions_workshop_audiovisual_translation.pdf

http://thelanguageproject.eu/hearing_visual_disabilities_audiovisual_translation/

(Η τελευταία επίσκεψη σε όλες τις ιστοσελίδες που αναφέρθηκαν παραπάνω έγινε τον Δεκέμβριο του 2018).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ – ΑΡΧΕΙΟ ΥΠΟΤΙΤΛΩΝ

- 1
00:00:08,559 --> 00:00:09,825
[Σιωπή]
- 2
00:00:29,303 --> 00:00:32,503
[Κλάμα μωρού]
- 3
00:00:32,803 --> 00:00:36,503
[Αφηγητήs]
<i>Ο παππούς μου έλεγε...</i>
- 4
00:00:36,703 --> 00:00:41,516
<i>πως η λέξη «ονειρεύομαι»
κρύβει μέσα της τη λέξη «ρεύομαι».</i>
- 5
00:00:41,716 --> 00:00:46,916
<i>Στην αρχή, εγώ δεν έδινα σημασία,
γιατί μόνο αυτά τα δύο έκανα τότε.</i>
- 6
00:00:47,216 --> 00:00:52,416
<i>Αργότερα κατάλαβα πως μιλούσε
για το φαγητό και τις ιστορίες.</i>
- 7
00:00:52,716 --> 00:00:56,216
<i>Για να γίνουν πιο νόστιμα...</i>
- 8
00:00:56,516 --> 00:01:01,516
<i>το φαγητό κι οι ιστορίες
χρειάζονται σερβίρισμα.</i>
- 9
00:01:03,516 --> 00:01:06,716
[Λαίμαργο ρούφηγμα]
- 10
00:01:10,296 --> 00:01:13,616
[Μακρόσυρτος ήχος πνευστών]
- 11
00:01:18,816 --> 00:01:21,816
[Απαλές νότες στο πιάνο]
- 12
00:01:37,816 --> 00:01:41,316
[Χαλαρωτικός ήχος βιολιού]

13
00:02:05,516 --> 00:02:09,016
[Δυνατή ατμοσφαιρική μουσική]

14
00:02:34,116 --> 00:02:37,616
[Απαλά χτυπήματα στο πιάνο]

15
00:03:02,479 --> 00:03:05,979
[Μείωση της έντασης της μουσικής]

16
00:03:07,216 --> 00:03:08,416
[Βουητό]

17
00:03:20,416 --> 00:03:22,716
[Ακαθόριστες ομιλίες]

18
00:03:32,716 --> 00:03:37,916
Βλέπω κάτι που ή δεν υπάρχει,
ή δεν θα'πρεπε να φαίνεται.

19
00:03:38,416 --> 00:03:43,616
-Μελάνι πότε αλλάξατε παιδιά;
-Το πρωί, λίγο πριν έρθετε.

20
00:03:43,816 --> 00:03:48,916
Δεν έχει πρόβλημα η ανάλυση.
Τα χρώματα έχουν πρόβλημα.

21
00:03:49,116 --> 00:03:54,516
Απ'ό,τι βλέπω, πρέπει να πάρουμε
ή το Νόμπελ ή καινούριο πρίντερ.

22
00:04:00,016 --> 00:04:03,016
[Χαμηλόφωνες ομιλίες]

23
00:04:16,016 --> 00:04:19,216
Λοιπόν, αυτό ήτανε για φέτος.

24
00:04:20,216 --> 00:04:24,516
Μεθαύριο φεύγω για το Μπέρκλεϊ
με εκπαιδευτική άδεια...

25
00:04:24,716 --> 00:04:26,416
οπότε θα τα ξαναπούμε του χρόνου.

26
00:04:26,716 --> 00:04:31,716
Γεια σας και καλή συνέχεια!
Περιμένω τη διατριβή σου.

27
00:04:36,916 --> 00:04:38,116
[Βήξιμο]

28
00:04:42,616 --> 00:04:46,416
-Φάνη, γιαβρί μου, είσαι καλά;
-Γιατρέ!

29
00:04:48,616 --> 00:04:53,616
-Πού με βρήκες εδώ;
-Όλο το Φάληρο για σένα μιλάει.

30
00:04:53,816 --> 00:04:55,416
Έλα, κάθισε.

31
00:04:57,716 --> 00:05:02,216
-Συμβαίνει κάτι;
-Φάνη, γιόκα μου...

32
00:05:02,516 --> 00:05:06,616
θα σε πω κάτι
που δεν έπρεπε να σε πω, μα...

33
00:05:06,816 --> 00:05:08,616
Τι είναι γιατρέ;

34
00:05:08,816 --> 00:05:12,316
Έρχεται ο παππούς σου.

35
00:05:13,216 --> 00:05:16,216
-Πότε;
-Την Πέμπτη.

36
00:05:16,516 --> 00:05:19,116
Την Πέμπτη φεύγω.

37
00:05:19,416 --> 00:05:24,416
Ήθελε να σας κάνει έκπληξη,
αλλά εγώ έμαθα που φεύγεις...

38
00:05:24,716 --> 00:05:29,916
κι ήρθα να σε προκάμω.
Λέω να του κάμεις εσύ το σουρπρίζ.

39
00:05:30,116 --> 00:05:35,116
Εγώ θα πάω στο αεροδρόμιο
κι εσύ θα ετοιμάσεις λίγους μεζέδες.

40
00:05:35,316 --> 00:05:40,016
Να πιούμε ένα ρακί
με μερικούς παλιούς φίλους...

41
00:05:40,316 --> 00:05:43,816
για να τον καλωσορίσουμε.

42
00:05:44,116 --> 00:05:49,216
Θυμάσαι που μαγείρευες όλο το βράδυ,
όταν ήσουν μικρός;

43
00:05:51,916 --> 00:05:55,316
[Χαρούμενη ορχηστρική μουσική]

44
00:05:56,416 --> 00:05:57,616
[Κελαηδίσματα]

45
00:06:09,016 --> 00:06:14,016
Λοιπόν, ο παππούς θα καθίσει εδώ
κι οι φίλοι του παππού...

46
00:06:14,316 --> 00:06:17,816
Όχι, ο παππούς θα καθίσει εδώ.

47
00:06:18,016 --> 00:06:23,016
Μοιάζει με τον Μυστικό Δείπνο.
Ο παππούς θα καθίσει εκεί.

48
00:06:28,116 --> 00:06:31,816
Ωραία! Τώρα, οι φίλοι του παππού...

49
00:06:33,616 --> 00:06:37,616
[Αφηγητής]
<i>Οι φίλοι του παππού μου...</i>

50
00:06:37,916 --> 00:06:41,516
<i>διαφέρουν απ'τους άλλους Έλληνες...</i>

51
00:06:41,916 --> 00:06:45,416
<i>γιατί είναι απ'την Πόλη.</i>

52
00:06:46,316 --> 00:06:50,116
[Γυναίκα]
Πού είναι η οδός Αλκυόνης;

53
00:06:50,616 --> 00:06:55,116
[Αφηγητής]
<i>Σε κάθε ερώτηση Γεωγραφίας...</i>

54
00:06:55,516 --> 00:07:00,916
<i>θαρρείς πως μια πυξίδα μέσα τους
επαναπροσδιορίζει το ποιοι είναι.</i>

55
00:07:01,416 --> 00:07:04,916
-Απ'εκεί πάτε.
-Ευχαριστώ πολύ.

56
00:07:05,116 --> 00:07:09,116
[Αφηγητής]
<i>Τσως οφείλεται στη διατροφή τους.</i>

57
00:07:09,416 --> 00:07:14,716
<i>Ενώ για πολλούς το φαΐ έχει σχέση
μόνο με την όσφρηση και τη γεύση...</i>

58
00:07:15,016 --> 00:07:20,216
<i>γι'αυτούς, το φαΐ έχει σχέση
και με την ακοή και με την όραση.</i>

59
00:07:20,516 --> 00:07:22,716
[Κουδούνι πόρτας]

60
00:07:23,916 --> 00:07:28,416
Καλώς τους!
Όλοι μαζί ήρθατε. Ελάτε, περάστε!

61
00:07:29,116 --> 00:07:30,816
[Κοφτό βάδισμα]

62
00:07:35,616 --> 00:07:37,116
[Κλείσιμο πόρτας]

63
00:07:41,767 --> 00:07:47,167
-Το βρήκατε εύκολα;
-Απ'την οδό Θησέως, εδώ βρεθήκαμε.

64
00:07:47,367 --> 00:07:51,916
Η Θησέως δεν είναι από'κει.
Από'κει είναι.

65
00:07:55,316 --> 00:07:58,816
Σωστά. Από'κει ήρθαμε.

66
00:07:59,116 --> 00:08:03,316
Να πιούμε πρώτα ένα ρακί
στην υγειά του παππού;

67
00:08:03,816 --> 00:08:07,616
- Δεν άργησε λιγάκι;
-Όχι!

68
00:08:07,816 --> 00:08:12,816
Το αεροπλάνο κατέβηκε πριν μια ώρα.
Σύντομα θα είναι εδώ.

69
00:08:13,016 --> 00:08:17,816
-Μεγάλο σουρπρίζ του έκανες.
-Ε, τόσα χρόνια έχει να σας δει.

70
00:08:18,016 --> 00:08:21,716
[Αφηγητής]
<i>Φοβάμαι κάποιους ήχους...</i>

71
00:08:21,916 --> 00:08:24,316
<i>πριν απ'το φαγητό...</i>

72
00:08:24,516 --> 00:08:28,516
<i>γιατί στη ζωή μου,
πίσω από κάθε σημαντικό γεγονός...</i>

73
00:08:28,716 --> 00:08:33,016
<i>κρύβεται το κουδούνι μιας πόρτας
ή ο ήχος ενός τηλεφώνου.</i>

74
00:08:33,216 --> 00:08:35,716
[Κουδούνισμα τηλεφώνου]

75
00:08:39,116 --> 00:08:41,616
Ναι; Έλα, γιατρέ.

76
00:08:44,889 --> 00:08:46,689
Δεν ήρθε;

77
00:08:46,889 --> 00:08:50,216
Τι εννοείς; Μήπως χαθήκατε;

78
00:08:53,616 --> 00:08:55,416
Τι;

79
00:08:56,316 --> 00:08:57,616
[Αναστεναγμός]

80
00:09:00,016 --> 00:09:01,516
Πού το 'πάθε;

81
00:09:03,116 --> 00:09:05,616
[Σύρσιμο κρεβατιού]

82
00:09:05,916 --> 00:09:09,216
[Ρυθμικός ήχος καρδιογράφου]

83
00:09:14,116 --> 00:09:17,616
[Λυπητερή ανατολίτικη μουσική]

84
00:09:30,116 --> 00:09:33,616
[Κάλεσμα μουσουλμάνων για προσευχή]

85
00:09:45,316 --> 00:09:48,316
[Μακρόσυρτος αμανές]

86
00:10:00,016 --> 00:10:02,516
[Ανατολίτικη μουσική]

87
00:10:26,361 --> 00:10:29,961
[Η ανατολίτικη μουσική συνεχίζεται]

88
00:10:44,291 --> 00:10:45,491
[Βέλασμα]

89
00:10:47,252 --> 00:10:50,252
[Δυνατά χτυπήματα χαλιού]

90
00:11:00,052 --> 00:11:05,052
[Ορχηστρική μουσική
και φωνές Τούρκων μικροπωλητών]

91
00:11:07,352 --> 00:11:10,352
[Κροτάλισμα τροχών κάρου]

92
00:11:23,552 --> 00:11:27,052
[Απαλό σταμάτημα της μουσικής]

93
00:11:32,052 --> 00:11:34,752
[Βήματα και ομιλίες]

94
00:11:38,394 --> 00:11:42,894
[Αφηγητής]
<i>Στην πολιτική κουζίνα...</i>

95
00:11:43,194 --> 00:11:46,694
<i>σπουδαίο ρόλο παίζουν τα μπαχαρικά.</i>

96
00:11:46,994 --> 00:11:52,094
<i>Τα μυστικά των μπαχαρικών
τα έμαθα στο μπακάλικο του παππού...</i>

97
00:11:52,294 --> 00:11:55,794
<i>στην ανατολική πλευρά του Βοσπόρου.</i>

98
00:11:56,494 --> 00:12:01,694
-Καλημέρα, κυρ Βασίλη.
-Καλώς την! Δωροθέα, τι να σε δώσω;

99
00:12:01,894 --> 00:12:05,694
Μια λίρα κύμινο,
τσίρους και γιαπράκια.

100
00:12:05,894 --> 00:12:09,394
Τι το θέλεις τόσο κύμινο;

101
00:12:09,594 --> 00:12:14,994
Θα κάνω κεφτέδες την Κυριακή
για τον Παντελή και το σόι του.

102
00:12:16,855 --> 00:12:21,594
Τότε, μη βάλεις κύμινο
στους κεφτέδες.

103
00:12:22,294 --> 00:12:25,894
-Και τι να βάλω;
-Κανέλα να βάζεις.

104
00:12:26,094 --> 00:12:31,094
Εμείς δεν βάζουμε κανέλα
στους κεφτέδες, κυρ Βασίλη.

105
00:12:31,894 --> 00:12:37,294
Δωροθέα, άκουσέ με. Πολλές φορές,
για να πούμε αυτό που θέλουμε...

106
00:12:37,494 --> 00:12:41,194
πρέπει να κάνουμε λάθος στα μπαχάρια.

107
00:12:41,494 --> 00:12:46,994
Το κύμινο κάνει τους ανθρώπους
να κλείνονται στον εαυτό τους.

108
00:12:47,294 --> 00:12:52,794
Η κανέλα τους φέρνει κοντά,
τους κάνει να κοιτάζονται στα μάτια.

109
00:12:53,094 --> 00:12:57,094
Αμα θέλεις να πεις ναι,
κανέλα να βάλεις.

110
00:12:57,294 --> 00:13:01,294
-Ευχαριστώ πολύ!
-Αντε, η ώρα η καλή!

111
00:13:03,394 --> 00:13:07,094
[Αντρική φωνή]
<i>ΣΟΥΛΤΑΝΑ!</i>

112
00:13:07,394 --> 00:13:11,094
<i>Πού είναι το κάτω μέρος της πιτζάμας;</i>

113
00:13:11,394 --> 00:13:16,594
-Μαζί με το επάνω δεν είναι;
-<i>Ναι, μα δεν το βρίσκω.</i>

114
00:13:17,094 --> 00:13:20,594
Μαζί τα έβαλα. Έρχομαι, στάσου.

115
00:13:24,768 --> 00:13:26,268
[Τρίξιμο καρέκλας]

116
00:13:26,468 --> 00:13:30,268
[Αφηγητήρας]
<i>Για τα μπαχαρικά...</i>

117
00:13:30,468 --> 00:13:33,968
<i>έγιναν οι μεγαλύτεροι πόλεμοι.</i>

118
00:13:34,268 --> 00:13:39,768
<i>Έναν πόλεμο τον δημιούργησα εγώ
μέσα στο ίδιο μας το σπίτι.</i>

119
00:13:44,968 --> 00:13:48,468
-Πάλι κανέλα έβαλες;
-Όχι, βέβαια.

120
00:13:48,668 --> 00:13:53,868
Να πιστέψω εσένα ή τη μύτη μου;
Εδώ, μόνο κανέλα μυρίζει.

121
00:13:55,867 --> 00:13:59,368
Ήμαρτον! Αφού σε είπα, δεν έβαλα.

122
00:14:00,668 --> 00:14:06,168
Δεν μπαίνει κανέλα στα σουτζουκάκια.
Ό,τι σε είπε η μάνα σου κάνεις.

123
00:14:06,468 --> 00:14:10,268
Η μαμά μου ήταν
η καλύτερη μαγείρισσα.

124
00:14:10,568 --> 00:14:14,168
Στο κρέας βάζουνε κανέλα άμα μυρίζει.

125
00:14:14,468 --> 00:14:19,168
Εσείς βάζατε κανέλα
γιατί δεν είχατε μπουζιέρα.

126
00:14:19,368 --> 00:14:24,868
Σ'εμάς έστειλε ο Αμερικάνος πρόξενος
το πρώτο ηλεκτρικό ψυγείο στην Πόλη.

127
00:14:25,068 --> 00:14:29,568
Και γιατί σε δώσανε σ'εμένα
κι όχι σ'Αμερικάνο;

128
00:14:29,768 --> 00:14:34,468
Αν είχα επιλογή, εσένα θα διάλεγα;
[Καυγάζ στα τουρκικά]

129
00:14:34,668 --> 00:14:38,468
[Αφηγητής]
<i>Ο καυγάζ ξεκινούσε από λεπτομέρειες...</i>

130
00:14:38,668 --> 00:14:42,168
<i>και κατέληγε σε ιστορικά γεγονότα.</i>

131
00:14:42,368 --> 00:14:47,568
-Ποιος σε έμαθε εσένα τον Παλαιολόγο;
-Το γράφουν όλα τα βιβλία.

132
00:14:47,768 --> 00:14:52,968
Ν'αφήσεις ήσυχο τον Παλαιολόγο.
Στην Μεγάλη του Γένους Σχολή...

133
00:14:53,168 --> 00:14:57,968
δεν μας είπαν ποτέ
ότι έτρωγε κρέας με κανέλα.

134
00:14:59,068 --> 00:15:02,568
[Ανατολίτικη ορχηστρική μουσική]

135
00:15:06,144 --> 00:15:07,544
[Άνοιγμα πόρτας]

136
00:15:14,044 --> 00:15:15,644
[Τρίξιμο ξύλου]

137
00:15:16,144 --> 00:15:19,644
[Αφηγητής]
<i>Ο παππούς έλεγε...</i>

138
00:15:19,844 --> 00:15:25,144
<i>πως η λέξη «γαστρονόμος»
κρύβει μέσα της τη λέξη «αστρονόμος».</i>

139
00:15:25,444 --> 00:15:30,944
<i>Έτσι, τα πρώτα μαθήματα αστρονομίας
τα πήρα μέσω των μπαχαρικών.</i>

140
00:15:31,244 --> 00:15:34,444
[Δυνατή ορχηστρική μουσική]

141
00:15:39,087 --> 00:15:41,387
[Δυνατό φύσημα]

142
00:15:42,487 --> 00:15:46,687
Εγώ θα σε λέω
κι εσύ θα ζωγραφίζεις...

143
00:15:46,887 --> 00:15:50,387
Θα σκέφτεσαι και θα με λες, ταμάμ;

144
00:15:50,587 --> 00:15:54,087
Πάμε. Πιπέρι· είναι καυτό και καίει.

145
00:16:00,308 --> 00:16:01,408
Ήλιος.

146
00:16:01,608 --> 00:16:06,108
Στη μέση είναι ο Ήλιος
και τι βλέπει ο Ήλιος;

147
00:16:06,308 --> 00:16:08,808
Τα βλέπει όλα.

148
00:16:09,008 --> 00:16:13,508
Γι'αυτόν τον λόγο
το πιπέρι μπαίνει σ'όλα τα φαγητά.

149
00:16:13,708 --> 00:16:17,308
Μετά είναι ο Ερμής,
ζεστός κι αυτός...

150
00:16:17,508 --> 00:16:20,508
κι ύστερα είναι η Αφροδίτη.

151
00:16:23,806 --> 00:16:24,806
Κανέλα.

152
00:16:25,006 --> 00:16:28,706
Η Αφροδίτη ήταν η πιο όμορφη γυναίκα.

153
00:16:29,006 --> 00:16:34,806
Γι' αυτό, όπως όλες οι γυναίκες,
η κανέλα είναι και πικρή και γλυκιά.

154
00:16:37,662 --> 00:16:42,206
Μετά είναι η Γη.
Και τι υπάρχει στην Γη;

155
00:16:42,406 --> 00:16:44,906
Υπάρχει η κυρία Ζωή.

156
00:16:45,106 --> 00:16:50,006
Στην Γη υπάρχει η ζωή.
Άλλο η ζωή, άλλο η κυρία Ζωή...

157
00:16:50,206 --> 00:16:52,706
η μαμά της Τασούλας.

158
00:16:54,006 --> 00:16:57,706
-Και τι χρειάζεται η ζωή;
-Να τρώμε.

159
00:16:57,906 --> 00:17:02,406
-Τι θέλει το φαΐ για να νοστιμέψει;
-Αλάτι.

160
00:17:02,906 --> 00:17:07,606
Κι η ζωή μας θέλει αλάτι
για να νοστιμέψει.

161
00:17:09,975 --> 00:17:13,506
Το φαΐ κι η ζωή θέλουνε αλάτι.

162
00:17:18,318 --> 00:17:21,818
[Χαρούμενη παραδοσιακή μουσική]

163
00:17:22,018 --> 00:17:26,218
[Αφηγητής]
<i>Κάθε Κυριακή, μαζευτότανε το σόι...</i>

164
00:17:26,418 --> 00:17:30,718
<i>και στο σπίτι μας
γινόταν μαγειρική πανδαισία.</i>

165
00:17:30,918 --> 00:17:34,318
<i>Στην κουζίνα βοηθούσαμε όλοι...</i>

166
00:17:34,618 --> 00:17:39,118
<i>ακόμα κι η θεία Ελπινίκη,
που είχε πάρκινσον</i>.

167
00:17:39,318 --> 00:17:43,318
<i>Πιο ανταγωνιστική
ήταν η θεία Ελευθερία...</i>

168
00:17:43,518 --> 00:17:48,518
<i>που ήξερε όλα τα μυστικά βότανα
για να νοστιμεύουν τα φαγητά.</i>

169
00:17:48,718 --> 00:17:52,718
[Αφηγητής]
<i>Για να μην την ξεπεράσουν οι άλλες...</i>

170
00:17:52,918 --> 00:17:57,018
<i>έδινε τις συνταγές της
λιγάκι αλλαγμένες.</i>

171
00:17:57,618 --> 00:18:02,618
-Τι βάζεις μέσα, θεία;
-Θα σε πω, μα μην το πεις στις άλλες.

172
00:18:02,818 --> 00:18:07,318
Πρώτα τσιγαρίζεις το κρεμμύδι
και ρίχνεις το ρύζι.

173
00:18:07,518 --> 00:18:11,518
-Αυτό το ξέρω.
-Μουσκεύεις τα φύλλα από βραδύς.

174
00:18:11,718 --> 00:18:16,218
-Έτσι το κάνω κι εγώ.
-Πρόσεξε! Όταν γίνει η σύβραση...

175
00:18:16,418 --> 00:18:20,918
τη γυρνάς δυο-τρεις φορές
και τρίβεις μέσα λίγο κισάμαμουτ.

176
00:18:21,118 --> 00:18:24,618
Αυτό δεν είναι πικρό;

177
00:18:24,818 --> 00:18:30,318
Είναι πικρό όταν το τρως ωμό,
αλλά τους ντολμάδες τους γλυκαίνει.

178
00:18:30,618 --> 00:18:34,218
[Παραδοσιακή μουσική και γαβγίσματα]

179
00:18:40,367 --> 00:18:42,867
[Παραδοσιακή μουσική]

180
00:18:54,854 --> 00:18:55,924
ΦΤΟΥ!

181
00:18:58,724 --> 00:19:03,824
-Βάλθηκαν να μας φαρμακώσεις;
-Ό,τι με είπε η Ελευθερία έβαλα μέσα.

182
00:19:04,024 --> 00:19:08,524
-Ναι, αλλά έβαλες και τζεντζεφύλλι.
-Κισάμαμουτ είναι.

183
00:19:08,724 --> 00:19:13,524
Η μάνα μας μας έδινε κισάμαμουτ
για να φύγουν τα σπυράκια.

184
00:19:13,724 --> 00:19:18,924
Γιατί μου'πε να βάλω στους ντολμάδες;
[Καυγάζ στα τουρκικά]

185
00:19:19,124 --> 00:19:23,324
[Αφηγητής]
<i>Περίμενα με λαχτάρα κάποιο προξενιό.</i>

186
00:19:23,524 --> 00:19:26,024
<i>Για να γίνει ο γάμος...</i>

187
00:19:26,224 --> 00:19:31,524
<i>η υποψήφια νύφη έπρεπε να μνηθεί
στα μυστικά της πολιτικής κουζίνας.</i>

188
00:19:31,724 --> 00:19:35,524
-Αηδία!
-Μη φοβάσαι, πεθαμένο είναι.

189
00:19:36,424 --> 00:19:40,924
Ξέρεις τι νόστιμο θα γίνει;
Θα γλείφουνε τα δάχτυλά τους.

190
00:19:41,124 --> 00:19:44,624
Τώρα θα βάλουμε τα μπαχάρια.

191
00:19:44,824 --> 00:19:48,824
-Στο αρνί να κρύβεις σκόρδο.
-Αχ, όχι!

192
00:19:49,024 --> 00:19:52,624
Στο Μαρόκο, κρύβουν στο κρέας σκόρδο.

193
00:19:52,824 --> 00:19:57,824
Θεία, μην πετάγεσαι!
Μόνο με ρίγανη θα το πασπαλίζεις.

194
00:19:58,024 --> 00:20:03,224
-Κι αν βάλεις και λίγο μοσχοκάρφι...
-Την Κυριακή θα'χουμε γλέντια.

195
00:20:05,724 --> 00:20:08,224
[Φωνές μικροπωλητών]

196
00:20:12,106 --> 00:20:13,306
[Βήματα]

197
00:20:20,112 --> 00:20:21,806
Οσμάν μπέη!

198
00:20:25,406 --> 00:20:29,070
[Στα τουρκικά]
Περάστε, Οσμάν μπέη.

199
00:20:29,482 --> 00:20:34,070
-Πώς είστε;
-Πολύ καλά. Κι εσείς, κυρ Βασίλη;

200
00:20:34,270 --> 00:20:38,770
Πολύ καλά.
Μουσταφά, στις ομορφιές σου είσαι!

201
00:20:38,970 --> 00:20:44,670
-Πότε θα παίξεις επάνω με τον Φάνη;
-Μετά την τελετή της περιτομής.

202
00:20:44,970 --> 00:20:48,470
Τι θα γίνεις όταν μεγαλώσεις;

203
00:20:48,670 --> 00:20:51,170
-Γιατρός.
-Στρατιωτικός.

204
00:20:52,770 --> 00:20:58,170
Και τα δύο καλά είναι αλλά εγώ νομίζω
ότι θα γίνει στρατιωτικός γιατρός, ε;

205
00:20:58,470 --> 00:20:59,570
Εντάξει.

206
00:21:00,170 --> 00:21:03,670
Τι να σας δώσω, Οσμάν μπέη;

207
00:21:03,870 --> 00:21:08,870
Μύδια. Κάλεσα πολλούς διπλωμάτες
απ'την Άγκυρα για την τελετή.

208
00:21:09,070 --> 00:21:10,870
Μην ανησυχείς.

209
00:21:11,070 --> 00:21:16,070
Φρόντισε να είναι μεγάλα τα μύδια.
Ξέρεις εσύ, σου έχω εμπιστοσύνη.

210
00:21:16,270 --> 00:21:21,070
Η συνάντηση με τους διπλωμάτες
είναι πολύ σημαντική για μένα.

211
00:21:21,670 --> 00:21:23,170
Οσμάν μπέη!

212
00:21:26,629 --> 00:21:30,170
Φαίνονται άσχημα τα πράγματα;

213
00:21:30,645 --> 00:21:34,145
Υπάρχει μια νέα κρίση με την Αθήνα.

214
00:21:35,662 --> 00:21:39,162
Θα δούμε τι θα βγει απ'τη συνάντηση.

215
00:21:39,862 --> 00:21:41,362
[Μουσική έντασης]

216
00:21:46,916 --> 00:21:52,416
Οσμάν μπέη, σχέση χωρίς διαφωνίες
μοιάζει με γάμο χωρίς μουσική.

217
00:21:52,616 --> 00:21:57,262
[Οσμάν μπέης]
Εμείς τρώμε και δοξάζουμε τον Αλλάχ.

218
00:22:00,391 --> 00:22:03,962
Δεν επιτρέπεται να πας εκεί, γιε μου.

219
00:22:05,566 --> 00:22:10,966
Εσείς ανακατεύετε τα πράγματα,
λέγοντας ιστορίες σε κάθε γεύμα.

220
00:22:13,811 --> 00:22:18,966
Τι να γίνει; Έτσι ήρθαν τα πράγματα
κι έτσι θα πάνε.

221
00:22:19,166 --> 00:22:21,466
[Λυπητερή μουσική]

222
00:22:33,463 --> 00:22:36,963
[Κάλεσμα μουσουλμάνων για προσευχή]

223
00:22:37,963 --> 00:22:41,463
[Βυζαντινή μουσική]

224
00:22:52,335 --> 00:22:54,835
[Βυζαντινός ύμνος]

225
00:23:08,810 --> 00:23:12,310
[Τσιτσιρίσμα φωτιάς]

226
00:23:16,308 --> 00:23:20,308
[Αφηγητής]
<i>Ο καιρός περνούσε...</i>

227
00:23:20,608 --> 00:23:25,608
<i>και τα πρόσωπα των μεγάλων
άρχισαν να συννεφιάζουν...</i>

228
00:23:25,908 --> 00:23:31,408
<i>ενώ το δικό μου άρχισε να φωτίζεται,
γιατί ερωτεύτηκα την Σαΐμέ...</i>

229
00:23:31,708 --> 00:23:35,208
<i>την κόρη της φίλης της μάνας μου.</i>

230
00:23:37,136 --> 00:23:41,908
[Στα τουρκικά]
Πήγαινε να παίξεις με τον Φάνη.

231
00:23:45,508 --> 00:23:49,008
[Απαλή μουσική και δυνατή βροχή]

232
00:23:54,008 --> 00:23:57,508
[Δυνάμωμα της μουσικής]

233
00:24:05,533 --> 00:24:09,033
[Βροντές και ρομαντική μουσική]

234
00:24:14,350 --> 00:24:17,850
-Τι έχουμε σήμερα;
-Κεφτέδες.

235
00:24:19,568 --> 00:24:24,650
-Και τι θα βάλεις μέσα;
-Κιμά, ψωμί, σκόρδο, πιπέρι κι αλάτι.

236
00:24:24,895 --> 00:24:28,450
-Δεν θα είναι νόστιμοι.
-Γιατί;

237
00:24:28,850 --> 00:24:33,450
Για να γίνουν νόστιμοι,
οι κεφτέδες χρειάζονται κάτι ακόμα.

238
00:24:33,650 --> 00:24:37,650
-Τι;
-Είναι ένα μυστικό μπαχαρικό.

239
00:24:37,850 --> 00:24:42,650
-Πες το μου.
-Αν το πω, εσύ τι θα κάνεις για μένα;

240
00:24:42,850 --> 00:24:47,650
-Θα σου μαγειρέψω.
-Ξέρω κι εγώ να μαγειρεύω.

241
00:24:47,850 --> 00:24:52,350
-Τι θέλεις να κάνω;
-Να χορέψεις για μένα.

242
00:24:52,550 --> 00:24:57,550
-Αντε, λέγε.
-Το μυστικό για τους κεφτέδες είναι...

243
00:24:59,364 --> 00:25:00,464
[Σιωπή]

244
00:25:02,633 --> 00:25:03,733
Αλήθεια;

245
00:25:04,633 --> 00:25:08,133
[Χτύπημα τυμπάνων σε αργό ρυθμό]

246
00:25:11,233 --> 00:25:14,733
[Ανατολίτικη ορχηστρική μουσική]

247
00:25:27,233 --> 00:25:30,033
[Η μουσική συνεχίζεται]

248
00:25:44,346 --> 00:25:47,846
[Απαλό σταμάτημα της μουσικής]

249
00:25:48,284 --> 00:25:53,199
[Παππούς Φάνη]
Γαρύφαλλα φυτρώνουν στις Μυκήνες...

250
00:25:55,295 --> 00:26:00,395
τριαντάφυλλα στους Δελφούς
και ρίγανη στην Ακρόπολη.

251
00:26:04,995 --> 00:26:09,495
[Αφηγητής]
<i>Η Γεωγραφία είναι μάθημα μαγικό...</i>

252
00:26:09,695 --> 00:26:14,495
<i>και μαθαίνεται καλύτερα
κοντά στους φάρους.</i>

253
00:26:14,695 --> 00:26:19,495
<i>Κοντά στους φάρους,
οι πυξίδες τρελαίνονται...</i>

254
00:26:19,695 --> 00:26:24,495
<i>κι ο αέρας μαγνητίζει
το μυαλό και τα μάτια.</i>

255
00:26:24,695 --> 00:26:28,195
[Ρομαντική μουσική]

256
00:26:33,195 --> 00:26:36,695
[Μουσική και τιτίβισμα γλάρων]

257
00:26:45,768 --> 00:26:49,268
[Η ρομαντική μουσική συνεχίζεται]

258
00:26:53,788 --> 00:26:58,288
[Αφηγητής]
<i>Ο θεός Αιμίλιος ήταν καπετάνιος...</i>

259
00:26:58,488 --> 00:27:01,988
<i>και «δάσκαλος» στα ερωτικά θέματα.</i>

260
00:27:03,288 --> 00:27:08,788
<i>Ο θεός έφερνε τα καινούρια πράγματα
που κυκλοφορούσαν στο εξωτερικό.</i>

261
00:27:09,088 --> 00:27:14,088
<i>Αυτός έφερε δώρο στη μητέρα μου
την πρώτη χύτρα ταχύτητας.</i>

262
00:27:14,488 --> 00:27:17,988
[Γέλια κι επιφωνήματα χαράς]

263
00:27:18,188 --> 00:27:23,188
Στην έχω στείλει αυτή την κάρτα;
Δες εδώ τον Παρθενώνα.

264
00:27:23,388 --> 00:27:27,688
Αυτή εδώ είναι στο Σάο Πάολο
κι αυτή στην Αμβέρσα.

265
00:27:27,888 --> 00:27:32,488
Στην Αθήνα κόβουν το κρεμμύδι έτσι
και στην Αμβέρσα έτσι.

266
00:27:32,688 --> 00:27:37,688
Αν μια γυναίκα σε τρατάρει μύδια,
τότε σίγουρα θα σ'αγαπήσει.

267
00:27:37,888 --> 00:27:42,388
-Στο τελευταίο ταξίδι γνώρισα μια...
-Πώς την λέγανε;

268
00:27:42,588 --> 00:27:47,088
Την λέγανε Ζωζώ
κι έκανε τα καλύτερα μύδια.

269
00:27:47,588 --> 00:27:51,888
Και γιατί δεν την παντρεύεσαι;

270
00:27:52,088 --> 00:27:56,288
-Θες νύφη που να κάνει μόνο μύδια;
-Α, όχι.

271
00:27:56,488 --> 00:28:00,488
[Τρομαγμένα]
Σάββα, ο ντιουντουκλούς κάτι έπαθε!

272
00:28:00,688 --> 00:28:02,688
[Δυνατό σφύριγμα]

273
00:28:07,188 --> 00:28:10,688
[Το σφύριγμα συνεχίζεται]

274
00:28:14,121 --> 00:28:17,621
[Έκρηξη και σπάσιμο κατσαρολικών]

275
00:28:17,821 --> 00:28:22,321
[Σουλτάνα]
Πάει το καινούριο το πουκάμισο!

276
00:28:22,521 --> 00:28:26,121
[Γυναικεία φωνή]
Ακούνητος, θείε.

277
00:28:26,321 --> 00:28:30,321
[Αφηγητής]
<i>Απ'την τρομάρα της...</i>

278
00:28:30,521 --> 00:28:35,121
<i>η θεία Ελπινίκη
θεραπεύτηκε απ'το πάρκινσον.</i>

279
00:28:35,321 --> 00:28:39,521
[Αφηγητής]
<i>Τα μύδια μου θυμίζουν το χαμάμ.</i>

280
00:28:39,721 --> 00:28:44,721
<i>Όταν ο θείος γύριζε από ταξίδι,
πηγαίναμε στο χαμάμ...</i>

281
00:28:44,921 --> 00:28:50,121
<i>κι οι μεγάλοι άνοιγαν τις ψυχές τους,
όπως ανοίγουν τα μύδια στον ατμό.</i>

282
00:28:53,430 --> 00:28:54,721
[Τρεχούμενο νερό]

283
00:28:54,921 --> 00:29:00,121
-Αιμίλιε, πώς βλέπεις τα πράγματα;
-Στην Κύπρο αρχίσανε πάλι φασαρίες.

284
00:29:00,321 --> 00:29:04,521
[Παππούς]
Στην Αθήνα «μαγειρεύονται» πράγματα.

285
00:29:04,721 --> 00:29:08,221
Και στο τέλος δεν γίνεται τίποτα.

286
00:29:12,921 --> 00:29:18,121
Τις προάλλες, ήρθε στο μαγαζί
ο Οσμάν μπέης και μύριζε σκόρδο.

287
00:29:18,421 --> 00:29:23,721
Αν ένας διπλωμάτης μυρίζει σκόρδο,
δεν πάνε καλά τα πράγματα.

288
00:29:24,221 --> 00:29:29,221
Προχθές, ο Αϊντίν μπέης
με είπε κάτι που δεν με άρεσε.

289
00:29:29,721 --> 00:29:33,221
Με είπε να είμαι πολύ προσεκτικός.

290
00:29:33,663 --> 00:29:37,663
Ο γαμπρός σου
δεν είναι Έλληνας υπήκοος;

291
00:29:37,863 --> 00:29:41,363
[Στα τουρκικά]
Σώπα! Το παιδί.

292
00:29:41,863 --> 00:29:44,363
[Λυπητερή μουσική]

293
00:29:44,656 --> 00:29:46,656
Εμένα ακούστε.

294
00:29:46,856 --> 00:29:51,356
Απ'όταν θυμάμαι τον εαυτό μου,
όλο τα ίδια μας λένε.

295
00:29:51,556 --> 00:29:56,556
Οι Τούρκοι θα σας διώξουν,
θα κάνουν το ένα, θα κάνουν το άλλο.

296
00:29:56,756 --> 00:30:00,756
Όλο λένε, λένε...
εμείς όμως καλά δεν είμαστε;

297
00:30:00,956 --> 00:30:06,456
Αιμίλιε, στα Σεπτεμβριανά ταξίδευες.
Το μαγαζί μου καμένο δεν το είδες.

298
00:30:06,656 --> 00:30:11,356
Εγώ θα τα πουλήσω όλα
και θα πάω στην Ελλάδα...

299
00:30:11,556 --> 00:30:14,856
να ησυχάσει ο νους μου.

300
00:30:15,056 --> 00:30:18,556
[Λυπητερή μουσική και στάλες νερού]

301
00:30:19,156 --> 00:30:24,156
Αμα σκέφτομαι ότι μπορεί να φύγω,
με πιάνει ο πόνος εδώ.

302
00:30:24,356 --> 00:30:26,656
[Θρηνητικός ήχος βιολιού]

303
00:30:26,856 --> 00:30:30,356
Στην Αθήνα είδα τον Θρασύβουλο...

304
00:30:30,556 --> 00:30:35,356
κι είπε να του στείλεις
τις ακτινογραφίες να τις δει.

305
00:30:35,556 --> 00:30:38,756
-Τι είπατε;
-Είπαμε για την Πόλη.

306
00:30:42,056 --> 00:30:47,456
Δεν είναι καλύτερα να μιλούμε
για την Πόλη εδώ, παρά εκεί;

307
00:30:47,656 --> 00:30:52,656
Η γυναίκα μου έλεγε:
«άμα φεύγεις από έναν τόπο...

308
00:30:52,856 --> 00:30:58,356
«πρέπει να μιλάς για τον τόπο που πας
κι όχι για τον τόπο που άφησες».

309
00:31:00,717 --> 00:31:04,117
Κι εγώ τέτοιος άνθρωπος είμαι.

310
00:31:04,317 --> 00:31:08,017
[Αφηγητής]
<i>«Φεύγω» σημαίνει «πάω κάπου αλλού».</i>

311
00:31:08,217 --> 00:31:13,217
<i>Για τους περισσότερους,
το «αλλού» σήμαινε την Ελλάδα.</i>

312
00:31:13,417 --> 00:31:18,217
<i>Στην αρχή, νόμιζα πως η Ελλάδα
ήταν στην Αμερική...</i>

313
00:31:18,417 --> 00:31:23,717
<i>αλλά σύντομα προσγειώθηκα
στην πραγματικότητα της γεωγραφίας.</i>

314
00:31:24,817 --> 00:31:29,317
[Φωνή εφημεριδοπώλη]
Τουρκία - Ελλάδα στην Χουριέτ!

315
00:31:29,517 --> 00:31:32,717
Ελάτε, ελάτε! Η Χουριέτ!

316
00:31:34,888 --> 00:31:38,417
ΘΑ ΑΠΕΛΑΘΟΥΝ ΟΛΟΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΣ

317
00:31:47,272 --> 00:31:51,772
[Ραδιοφωνικός εκφωνητής]
<i>Εδώ Ράδιο Κωνσταντινούπολη...</i>

318
00:31:51,972 --> 00:31:54,272
<i>με τα τελευταία νέα.</i>

319
00:31:54,472 --> 00:31:58,472
<i>Κι άλλη ένταση
μεταξύ Τουρκίας - Ελλάδας...</i>

320
00:31:58,672 --> 00:32:02,172
<i>μετά τις ταραχές στην Κύπρο.</i>

321
00:32:02,572 --> 00:32:06,072
<i>Οι απελαθέντες Έλληνες υπήκοοι...</i>

322
00:32:06,372 --> 00:32:12,872
<i>ενημερώνονται
για τη δήμευση των περιουσιών τους.</i>

323
00:32:13,072 --> 00:32:14,672
[Χτύποι ρολογιού]

324
00:32:15,172 --> 00:32:18,672
[Χτυπήματα κουταλομαχαιροπέρουνων]

325
00:32:19,007 --> 00:32:23,207
[Αφηγητής]
<i>Οι μεξέδες μοιάζουν με ιστορίες...</i>

326
00:32:23,407 --> 00:32:26,972
<i>που μιλούν για ανθρώπινα ταξίδια.</i>

327
00:32:27,472 --> 00:32:32,072
<i>Παραπλανούν τη γλώσσα και το μυαλό...</i>

328
00:32:32,372 --> 00:32:37,372
<i>και σε προετοιμάζουν
για ένα ταξίδι γεμάτο περιπέτειες.</i>

329
00:32:37,672 --> 00:32:42,672
<i>Γι' αυτό, η λέξη «επιστροφή»
κρύβει μέσα της τη λέξη «στροφή»...</i>

330
00:32:42,972 --> 00:32:46,572
<i>που κρύβει μέσα της τη λέξη «τροφή».</i>

331
00:32:48,372 --> 00:32:50,872
[Επίμονο κουδούνισμα]

332
00:32:56,072 --> 00:32:58,772
[Χτυπήματα στην πόρτα]

333
00:33:06,299 --> 00:33:10,299
[Στα τουρκικά]
Ο κύριος Σάββας Ιακωβίδης;

334
00:33:10,599 --> 00:33:11,699
Μάλιστα.

335
00:33:17,518 --> 00:33:22,399
Από την Υπηρεσία Μετανάστευσης ·
μπορούμε να σας μιλήσουμε;

336
00:33:22,599 --> 00:33:25,599
Παρακαλώ, περάστε.

337
00:33:30,199 --> 00:33:31,499
Καθίστε.

338
00:33:35,101 --> 00:33:39,699
Κύριε Ιακωβίδη,
φοβάμαι πως έχω δυσάρεστα νέα.

339
00:33:39,899 --> 00:33:44,399
Η άδεια παραμονής σας
δεν μπορεί να ανανεωθεί.

340
00:33:45,165 --> 00:33:49,899
-Μα γιατί; Τι έκανα;
-Δεν είναι δικό σας το φταίξιμο.

341
00:33:50,099 --> 00:33:53,499
Ο Μακάριος φταίει για όλα.

342
00:33:53,699 --> 00:33:58,899
Οι Τούρκοι αδελφοί μας στην Κύπρο
υποφέρουν όλο και περισσότερο.

343
00:34:07,356 --> 00:34:12,156
Η σύζυγος κι ο πεθερός σας
είναι Τούρκοι υπήκοοι...

344
00:34:12,456 --> 00:34:17,756
και μπορούν να μείνουν.
Εσείς όμως πρέπει να φύγετε.

345
00:34:19,256 --> 00:34:22,756
[Ρυθμικοί χτύποι ρολογιού]

346
00:34:29,865 --> 00:34:33,065
[Δυνατοί χτύποι ρολογιού]

347
00:34:38,696 --> 00:34:43,596
Τότε, σε μια βδομάδα από τώρα,
θα περιμένουμε στην πόρτα σας.

348
00:34:43,796 --> 00:34:47,996
Να πάρετε μόνο
τα προσωπικά σας αντικείμενα.

349
00:34:48,196 --> 00:34:52,396
Πείτε μας με τι μέσο
επιθυμείτε να ταξιδέψετε...

350
00:34:52,596 --> 00:34:56,096
και θα σας συνοδεύσουμε ως εκεί.

351
00:34:59,396 --> 00:35:01,396
[Τρίξιμο πατώματος]

352
00:35:02,896 --> 00:35:05,596
[Χτύποι ρολογιού]

353
00:35:07,769 --> 00:35:10,269
[Αχνός αναστεναγμός]

354
00:35:11,144 --> 00:35:13,644
[Μεταλλικός ήχος]

355
00:35:13,844 --> 00:35:16,344
[Δυνατό σφύριγμα]

356
00:35:16,544 --> 00:35:21,044
[Αντρική φωνή στο μεγάφωνο]
<i>Προσοχή, παρακαλώ!</i>

357
00:35:21,244 --> 00:35:25,744
<i>Το τρένο για Αθήνα
αναχωρεί σε πέντε λεπτά.</i>

358
00:35:26,044 --> 00:35:28,744
[Απαλή λυπητερή μουσική]

359
00:35:38,748 --> 00:35:41,448
[Κορύφωση της μουσικής]

360
00:35:50,710 --> 00:35:55,910
[Λυπητερή μουσική πνευστών,
έγχορδων και κρουστών οργάνων]

361
00:36:06,810 --> 00:36:09,910
[Η μουσική συνεχίζεται]

362
00:36:13,676 --> 00:36:17,276
[Συγκινημένα]
Μην κλαίς.

363
00:36:18,500 --> 00:36:23,400
Τι είπαμε; Σε λίγους μήνες
θα'ρθω κι εγώ να σας βρω...

364
00:36:23,600 --> 00:36:27,100
και θα είμαστε μαζί στην Ελλάδα.

365
00:36:27,300 --> 00:36:32,100
Θα φέρω και την Σαϊμέ
και θα κοιτάξετε τα άστρα από'κεί.

366
00:36:32,300 --> 00:36:37,000
Όπου και να βρίσκεσαι,
να θυμάσαι να κοιτάξεις τ'άστρα...

367
00:36:37,200 --> 00:36:41,900
γιατί εκεί στον ουρανό,
είναι πράγματα που βλέπουμε...

368
00:36:42,100 --> 00:36:46,300
κι είναι και πράγματα
που δεν βλέπουμε.

369
00:36:46,700 --> 00:36:51,500
Εσύ να μιλάς
γι'αυτά που δεν βλέπουν οι άλλοι...

370
00:36:51,700 --> 00:36:57,000
γιατί στους ανθρώπους αρέσουν
οι ιστορίες γι'αυτά που δεν βλέπουν.

371
00:36:57,200 --> 00:36:59,700
Είναι όπως με το φαί.

372
00:37:00,000 --> 00:37:04,800
Σε μέλλει που δεν βλέπεις το αλάτι,
άμα το φαΐ σου είναι νόστιμο;

373
00:37:05,000 --> 00:37:08,500
Εκεί όμως είναι η ουσία, στο αλάτι.

374
00:37:09,200 --> 00:37:11,400
[Λυπητερή μουσική]

375
00:37:22,198 --> 00:37:25,698
[Η λυπητερή μουσική συνεχίζεται]

376
00:37:36,198 --> 00:37:40,598
[Στα τουρκικά]
Σου δίνω αυτό για να με θυμάσαι.

377
00:37:40,998 --> 00:37:45,598
Όταν έρθω στην Ελλάδα,
εσύ θα μου μαγειρέψεις...

378
00:37:45,798 --> 00:37:49,098
κι εγώ θα σου χορέψω.

379
00:37:59,098 --> 00:38:02,598
[Δυνατή λυπητερή μουσική]

380
00:38:14,598 --> 00:38:18,398
[Η μουσική καλύπτει όλους τους ήχους]

381
00:38:34,957 --> 00:38:38,457
[Μείωση της έντασης της μουσικής]

382
00:38:38,937 --> 00:38:42,937
[Αφηγητής]
<i>Φοβάμαι αυτούς που φοράνε στολή.</i>

383
00:38:43,137 --> 00:38:47,937
<i>Φοβάμαι τους αστυνομικούς,
τους στρατιωτικούς...</i>

384
00:38:48,137 --> 00:38:51,837
<i>τους τροχονόμους
και τους πυροσβέστες...</i>

385
00:38:52,037 --> 00:38:55,637
<i>μα κυρίως φοβάμαι τους τελωνειακούς.</i>

386
00:38:55,837 --> 00:38:59,437
<i>Τη μέρα που φεύγαμε απ'την Πόλη...</i>

387
00:38:59,637 --> 00:39:04,337
<i>άνθρωποι με στολές τραυμάτισαν
με κιμωλία τις λίγες μας αποσκευές.</i>

388
00:39:04,837 --> 00:39:10,437
<i>Το σημάδι έμοιαζε με το τραύμα
κάθε πολίτη που ήρθε στην Αθήνα.</i>

389
00:39:10,737 --> 00:39:14,437
<i>Οι Τούρκοι μας έδιωξαν σαν Έλληνες...</i>

390
00:39:14,737 --> 00:39:19,137
<i>κι οι Έλληνες
μας υποδέχτηκαν σαν Τούρκους.</i>

391
00:39:27,189 --> 00:39:28,389
[Ομιλίες]

392
00:39:43,509 --> 00:39:44,509
Καλημέρα!

393
00:39:46,009 --> 00:39:47,509
Γεια σας!

394
00:39:47,709 --> 00:39:48,909
Καλώς τον!

395
00:39:49,509 --> 00:39:50,709
Λοιπόν;

396
00:39:51,309 --> 00:39:54,809
Χθες, όταν μάθαμε ότι αρρώστησε...

397
00:39:55,009 --> 00:39:59,909
θυμήθηκα που, πριν μέρες,
μου έστειλε αυτήν εδώ την πλάκα.

398
00:40:00,209 --> 00:40:04,409
Είχε κι ένα γράμμα μέσα.
Στάσου, να'το.

399
00:40:11,500 --> 00:40:16,500
Αγαπημένε μου θρασύβουλε,
σε στέλνω αυτή την πλάκα να τη δεις...

400
00:40:16,700 --> 00:40:21,300
κι όταν ανταμώσουμε,
να με πεις τη γνώμη σου.

401
00:40:21,600 --> 00:40:26,100
Στο μεταξύ,
μην πεις τίποτα στους δικούς μου...

402
00:40:26,300 --> 00:40:30,800
εκτός κι αν δεν έρθω.
Τότε, να τη δώκεις στον Φάνη.

403
00:40:37,997 --> 00:40:39,197
Ο παππούς...

404
00:40:39,397 --> 00:40:44,197
Αυτή τη φορά το πίστεψα.
Ήμουν α σίγουρος πως θα'ρθει.

405
00:40:44,397 --> 00:40:46,897
Τι να κάνουμε Φάνη;

406
00:40:47,097 --> 00:40:51,597
Έτσι τα «μαγεύει» ο παππούς σου
κι έτσι έγιναν.

407
00:40:51,797 --> 00:40:56,197
Κι εσύ, γιόκα μου,
γύρισες όλη την Γη...

408
00:40:56,397 --> 00:41:00,897
αλλά τον παππού σου
δεν πήγες να τον δεις. Γιατί;

409
00:41:01,797 --> 00:41:04,397
[Ήχος μπουζουκιού]

410
00:41:06,397 --> 00:41:09,897
[Ορχηστρικό κομμάτι <i>Τα λιμάνια</i>]

411
00:41:14,421 --> 00:41:15,621
[Καμπάνες]

412
00:41:21,121 --> 00:41:24,621
[Ελληνική μουσική και καμπάνες]

413
00:41:43,221 --> 00:41:48,021
[Μπαμπάς Φάνη]
Πού τον ξέρεις εσύ τον Βουλγαροκτόνο;

414
00:41:48,221 --> 00:41:51,521
[Μαμά Φάνη]
Το γράφουν όλα τα βιβλία.

415
00:41:51,721 --> 00:41:55,221
Ο Βουλγαροκτόνος
έτρωγε μόνο παλαμίδα.

416
00:41:55,421 --> 00:41:58,921
Και πού την έμαθες εσύ την παλαμίδα;

417
00:41:59,121 --> 00:42:04,321
Το καλύτερο ψάρι στην Πόλη
οι ψαράδες το φέρνανε στον μπαμπά.

418
00:42:04,521 --> 00:42:06,621
Και πού είν'τος τώρα;

419
00:42:07,621 --> 00:42:12,521
[Όλα τα παιδιά δυνατά]
Εγώ ξεχνώ, εσύ ξεχνάς, αυτός ξεχνά...

420
00:42:14,121 --> 00:42:17,621
εμείς ξεχνάμε, εσείς ξεχνάτε...

421
00:42:17,821 --> 00:42:20,321
αυτοί ξεχνάνε.

422
00:42:29,621 --> 00:42:32,121
[Μαμά Φάνη]
Καλώς τονε!

423
00:42:32,321 --> 00:42:34,821
Πεινάω. Τι φαΐ έχει;

424
00:42:35,021 --> 00:42:37,221
-Πιάζι.
-Πάλι;

425
00:42:37,421 --> 00:42:42,321
Τα φασόλια έχουν βιταμίνες.
Πλύνε τα χέρια σου, να σε πω κάτι.

426
00:42:42,521 --> 00:42:46,321
-Τι;
-Αν δεν τα πλύνεις, δεν σε το λέω.

427
00:42:46,521 --> 00:42:51,321
-Παστρικά είν'τα χέρια μου.
-Ήρθε γράμμα απ'την Πόλη.

428
00:42:51,521 --> 00:42:56,621
Έχει μέσα κάτι για σένα.
Σε δυο'βδομάδες έρχεται ο παππούς.

429
00:42:59,439 --> 00:43:04,321
[Φωνή Σαϊμέ στα τουρκικά]
<i>Αγαπητέ Φάνη, μου λείπεις πολύ!</i>

430
00:43:04,521 --> 00:43:09,221
<i>Ο παππούς σου είπε
ότι θα με πάρει μαζί του...</i>

431
00:43:09,421 --> 00:43:14,221
<i>όταν έρθει στην Ελλάδα.
Εσύ θα μου μαγειρέψεις...</i>

432
00:43:14,421 --> 00:43:18,221
<i>κι εγώ θα σου χορέψω.
Η φίλη σου Σαϊμέ.</i>

433
00:43:21,611 --> 00:43:23,111
[Καζανάκι τουαλέτας]

434
00:43:27,724 --> 00:43:29,224
[Μεταλλικός ήχος]

435
00:43:30,932 --> 00:43:35,632
Πώς το 'παθες;
Το μοσχοκάρυδο πάει πολύ στο ιμάμ.

436
00:43:35,832 --> 00:43:40,532
Το ιμάμ είναι για την Δευτέρα.
Ο μπαμπάς νηστεύει.

437
00:43:40,732 --> 00:43:45,132
Τότε, γιατί το 'κανες από χθες;

438
00:43:45,332 --> 00:43:47,832
Μνήσθητί μου Κύριε!

439
00:43:48,732 --> 00:43:53,732
-Με κοροϊδεύεις τώρα;
-Εγώ είχα τις μελιτζάνες για αύριο.

440
00:43:53,932 --> 00:43:58,932
-Η θεία σου δεν ήταν υπνοβάτης;
-Αυτό συνέβαινε παλιά.

441
00:43:59,132 --> 00:44:04,032
Είναι κληρονομικό· σηκώνεσαι
στον ύπνο σου και μαγειρεύεις.

442
00:44:04,232 --> 00:44:09,032
Εγώ ποτέ δεν βάζω
μοσχοκάρυδο στο ιμάμ.

443
00:44:09,232 --> 00:44:14,632
-Είναι το καλύτερο ιμάμ που έχω φάει!
-Ναι, μα δεν το έκαμα εγώ.

444
00:44:15,632 --> 00:44:20,632
Φάνη, σήκω!
Το αεροπλάνο κατεβαίνει σε λίγο.

445
00:44:20,832 --> 00:44:22,432
Δεν θα έρθω.

446
00:44:22,732 --> 00:44:27,532
Δεν θα έρθεις
να προϋπαντήσεις τον παππού σου;

447
00:44:27,732 --> 00:44:31,232
Θα μείνω εδώ να βοηθήσω τις θείες.

448
00:44:31,932 --> 00:44:36,932
Φάνη, χθες το βράδυ
μπήκες στην κουζίνα;

449
00:44:37,232 --> 00:44:40,232
[Χαρούμενη μουσική]

450
00:44:41,832 --> 00:44:45,332
[Γέλια και χαρούμενη μουσική]

451
00:44:48,773 --> 00:44:53,773
Λοιπόν, ο παππούς
θα καθίσει εκεί κι οι φίλοι του...

452
00:44:53,973 --> 00:44:57,473
Όχι! Καλύτερα να καθίσει εδώ.

453
00:44:57,973 --> 00:45:03,173
Αν τον βάζαμε στη μέση,
θα έμοιαζε με τον Μυστικό Δείπνο.

454
00:45:03,973 --> 00:45:05,473
[Κορναρίσματα]

455
00:45:05,773 --> 00:45:10,573
[Γυναικεία φωνή]
Ήρθανε! Πού 'ν'τος; Δεν φαίνεται.

456
00:45:10,873 --> 00:45:15,373
[Γυναικεία φωνή]
Θαρρώ πως τον βλέπω. Θείε!

457
00:45:15,873 --> 00:45:20,073
[Χαρούμενη μουσική
και μηχανή αυτοκινήτου]

458
00:45:22,073 --> 00:45:25,773
[Αφηγητής]
<i>Στην πολίτικη κουζίνα...</i>

459
00:45:25,973 --> 00:45:29,473
<i>έχεις την αίσθηση πως κάτι λείπει...</i>

460
00:45:29,773 --> 00:45:34,673
< i>όχι απ' το φαΐ,
αλλά απ' τους ανθρώπους γύρω σου.< /i>

461
00:45:35,073 --> 00:45:40,073
< i>Έτσι σήμερα, μαζί με τον παππού,
έλειπα κι εγώ απ' το τραπέζι.< /i>

462
00:45:40,273 --> 00:45:45,273
[Μαμά Φάνη]
Ο μπαμπάς ήθελε πολύ αυτό το ταξίδι.

463
00:45:45,473 --> 00:45:50,473
Μπορεί να τον κρατήσανε
στ' αεροδρόμιο οι Τούρκοι.

464
00:45:50,673 --> 00:45:55,173
Τον Λάκη τον ανακρίνανε
στο τελωνείο τρεις ώρες.

465
00:45:55,673 --> 00:46:00,673
Είχε κρύψει στη βαλίτσα του
δώδεκα κιλά παστοурμά.

466
00:46:00,973 --> 00:46:05,973
-Έκανε λαθρεμπόριο μ' έναν Αρμένι.
-Εβραίος ήταν.

467
00:46:06,273 --> 00:46:11,273
-Τρώνε οι Εβραίοι παστοурμά;
-Όχι, αλλά τον πουλάνε.

468
00:46:11,473 --> 00:46:13,973
[Κουδούνισμα τηλεφώνου]

469
00:46:14,373 --> 00:46:17,873
Μπαμπά, καλά είστε; Τι πάθατε;

470
00:46:18,573 --> 00:46:23,073
[Αφηγητής]
< i>Μια παραξενιά που έχουμε στο σόι...< /i>

471
00:46:23,273 --> 00:46:28,273
< i>είναι πως αυτοχαστουκιζόμαστε,
όταν ακούμε κάτι δυσάρεστο.< /i>

472
00:46:28,473 --> 00:46:33,373
Πώς το πάθατε αυτό;
Βήχει και δεν τον ακούω καλά.

473
00:46:33,673 --> 00:46:38,673
Πότε θα'ρθετε; Ναι, θα τον φιλήσω.
Να προσέχετε, μπαμπά!

474
00:46:47,523 --> 00:46:49,023
Τι σε είπε;

475
00:46:49,223 --> 00:46:54,023
Εύπνησε με καταρροή,
πονόλαιμο, είχε και διάρροια...

476
00:46:54,223 --> 00:46:59,023
κι έχασε το αεροπλάνο.
Μόλις γίνει καλά, θα'ρθει.

477
00:46:59,223 --> 00:47:02,723
Ο μπαμπάς σου ήταν πάντα ευκοίλιος.

478
00:47:02,923 --> 00:47:08,023
Τι λες; Μετά τον γάμο
πήγαινε πιο συχνά στο «μέρος».

479
00:47:08,223 --> 00:47:09,323
Γιατί;

480
00:47:09,523 --> 00:47:14,523
Έξι φορές τη μέρα μαγείρευε ·
πού να χωρέσει τόσο φαΐ;

481
00:47:14,723 --> 00:47:17,723
Νομίζω πως ο μπαμπάς κάτι έχει.

482
00:47:17,923 --> 00:47:22,923
Θα'ρθει μόλις γίνει καλά.
Είπε να φιλήσουμε τον μικρό.

483
00:47:23,123 --> 00:47:25,623
Ο Φάνης πού είναι;

484
00:47:27,423 --> 00:47:29,923
[Απαλή μουσική]

485
00:47:30,123 --> 00:47:33,823
[Φωνή Φάνη]
<i>Αγαπημένη μου φιλενάδα...</i>

486
00:47:34,023 --> 00:47:39,223
<i>σήμερα είμαι πολύ λυπημένος.
Σε περίμενα να έρθεις με τον παππού.</i>

487
00:47:39,423 --> 00:47:44,623
<i>Σου είχα μαγειρέψει κάτι
που θα σου άρεσε πολύ· ιμάμ μπαϊλντί.</i>

488
00:47:44,823 --> 00:47:47,823
Αυτό είναι έκτακτο!

489
00:47:48,123 --> 00:47:52,823
-Το παιδί έχει μεγάλο ταλέντο!
-Να τον στείλετε στην Γαλλία.

490
00:47:53,123 --> 00:47:58,323
Γίνεται ένας εφτάχρονος να κλείνεται
όλο το βράδυ στην κουζίνα;

491
00:47:58,523 --> 00:48:03,023
-Όλοι έχουν κουσούρια.
-Γιατί είναι κουσούρι;

492
00:48:06,423 --> 00:48:11,623
Το ότι μαγειρεύει καλά στα εφτά του,
εμένα με φαίνεται κουσούρι.

493
00:48:12,023 --> 00:48:17,223
Η κόρη της Ευανθίας, εφτά χρονών,
έκανε το καλύτερο χουνκιάρ.

494
00:48:17,523 --> 00:48:22,523
-Λοιπόν, στο άσυλο την κλείσανε.
-Τι με λέτε, Χριστέ μου!

495
00:48:25,423 --> 00:48:29,623
[Αφηγητής]
<i>Οι σάλτσες παρασύρουν στην υπερβολή.</i>

496
00:48:29,823 --> 00:48:34,623
<i>Οι Πολίτες βάζουν σάλτσες στα λόγια,
όταν δεν τις βάζουν στο φαΐ.</i>

497
00:48:34,823 --> 00:48:39,523
[Φωνή ηλικιωμένου άντρα]
Την κόρη της Ευανθίας...

498
00:48:39,723 --> 00:48:44,923
ακόμα στο Μπαλουκλή την έχουνε.
Ο παπάς είπε ότι ήταν δαιμονισμένη...

499
00:48:45,123 --> 00:48:50,323
και δεν μαγείρευε η ίδια,
αλλά μαγείρευε ο Σατανάς μέσα της.

500
00:48:50,523 --> 00:48:54,323
[Ο ιερέας ψάλλοντας]
#<i>Σώσον Κύριε τον λαόν Σου...</i>

501
00:48:54,523 --> 00:48:57,923
<i>και ευλόγησον την κληρονομίαν Σου.</i>

502
00:48:58,123 --> 00:49:02,623
<i>Νίκας τοις βασιλεύσι,
κατά βαρβάρων δωρούμενος.</i>#

503
00:49:10,919 --> 00:49:13,419
[Πλατάγισμα γλώσσας]

504
00:49:16,519 --> 00:49:21,919
-Γεια στα χέρια σας! Νοστιμότατο!
-Είναι πολύτιμο· ο Φάνης το 'φτιαξε.

505
00:49:22,819 --> 00:49:27,619
Στη γειτονιά μας,
ήρθαν πολλοί σαν κι εσάς.

506
00:49:27,819 --> 00:49:32,519
-Γέμισαν Τούρκους τα Πατήσια.
-Έλληνες είμαστε απ' την Πόλη.

507
00:49:32,719 --> 00:49:37,719
Τον άντρα μου τον απελάσανε.
Χριστιανοί ορθόδοξοι είμαστε.

508
00:49:37,919 --> 00:49:42,919
Φέρε αύριο το παιδί να μεταλάβει
και μετά να μείνει στο κατηχητικό.

509
00:49:43,119 --> 00:49:48,019
Πρέπει να βγει απ'την κουζίνα.
Ο Ιησούς δεν μαγεύρεψε ποτέ.

510
00:49:48,219 --> 00:49:52,919
Μια δυο φορές μόνο
βρήκε λίγο ψωμί και λίγο κρασί.

511
00:49:53,119 --> 00:49:55,119
Λίγο ακόμα, πάτερ;

512
00:49:57,019 --> 00:50:01,719
Ο γιος σας είναι έξυπνο παιδί
και τα πιάνει αμέσως.

513
00:50:01,919 --> 00:50:05,919
-Κάτι όμως με φοβίζει.
-Δηλαδή;

514
00:50:06,319 --> 00:50:11,519
Είναι συνεχώς αφηρημένος.
Τα μαθήματά του πού τα διαβάζει;

515
00:50:11,719 --> 00:50:13,319
Στην κουζίνα.

516
00:50:13,619 --> 00:50:18,119
-Γιατί εκεί;
-Εκεί περνάμε την πιο πολλή ώρα.

517
00:50:18,319 --> 00:50:21,719
Πρέπει να τον βγάλετε από'κει.

518
00:50:21,919 --> 00:50:26,919
Οι μυρωδιές και τα φαγητά
τον εμποδίζουν να ενσωματωθεί.

519
00:50:27,119 --> 00:50:32,119
Παίζει μόνο με κορίτσια.
Κάθεται στη μέση και τους μαγειρεύει.

520
00:50:32,319 --> 00:50:34,619
Να, κοιτάξτε!

521
00:50:35,819 --> 00:50:39,319
[Παιδικές φωνές και κουδούνι]

522
00:50:39,819 --> 00:50:42,319
[Δυνατό χτύπημα]

523
00:50:43,019 --> 00:50:47,219
-Σε είπα να με το δώσεις αυτό.
-Δεν σε το δίνω.

524
00:50:47,419 --> 00:50:50,419
Ντιγκιντάνκας θα γίνεις;

525
00:50:50,619 --> 00:50:55,319
-Τα αγόρια παίζουν άλλα παιχνίδια.
-Δεν θέλω άλλα παιχνίδια.

526
00:50:55,519 --> 00:51:00,719
Εσύ θα παίξεις με τα αγόρια
κι εγώ... κοίταξε τι σε πήρα.

527
00:51:00,919 --> 00:51:06,419
-Δεν μ'αρέσει να σκοτώνω πουλάκια.
-Θα σκοτώσεις το δικό σου «πουλάκι».

528
00:51:06,619 --> 00:51:11,819
Είσαι μικρός. Όταν μεγαλώσεις,
θα παίξεις με τις γυναίκες.

529
00:51:13,819 --> 00:51:16,319
Δεν θέλω, δεν θέλω!

530
00:51:19,519 --> 00:51:23,019
[Επαναλαμβανόμενος μεταλλικός ήχος]

531
00:51:29,858 --> 00:51:35,258
Φάνη, ούτε εσύ ούτε εγώ
δεν θα μπαίνουμε στην κουζίνα.

532
00:51:35,458 --> 00:51:40,458
Μόνο η μαμά σου
θα μπαίνει στην κουζίνα, ταμάμ;

533
00:51:46,679 --> 00:51:50,279
[Δυνατό χτύπημα πόρτας και κλείδωμα]

534
00:51:52,179 --> 00:51:55,697
[Νοσταλγική μουσική και κελαηδίσματα]

535
00:52:05,881 --> 00:52:09,381
[Η νοσταλγική μουσική συνεχίζεται]

536
00:52:12,671 --> 00:52:16,471
[Φωνή Φάνη]
<i>Αγαπημένη μου φιλενάδα...</i>

537
00:52:16,671 --> 00:52:21,471
<i>πήρα τις κάρτες που μου έστειλες
και μου άρεσαν πολύ.</i>

538
00:52:21,671 --> 00:52:24,971
<i>Αγαπημένη μου φιλενάδα...</i>

539
00:52:25,171 --> 00:52:28,171
[Νοσταλγική μουσική]

540
00:52:28,371 --> 00:52:32,071
[Αφηγητής]
<i>Ο καιρός περνούσε...</i>

541
00:52:32,271 --> 00:52:37,671
<i>και πολλοί φίλοι και συγγενείς μας
έρχονταν απ'την Πόλη κι έφερναν νέα.</i>

542
00:52:37,871 --> 00:52:42,671
<i>Εκείνη τη χρονιά, ο θείος Αιμίλιος
μας έφερε το πρώτο μίξερ.</i>

543
00:52:42,871 --> 00:52:45,371
<i>Απ'τη χαρά της...</i>

544
00:52:45,571 --> 00:52:50,871
<i>η θεία Ελπινίκη αγκάλιασε το μίξερ
και ξανά'παθε πάρκινσον.</i>

545
00:52:53,571 --> 00:52:56,771
[Κοφτό βάδισμα]

546
00:53:04,270 --> 00:53:07,870
-Ο μικρός πού είναι;
-Στο «μέρος».

547
00:53:08,070 --> 00:53:11,570
Καλά, πόση ώρα είναι στο «μέρος»;

548
00:53:11,870 --> 00:53:17,070
Από πρόπερσι εκεί είναι.
Βγαίνει μόνο για να πάει σχολείο.

549
00:53:17,270 --> 00:53:22,070
Εμάς δεν μας ακούει.
Κάποιος πρέπει να του μιλήσει.

550
00:53:22,470 --> 00:53:23,670
[Βήματα]

551
00:53:26,431 --> 00:53:29,431
[Χτυπήματα στην πόρτα]

552
00:53:29,631 --> 00:53:33,631
-Φάνη, γιαβρί μου, καλά είσαι;
-Καλά.

553
00:53:33,831 --> 00:53:39,031
Σε φέρνω προσκυνήματα απ'τον παππού.
Μόλις στρώσουν λίγο τα πράγματα...

554
00:53:39,231 --> 00:53:42,931
Θα έρθει. Α, καλά που το θυμήθηκα!

555
00:53:43,931 --> 00:53:49,131
Μια μέρα, ήρθε απ'το μαγαζί
εκείνη η φιλενάδα που είχες μικρός.

556
00:53:49,331 --> 00:53:52,831
-Πώς την ελέγανε;
-Σαϊμέ.

557
00:53:53,031 --> 00:53:57,131
-Τη θυμάσαι;
-Και βέβαια τη θυμάται!

558
00:53:57,331 --> 00:54:02,331
Είχαν έρθει με τη μαμά της
ν'αποχαιρετήσουν τον παππού.

559
00:54:02,531 --> 00:54:07,631
Τον μπαμπά της τον έστειλαν
στην Άγκυρα. Δεν στο έγγραψε;

560
00:54:07,831 --> 00:54:12,331
[Μπαμπάς Φάνη]
Δυο χρόνια έχει να του γράψει.

561
00:54:12,531 --> 00:54:17,931
Στην τάξη έχουν πολύ όμορφα κορίτσια
αλλά ο νους του είναι ακόμα σ'αυτήν.

562
00:54:18,131 --> 00:54:23,131
Πρέπει να την ξεχάσεις, γιε μου.
Εκείνη σε ξέχασε κιόλας.

563
00:54:27,301 --> 00:54:30,801
[Απαλή μουσική πιάνου και ροχαλητά]

564
00:54:46,398 --> 00:54:49,898
[Η μουσική συνεχίζεται]

565
00:55:07,832 --> 00:55:10,632
[Απαλό κλείσιμο πόρτας]

566
00:55:10,832 --> 00:55:15,832
[Η μουσική δυναμώνει
και καλύπτει όλους τους άλλους ήχους]

567
00:55:25,832 --> 00:55:30,132
[Δυνατή μουσική πιάνου]

568
00:55:49,012 --> 00:55:52,512
[Δυνατή μουσική έγχορδων οργάνων]

569
00:55:59,931 --> 00:56:03,431
[Νοσταλγική μουσική]

570
00:56:18,906 --> 00:56:19,906
[Βήματα]

571
00:56:22,406 --> 00:56:25,906
Να'τος. Πού'σαι εσύ; Ξύπνα.

572
00:56:26,106 --> 00:56:30,106
Ξύπνα! Ξύπνα να δεις
ποιοι σε περιμένουνε.

573
00:56:37,869 --> 00:56:42,869
[Μουσική υπόκρουση εμβατηρίου
<i>Των εχθρών τα φουσάτα περάσαν</i>]

574
00:56:45,742 --> 00:56:50,542
[Φωνή Φάνη]
<i>Γι'αυτή την απόπειρα απόδρασης...</i>

575
00:56:50,742 --> 00:56:55,542
<i>η τιμωρία μου ήταν
να'ρθω αντιμέτωπος με τις φοβίες μου.</i>

576
00:57:00,042 --> 00:57:04,942
<i>Οι αξιωματικοί
έπεισαν τον πατέρα μου...</i>

577
00:57:05,142 --> 00:57:10,142
<i>πως έπρεπε να φορέσω στολή
για να ξεχάσω την Σαϊμέ.</i>

578
00:57:10,442 --> 00:57:12,942
[Κουδούνισμα τριγώνων]

579
00:57:14,442 --> 00:57:15,642
[Σιωπή]

580
00:57:18,268 --> 00:57:23,068
#<i>Καλήν ημέραν άρχοντες
κι αν είναι ορισμός σας...</i>

581
00:57:25,568 --> 00:57:30,568
<i>Χριστού τη θεία γέννηση
να πω στ'αρχοντικό σας</i>.#

582
00:57:34,131 --> 00:57:37,631
Χρόνια πολλά! Και του χρόνου!

583
00:57:37,831 --> 00:57:41,331
Εσύ μικρέ, έλα μαζί μου.

584
00:57:47,316 --> 00:57:52,416
-Εκατό δραχμές! Κανείς δεν έριξε τόσα.
-Και του χρόνου!

585
00:57:52,616 --> 00:57:56,816
Στους προσκόπους
πάντα δίνω γερό μπαξίσι.

586
00:57:58,883 --> 00:58:01,083
Ζάχαρη βάλατε;

587
00:58:01,383 --> 00:58:04,883
Από την Πόλη είναι οι δικοί σου;

588
00:58:05,383 --> 00:58:10,483
Α, γι' αυτό. Εμείς στο Αϊδίνι
δεν βάζουμε ζάχαρη, μόνο κανέλα.

589
00:58:10,983 --> 00:58:15,483
Τι έχουμε Βαρβάρα;
Ο μικρός για μένα είναι;

590
00:58:15,683 --> 00:58:20,183
[Θυμωμένα]
Άφησε ήσυχο τον μικρό. Έχεις κόσμο.

591
00:58:20,383 --> 00:58:22,683
[Ρεμπέτικο τραγούδι]

592
00:58:23,183 --> 00:58:27,883
Κάθισε να με βοηθήσεις,
αφού ξέρεις από μαγείρεμα.

593
00:58:28,083 --> 00:58:32,783
Εσύ πάρε την κουτάλα
κι εγώ θα γεμίζω τις ντομάτες.

594
00:58:34,083 --> 00:58:39,283
Ήμουνά πέντε χρονών στο Αϊδίνι,
όταν έστειλε ο Κεμάλ τους δικούς του.

595
00:58:39,783 --> 00:58:43,283
Ο αδελφός μου ήταν μεγαλύτερος.

596
00:58:44,283 --> 00:58:49,283
Την τελευταία φορά που τον είδα,
ήταν ντυμένος σαν κι εμένα.

597
00:58:49,483 --> 00:58:54,683
Κάθε φορά που βλέπω προσκοπάκια
συγκινούμαι και τους δίνω κατιτίς.

598
00:58:54,883 --> 00:58:58,583
[Γυναικεία φωνή]
Βαρβάρα, έλα έξω.

599
00:58:59,283 --> 00:59:03,283
-Τι είναι πάλι;
-Έλα, σε παρακαλώ.

600
00:59:03,483 --> 00:59:07,983
Τον Θεό τους δεν έχουνε.
Όλο παζάρια μου κάνουνε.

601
00:59:08,183 --> 00:59:12,983
Αφού το βλέπουνε το κορίτσι,
σαν τα κρύα τα νερά είναι.

602
00:59:16,483 --> 00:59:18,983
[Σόλο μπουζούκι]

603
00:59:24,104 --> 00:59:28,604
[Χτύποι γραφομηχανής]
Μάγειρας σε οίκο ανοχής!

604
00:59:28,804 --> 00:59:33,004
Απορώ πώς τό'κανε αυτό
το δικό μου το παιδί!

605
00:59:33,204 --> 00:59:37,704
Αυτά έχουν οι πρόσκοποι·
τους πάνε δήθεν εκδρομές...

606
00:59:37,904 --> 00:59:41,404
και τους μαθαίνουν κρυφά κόμπους.

607
00:59:41,604 --> 00:59:46,404
Μα δεν πάνε στους προσκόπους
για να μάθουν κόμπους;

608
00:59:46,804 --> 00:59:50,304
Τους μαθαίνουν ρώσικους κόμπους.

609
00:59:50,504 --> 00:59:54,004
Οι πρόσκοποι γέμισαν κομμουνιστές...

610
00:59:54,204 --> 00:59:59,204
κι αντί να τους λένε για την πατρίδα
και την θρησκεία, τους διαφθείρουν.

611
00:59:59,404 --> 01:00:02,904
Έπρεπε να τον γράψετε στους Αλκίμους.

612
01:00:03,104 --> 01:00:07,804
Κύριε Διοικητά,
εμείς είμαστε φιλήσυχοι άνθρωποι.

613
01:00:08,004 --> 01:00:12,704
-Ήρθαμε απ'την Πόλη.
-Μάθαμε για σας, κύριε Ιακωβίδη.

614
01:00:12,904 --> 01:00:17,404
Ξέρουμε πως, κατά βάθος,
είστε πατριώτες.

615
01:00:17,704 --> 01:00:22,704
-Πρέπει να προστατέψετε τον μικρό.
-Ε, τι άλλο να κάνουμε;

616
01:00:22,904 --> 01:00:27,404
Θα σας γράψω εδώ μερικά μέρη
για να πάτε τον μικρό.

617
01:00:27,604 --> 01:00:32,404
Θ'αρχίσετε απ'τον Βασιλικό Κήπο,
μετά να δει τ'Ανάκτορα...

618
01:00:32,604 --> 01:00:37,204
και, εν συνεχεία,
θα πάτε στο Πολεμικό Μουσείο...

619
01:00:37,504 --> 01:00:43,004
να μάθει για τους αγώνες των Ελλήνων.
Το παιδί πρέπει να γίνει πατριώτης.

620
01:00:46,346 --> 01:00:49,904
Δυο φορές την εβδομάδα μετά το φαΐ.

621
01:00:50,104 --> 01:00:51,204
Μάλιστα.

622
01:00:51,404 --> 01:00:55,404
[Αφήγηση Φάνη]
<i>Μ'ενοχλούσε πολύ...</i>

623
01:00:55,604 --> 01:01:00,604
<i>όταν άνθρωποι με στολή
έκαναν την κλασική ερώτηση.</i>

624
01:01:00,804 --> 01:01:04,804
Πότε ήρθατε απ'την Τουρκία
κύριε Ιακωβίδη;

625
01:01:05,204 --> 01:01:10,204
Απ' την Πόλη;
Κοντεύουν τέσσερα χρόνια.

626
01:01:10,982 --> 01:01:15,904
-Στο σπίτι σας, τι γλώσσα μιλάτε;
-Ρωμαίικα φυσικά.

627
01:01:16,104 --> 01:01:20,604
-Με τούρκικη προφορά όμως.
-Πειράζει αυτό;

628
01:01:20,804 --> 01:01:24,304
Η προφορά σας τον κάνει ανορθόγραφο.

629
01:01:24,504 --> 01:01:29,704
Προχθές έγραψε το «Κολοκοιτρώνης»
με έψιλον γιώτα. Κολοκοιτρώνω...

630
01:01:29,904 --> 01:01:32,904
κολοκοιτρώνεις, κολοκοιτρώνει...

631
01:01:33,204 --> 01:01:38,104
[Όλα τα παιδιά μαζί]
Κολοκοτρώνω, κολοκοτρώνεις...

632
01:01:38,304 --> 01:01:43,404
κολοκοτρώνει, κολοκοτρώνουμε,
κολοκοτρώνετε, κολοκοτρώνουν.

633
01:01:47,304 --> 01:01:52,504
Ο Κολοκοτρώνης δεν ήταν ρήμα.
Ήταν εθνικός ήρωας, κύριε Ιακωβίδη.

634
01:01:52,704 --> 01:01:57,204
Πρέπει να τονώσετε
την εθνική συνείδηση του παιδιού.

635
01:01:57,404 --> 01:02:02,104
Πρέπει οι Έλληνες ήρωες
να πάρουν θέση στο μυαλό του.

636
01:02:02,304 --> 01:02:03,504
[Αεράκι]

637
01:02:13,277 --> 01:02:18,277
Πω! Πω! Τι είν'αυτό, βρε Νίκο!
Πουλί δικέφαλο στεφανωμένο!

638
01:02:18,477 --> 01:02:23,177
[Τραγούδι <i>Δειλινά αξέχαστα</i>]
Καλώς τον Τουρκομερίτη!

639
01:02:23,377 --> 01:02:28,277
Πάνω στην ώρα ήρθες.
Θα φας μαζί μας, λεβεντιά μου;

640
01:02:28,477 --> 01:02:31,977
Και να θες να φύγεις, δεν σ'αφήνουμε.

641
01:02:32,177 --> 01:02:37,377
Πηγαίνετε μέσα με την Λίτσα
κι όταν ετοιμαστεί το φαΐ, θα φωνάξω.

642
01:02:37,577 --> 01:02:41,177
[Αφηγητής]
<i>Στην πολιτική κουζίνα...</i>

643
01:02:41,377 --> 01:02:46,577
<i>τα κύρια πιάτα σε συνδέουν
με απόμακρα μέρη της παιδικής μνήμης.</i>

644
01:02:46,777 --> 01:02:51,877
<i>Σκύβεις στο πιάτο, βυθίζεσαι
στην προσφορά της μαγείρισσας...</i>

645
01:02:52,077 --> 01:02:55,477
<i>κι απολαμβάνεις τη διαδρομή...</i>

646
01:02:55,677 --> 01:02:59,477
<i>μέχρι ν' ακουστεί
ο ήχος ενός τηλεφώνου...</i>

647
01:02:59,677 --> 01:03:04,477
<i>το κουδούνι μιας πόρτας
ή ο ήχος κάποιου μηνύματος.</i>

648
01:03:04,677 --> 01:03:09,477
[Ραδιοφωνικός εκφωνητής]
<i>Την πέμπτην πρωινήν σήμερα...</i>

649
01:03:09,677 --> 01:03:14,577
<i>αι τουρκικάί ένοπλαι δυνάμεις
εισέβαλαν στην νήσον Κύπρον.</i>

650
01:03:14,777 --> 01:03:19,877
<i>Τα τουρκικά όπλα στρέφονται
κατά των αδελφών μας.</i>

651
01:03:20,377 --> 01:03:25,577
<i>Αι εις την Κύπρον ένοπλαι δυνάμεις
αγωνίζονται εναντίον της εισβολής.</i>

652
01:03:25,777 --> 01:03:30,877
[Αχνή φωνή ραδιοφωνικού εκφωνητή
και χτυπήματα κατσαρολικών]

653
01:03:31,077 --> 01:03:35,677
[Αφηγητής]
<i>Η πολιτική κουζίνα είναι πολιτική...</i>

654
01:03:35,877 --> 01:03:41,077
<i>γιατί είναι φτιαγμένα από ανθρώπους
που άφησαν το φαΐ τους στη μέση...</i>

655
01:03:41,277 --> 01:03:42,977
<i>κάπου αλλού.</i>

656
01:03:43,177 --> 01:03:47,477
[Αντρική φωνή]
Φάνη! Σε ζητάει ένας κύριος.

657
01:03:54,604 --> 01:03:55,604
Θείε!

658
01:04:00,819 --> 01:04:05,819
-Για να σε δω. Σε πάει η στολή.
-Κι εσένα, θείε.

659
01:04:06,019 --> 01:04:11,219
Η μαμά σου είπε πως βγάζεις αρκετά.
Τα μαθήματά σου τα προλαβαίνεις;

660
01:04:11,419 --> 01:04:15,619
-Φάνη, έχω να σε πω ένα νέο.
-Τι είναι, θείε;

661
01:04:15,819 --> 01:04:18,319
Έρχεται ο παππούς σου.

662
01:04:18,519 --> 01:04:20,719
-Ο παππούς;
-Ναι.

663
01:04:20,919 --> 01:04:23,919
-Πότε;
-Από σένα εξαρτάται.

664
01:04:24,419 --> 01:04:27,219
-Γιατί;
-Παντρεύομαι.

665
01:04:28,119 --> 01:04:32,919
Επιτέλους! Από πού είναι θείε;
Απ'το Μπουένος Άιρες;

666
01:04:33,419 --> 01:04:35,919
Απ'την Καλαμάτα.

667
01:04:36,119 --> 01:04:39,619
Οι δικοί της είναι στρατιωτικοί.

668
01:04:40,419 --> 01:04:41,519
Συννοικέσιο;

669
01:04:44,795 --> 01:04:48,319
Μόλις έρθει ο παππούς σου...

670
01:04:48,619 --> 01:04:52,619
πρώτα θα ρωτήσει
τι ξέρει να μαγειρεύει.

671
01:04:54,219 --> 01:04:59,119
-Η Λέλα φτιάχνει μόνο τηγανητά αβγά.
-Τι πρέπει να μάθει;

672
01:04:59,319 --> 01:05:03,819
Στον παππού σου αρέσει
το χουνκιάρ μπεγιεντί, ε;

673
01:05:04,119 --> 01:05:07,619
Μη φοβάσαι, πεθαμένο είναι.

674
01:05:08,719 --> 01:05:12,019
Ξέρεις τι νόστιμο θα γίνει;

675
01:05:12,219 --> 01:05:15,419
Θα γλείφουνε τα δάχτυλά τους.

676
01:05:19,824 --> 01:05:22,924
Τώρα θα βάλουμε τα μπαχάρια.

677
01:05:23,124 --> 01:05:27,919
Στο μοσχάρι, πάντα θα κρύβεις
σκόρδο και λίγο κρομμύδι.

678
01:05:28,119 --> 01:05:32,819
-Θα το κρύβω; Γιατί να το κρύβω;
-Γιατί έτσι πρέπει.

679
01:05:33,019 --> 01:05:37,419
Εμείς δεν κρύβουμε τίποτα
στα φαγητά μας.

680
01:05:37,619 --> 01:05:42,419
Εμείς, ό,τι βάζουμε στο φαΐ,
το βάζουμε στα φανερά.

681
01:05:42,619 --> 01:05:45,119
[Επιφωνήματα και γέλια]

682
01:05:47,661 --> 01:05:52,419
Τα μαθήματα θα συνεχιστούν
και την επόμενη εβδομάδα.

683
01:05:52,619 --> 01:05:57,419
Μέχρι να'ρθει ο παππούς,
πρέπει να φτιάχνεις χουνκιάρ.

684
01:05:57,619 --> 01:06:01,119
Για να γλεντήσεις, μάθε να κρύβεις.

685
01:06:03,319 --> 01:06:04,819
[Αεράκι]

686
01:06:08,819 --> 01:06:10,319
[Σύρσιμο πόρτας]

687
01:06:20,110 --> 01:06:21,810
-Θείε!
-Τι έγινε;

688
01:06:22,010 --> 01:06:27,010
- Έχει ζέστη εδώ μέσα, ε;
-Πού να δεις στις μηχανές τι έχει!

689
01:06:27,210 --> 01:06:32,310
Η Άννα πώς σε φάνηκε;
Έμαθα πως τη γλυκοκοίταζες.

690
01:06:32,510 --> 01:06:34,110
Καλή είναι.

691
01:06:34,310 --> 01:06:39,210
Είναι από καλό σπίτι.
Το σόι τους είναι στρατιωτικοί.

692
01:06:43,475 --> 01:06:45,975
Εδώ δες.
[Γέλια]

693
01:06:46,475 --> 01:06:49,775
Η Αμάντα στην Ρώμη.
[Γέλια]

694
01:06:52,775 --> 01:06:54,575
[Τιτίβισμα γλάρων]

695
01:07:02,075 --> 01:07:04,575
Θείε, τι είν'αυτά;

696
01:07:04,775 --> 01:07:07,275
Πώς βρέθηκαν αυτά εδώ;

697
01:07:07,475 --> 01:07:11,975
Εγώ έστελνα στον παππού σου
κάρτες απ'τα λιμάνια...

698
01:07:12,175 --> 01:07:16,875
κι αυτός μ'έστελνε πλάκες
να τις δείξω στους γιατρούς.

699
01:07:17,075 --> 01:07:22,275
Μ'έγραφε: «Εσύ που γνωρίζεις κόσμο,
δείξ'τες να σου πούνε μια γνώμη.»

700
01:07:22,475 --> 01:07:27,075
Κι εγώ γύριζα τους γιατρούς
κι εκείνοι γελάγανε.

701
01:07:27,275 --> 01:07:31,675
-Τι είχες;
-Τίποτα. Ένα σημάδι απ'το '22 είχες.

702
01:07:31,875 --> 01:07:36,875
Ξέρεις γιατί με τις έστελνε;
Όχι για να τις βλέπουν οι γιατροί...

703
01:07:37,075 --> 01:07:42,075
αλλά για να τις βλέπω εγώ.
Μία το '55, μία το '64...

704
01:07:42,775 --> 01:07:48,175
όποτε γινόταν κάτι με τους Τούρκους,
έπαιρνα μια πλάκα.

705
01:07:54,409 --> 01:07:59,209
Εδώ δες. Η Ζωζώ!
Από το πώς κουνιόταν το κορμί της...

706
01:07:59,409 --> 01:08:04,109
όταν την έβλεπες από πίσω,
ήξευρες τι μαγειρεύει.

707
01:08:04,309 --> 01:08:05,509
Η Ζωζώ!

708
01:08:06,009 --> 01:08:09,509
Θείε! Λύσε τα σκοινιά να φύγουμε.

709
01:08:12,804 --> 01:08:14,004
Γιατί;

710
01:08:14,204 --> 01:08:18,709
Γιατί, όσο και να κοιτάζεις
την Λέλα από πίσω...

711
01:08:18,909 --> 01:08:22,509
δεν θα καταλάβεις ποτέ τι μαγειρεύει.

712
01:08:22,809 --> 01:08:28,009
Εσύ έμαθες αλλιώς μέχρι τώρα.
Εσύ ταξίδεψες σ'όλο τον κόσμο.

713
01:08:28,309 --> 01:08:32,609
Δεν μπορείς να τρως αβγά
πρωί και βράδυ.

714
01:08:32,809 --> 01:08:35,209
Δες, Φάνη, γιαβρί μου.

715
01:08:35,409 --> 01:08:40,509
Στη ζωή, υπάρχουν
δυσο είδη ανθρώπων που ταξιδεύουν...

716
01:08:40,709 --> 01:08:45,209
αυτοί που, πριν το ταξίδι,
κοιτάζουν τον χάρτη...

717
01:08:45,409 --> 01:08:50,409
κι αυτοί που, πριν το ταξίδι,
κοιτάζουν τον καθρέφτη.

718
01:08:50,609 --> 01:08:54,409
Όποιοι κοιτάζουν τον χάρτη φεύγουν...

719
01:08:54,609 --> 01:08:59,309
κι όποιοι κοιτάζουν τον καθρέφτη,
επιστρέφουν.

720
01:08:59,509 --> 01:09:03,909
[Λυπητερή μουσική]
Στο τελευταίο ταξίδι...

721
01:09:04,109 --> 01:09:08,109
εγώ κοίταξα τον καθρέφτη.
[Αναστεναγμός]

722
01:09:08,309 --> 01:09:13,309
Βρήκα την Λέλα, καλή κοπέλα είναι,
από καλό σπίτι είναι...

723
01:09:13,509 --> 01:09:16,909
και την είπα που θα την πάρω.

724
01:09:17,109 --> 01:09:20,409
Σε καμιάν άλλη δεν το είπα.

725
01:09:20,609 --> 01:09:25,809
Τώρα που το είπα,
θα κρατήσω τον λόγο μου, θα την πάρω.

726
01:09:26,809 --> 01:09:30,309
[Μπουρού και τιτίβισμα γλάρων]

727
01:09:33,417 --> 01:09:34,617
[Φλοίσβος]

728
01:09:35,617 --> 01:09:37,117
Κι αυτό εκεί;

729
01:09:38,117 --> 01:09:41,117
Αυτό εκεί δεν υπάρχει.

730
01:09:41,617 --> 01:09:42,617
Γιατί;

731
01:09:42,817 --> 01:09:47,617
Από τ'αστέρια που βλέπεις,
τα πιο πολλά δεν υπάρχουν.

732
01:09:47,817 --> 01:09:52,417
Αυτό που βλέπουμε
είναι το σημάδι τους στον χρόνο.

733
01:09:52,617 --> 01:09:57,717
Μην λες ποτέ σε μια γυναίκα
πως αυτά που βλέπει δεν υπάρχουν.

734
01:09:57,917 --> 01:10:02,417
Πες μου καλύτερα
κάτι που υπάρχει και δεν βλέπω.

735
01:10:02,617 --> 01:10:04,617
Το αλάτι στο φαΐ.

736
01:10:05,817 --> 01:10:09,317
Τελικά, μάγειρας είσαι ή αστρονόμος;

737
01:10:09,517 --> 01:10:11,717
Ο παππούς μου έλεγε...

738
01:10:11,917 --> 01:10:16,717
πως η λέξη «γαστρονόμος»
κρύβει μέσα της τη λέξη «αστρονόμος».

739
01:10:16,917 --> 01:10:20,217
Τι άλλο έλεγε ο παππούς σου;

740
01:10:20,417 --> 01:10:25,217
Η λέξη «ονειρεύομαι»
κρύβει μέσα της τη λέξη «ρεύομαι».

741
01:10:26,717 --> 01:10:29,717
Όπως και το «παντρεύομαι».

742
01:10:29,917 --> 01:10:34,817
Όταν παντρευτεί η Λέλα τον θείο σου,
θα είμαστε συγγενείς;

743
01:10:35,017 --> 01:10:39,717
-Δεν νομίζω ότι θα παντρευτούν.
-Γιατί;

744
01:10:41,117 --> 01:10:44,117
Αυτό βρωμάει. Τι είναι;

745
01:10:44,417 --> 01:10:49,317
Είναι ένα απαραίτητο μπαχαρικό
που μπαίνει στο χουνκιάρ.

746
01:10:49,517 --> 01:10:51,517
Το λένε κισάμαμουτ.

747
01:10:51,717 --> 01:10:54,717
[Χαρούμενη μουσική και φωνές]

748
01:10:54,917 --> 01:10:57,217
[Επιφωνήματα θαυμασμού]

749
01:10:58,017 --> 01:11:00,617
[Γέλια και μουσική]

750
01:11:09,817 --> 01:11:13,317
[Η χαρούμενη μουσική συνεχίζεται]

751
01:11:18,317 --> 01:11:21,817
[Η μουσική καλύπτει κάθε άλλο ήχο]

752
01:11:26,133 --> 01:11:28,333
[Κοφτό βάδισμα]

753
01:11:28,533 --> 01:11:32,033
Αυτό που έκανες ήταν μεγάλη αμαρτία.

754
01:11:32,233 --> 01:11:37,233
Ο θείος σου σε αγαπούσε τόσο
κι εσύ του χάλασες την τύχη.

755
01:11:37,433 --> 01:11:42,233
Για το καλό του το έκανα.
Αυτή δεν ήταν για τον θείο.

756
01:11:42,433 --> 01:11:47,533
Ο θείος να καταντήσει με την Λέλα.
Θα χώριζαν σε δυο'βδομάδες.

757
01:11:47,733 --> 01:11:52,733
Κάθε φορά που έβραζε χόρτα,
πάθαινε εγκαύματα τρίτου βαθμού.

758
01:11:52,933 --> 01:11:56,333
Κι εσύ γιατί ανακατεύτηκες;

759
01:11:56,533 --> 01:12:00,133
Κι ο παππούς έβαζε λάθος μπαχάρια.

760
01:12:00,333 --> 01:12:05,633
-Για να φτιάξει τα πράγματα.
-Κι εγώ ξανάφτιαξα τη ζωή του θείου.

761
01:12:05,833 --> 01:12:09,333
Θα δείτε τι θα μου πει ο παππούς.

762
01:12:09,533 --> 01:12:14,533
Μη μαθευτεί ότι δεν θα γίνει ο γάμος,
γιατί δεν θα έρθει ο μπαμπάς.

763
01:12:14,733 --> 01:12:18,133
Μ'αυτό το πλευρό να κοιμάστε.

764
01:12:18,333 --> 01:12:22,533
Σιγά μην έρθει αύριο.
Δεν ήρθε τόσες φορές...

765
01:12:22,733 --> 01:12:27,733
και θα'ρχόταν τώρα,
που παντρεύεται ο Αιμίλιος με προξενιό.

766
01:12:27,933 --> 01:12:32,433
Θα σας πω κάτι
και βάλτε το καλά στον νου σας.

767
01:12:32,633 --> 01:12:37,833
Ο παππούς δεν θα έρθει ούτε αύριο,
ούτε είχε ποτέ σκοπό να έρθει.

768
01:12:42,204 --> 01:12:47,133
Ο παππούς δεν ήρθε τόσα χρόνια
γιατί δεν ήθελε να έρθει.

769
01:12:47,633 --> 01:12:51,133
Δεν θα άφηνε την Πόλη με τίποτα.

770
01:12:51,333 --> 01:12:56,133
Κανένας μας δεν θ'άφηνε την Πόλη
για τίποτα στον κόσμο.

771
01:12:56,633 --> 01:13:01,533
[Αργά και με συγκίνηση]
Την Πόλη, την είπανε Πόλη...

772
01:13:01,733 --> 01:13:05,733
γιατί ήτανε
η πιο όμορφη πόλη του κόσμου.

773
01:13:13,253 --> 01:13:17,253
[Βαριά ανάσα]
Όταν ήταν να μας διώξουνε...

774
01:13:22,753 --> 01:13:27,553
ο Τούρκος αστυνόμος
έσκυψε και με είπε στο αυτί...

775
01:13:28,053 --> 01:13:32,853
πως, αν γινόμεουν μουσουλμάνος,
εγώ, όχι εσείς, μόνο εγώ...

776
01:13:33,353 --> 01:13:36,953
θα μέναμε και δεν θα παθαίναμε τίποτα.

777
01:13:37,453 --> 01:13:41,953
Και ξέρετε
ποιο είναι το κρίμα μου τόσα χρόνια;

778
01:13:48,413 --> 01:13:50,913
Ότι δεν είπα όχι αμέσως.

779
01:13:51,413 --> 01:13:55,413
Για να το πω,
πέρασαν πέντε δευτερόλεπτα.

780
01:13:56,413 --> 01:13:58,913
[Χτύποι ρολογιού]

781
01:13:59,113 --> 01:14:01,613
Ο Θεός να με συγχωρέσει...

782
01:14:01,813 --> 01:14:06,613
ήταν τα χειρότερα
πέντε δευτερόλεπτα της ζωής μου...

783
01:14:06,813 --> 01:14:11,313
γεμάτα μουσικές, λόγια,
ηλιοβασιλέματα, Ελλάδα.

784
01:14:14,513 --> 01:14:17,013
[Νοσταλγική μουσική]

785
01:14:17,213 --> 01:14:22,213
Γιατί η Ελλάδα ήταν ωραία
όταν την σκεφτόμασταν στην Πόλη...

786
01:14:23,013 --> 01:14:26,513
πιο όμορφη απ'αυτό που βρήκαμε εδώ.

787
01:14:27,013 --> 01:14:30,513
[Νοσταλγική μουσική κι αναφιλητά]

788
01:14:34,873 --> 01:14:37,573
Ο Θεός να με συγχωρέσει!

789
01:14:41,368 --> 01:14:46,573
Θα το δείτε και να με θυμηθείτε·
ο παππούς δεν θα έρθει ούτε αύριο.

790
01:14:48,073 --> 01:14:51,573
[Η νοσταλγική μουσική συνεχίζεται]

791
01:14:58,767 --> 01:15:01,467
[«Έκρηξη» κρουστών]

792
01:15:08,667 --> 01:15:11,967
[Δυνατή, νοσταλγική μουσική]

793
01:15:24,467 --> 01:15:28,067
[Η μουσική συνεχίζεται]

794
01:15:50,253 --> 01:15:55,253
[Μηχανή αυτοκινήτου,
απαλό σταμάτημα της μουσικής]

795
01:15:55,545 --> 01:15:58,053
[Τρίξιμο πόρτας]

796
01:15:58,653 --> 01:16:02,653
[Στα αγγλικά]
Τον έφεραν το μεσημέρι...

797
01:16:02,853 --> 01:16:05,853
και το πρωί έπεσε σε κώμα.

798
01:16:06,653 --> 01:16:11,453
Αν είχατε φτάσει χθες,
θα μπορούσατε να του μιλήσετε.

799
01:16:11,653 --> 01:16:15,153
Τι πιθανότητες έχει να συνέλθει ;

800
01:16:15,353 --> 01:16:18,653
Μόνο να περιμένουμε μπορούμε.

801
01:16:20,353 --> 01:16:24,353
Αν αλλάξει οτιδήποτε,
θα σας ενημερώσουμε.

802
01:16:24,553 --> 01:16:29,153
-Είπε τίποτα;
-Δεν του είναι εύκολο να μιλήσει.

803
01:16:29,353 --> 01:16:32,853
Είναι συναισθηματικά φορτισμένος.

804
01:16:33,053 --> 01:16:38,653
Δυσκολευτήκαμε να βρούμε ποιος είναι.
Πήγε στο αεροδρόμιο χωρίς διαβατήριο.

805
01:16:42,850 --> 01:16:45,350
[Άνοιγμα πόρτας]

806
01:16:47,850 --> 01:16:50,350
[Ομιλίες στο βάθος]

807
01:17:28,603 --> 01:17:29,603
Παππού!

808
01:17:31,603 --> 01:17:34,303
Παππού, ο Φάνης είμαι.

809
01:17:38,013 --> 01:17:39,713
Ήρθα, παππού!

810
01:17:43,496 --> 01:17:44,996
Εδώ είμαι.

811
01:17:55,101 --> 01:17:59,801
[Λυπητερή μουσική]

812
01:18:01,101 --> 01:18:02,401
[Αναφιλητά]

813
01:18:27,108 --> 01:18:30,608
[Αύξηση της έντασης της μουσικής]

814
01:18:58,614 --> 01:19:02,114
[Παύση της μουσικής, αεράκι]

815
01:19:08,747 --> 01:19:12,247
[Η μουσική ξεκινά και πάλι]

816
01:19:17,151 --> 01:19:20,651
[Μουσική και τιτιβίσματα γλάρων]

817
01:19:30,514 --> 01:19:33,014
[Μηχανή πλοίου]

818
01:19:40,952 --> 01:19:44,452
[Η απαλή μουσική συνεχίζεται]

819
01:19:48,052 --> 01:19:51,552
[Μουσική και καμπανάκι του τραμ]

820
01:20:00,029 --> 01:20:03,529
[Κλείσιμο πόρτας]

821
01:20:09,129 --> 01:20:11,629
[Απαλή μουσική]

822
01:20:17,859 --> 01:20:20,403
[Άνοιγμα πόρτας]

823
01:20:21,691 --> 01:20:24,691
[Απότομο κλείσιμο πόρτας]

824
01:20:34,465 --> 01:20:37,965
[Παύση της μουσικής, αργό βάδισμα]

825
01:20:40,932 --> 01:20:43,932
[Τσιτσιρίσμα φωτιάς]

826
01:20:55,223 --> 01:20:58,723
[Βήματα που απομακρύνονται]

827
01:21:02,000 --> 01:21:05,100
[Άνοιγμα πόρτας, αέρας]

828
01:21:05,600 --> 01:21:10,000
[Αντρική φωνή]
<i>Ότι Συ ει η ανάστασις, η ζωή...</i>

829
01:21:10,200 --> 01:21:15,000
<i>και η ανάπαυσις
του κεκοιμημένου δούλου σου Βασιλείου.</i>

830
01:21:15,200 --> 01:21:20,000
<i>Χριστέ ο Θεός ημών
και Σοι την δόξαν αναπέμπομεν...</i>

831
01:21:20,200 --> 01:21:22,700
<i>συν τω ανάρχω Σου πατρί...</i>

832
01:21:22,900 --> 01:21:27,700
< i>και τω παναγίω και αγαθώ
και ζωοποιώ Σου πνεύματι...</ i>

833
01:21:27,900 --> 01:21:32,400
< i>νυν και αεί
και εις τους αιώνας των αιώνων αμήν.</ i>

834
01:21:32,600 --> 01:21:36,900
[Βροντή και δυνατή βροχή]
< i>Ο Θεός των πνευμάτων...</ i>

835
01:21:37,100 --> 01:21:41,500
< i>και πάσης σαρκός,
ο τον θάνατον καταπατήσας...</ i>

836
01:21:41,700 --> 01:21:46,700
< i>τον δε διάβολον καταργήσας
και ζώην τω κόσμω σου δωρησάμενος...</ i>

837
01:21:46,900 --> 01:21:52,100
< i>αυτός Κύριε, ανάπαυσον την ψυχήν
του κεκοιμημένου δούλου σου Βασιλείου</ i>

838
01:21:52,300 --> 01:21:57,000
< i>εν τόπω φωτεινώ, εν τόπω χλοερώ,
εν τόπω αναψύξεως...</ i>

839
01:21:57,200 --> 01:22:00,900
< i>ένθα απέδρα οδύνη,
λύπη και στεναγμός.</ i>

840
01:22:01,100 --> 01:22:04,600
< i>Παν αμάρτημα, το παρ'αυτού πραχθέν..</ i>.

841
01:22:04,800 --> 01:22:09,300
< i>ως αγαθός και φιλόανθρωπος Θεός,
συγχώρησον.</ i>

842
01:22:11,000 --> 01:22:14,500
[Χτυπήματα κουταλομαχαιροπύρουνων]

843
01:22:15,000 --> 01:22:18,600
[Στα αγγλικά]
Όταν αποφάσισε να κλείσει το μαγαζί...

844
01:22:18,800 --> 01:22:23,800
ήρθαμε με τον άντρα μου
από την Άγκυρα για να τον βοηθήσουμε.

845
01:22:24,300 --> 01:22:29,100
-Θα πρέπει να ήταν λυπημένος.
-Όχι, ήταν χαρούμενος.

846
01:22:36,887 --> 01:22:40,387
Και πού είναι τώρα ο σύζυγός σου;

847
01:22:40,587 --> 01:22:43,187
Δεν είμαστε πια μαζί.

848
01:22:43,387 --> 01:22:47,887
Ο Μουσταφά νοιαζόταν
μόνο για την καριέρα του...

849
01:22:48,087 --> 01:22:51,387
κι έτσι έμεινε στην Άγκυρα.

850
01:22:51,587 --> 01:22:54,887
Είναι στρατιωτικός γιατρός.

851
01:22:58,887 --> 01:23:03,687
Ξέρεις, έχω ακόμα
όλες τις κάρτες που μου έστειλες.

852
01:23:03,887 --> 01:23:07,387
Κι εγώ έχω κρατήσει τις δικές σου.

853
01:23:07,587 --> 01:23:09,287
Μυρίζουν ακόμα;

854
01:23:09,487 --> 01:23:11,987
[Στα τουρκικά]
Λιγάκι.

855
01:23:17,154 --> 01:23:18,854
Έχω αργήσει.

856
01:23:19,054 --> 01:23:24,454
Πρέπει να πάρω την κόρη μου
απ'το μάθημα. Θέλεις να τη γνωρίσεις;

857
01:23:24,954 --> 01:23:28,154
[Χαρούμενη ρυθμική μουσική πιάνου]

858
01:23:38,154 --> 01:23:41,654
[Η χαρούμενη μουσική συνεχίζεται]

859
01:23:57,044 --> 01:24:00,544
[Μουσική και κουδουνάκι του τραμ]

860
01:24:03,744 --> 01:24:07,144
[Η απαλή μουσική συνεχίζεται]

861
01:24:11,377 --> 01:24:15,477
[Αναστεναγμός
και σταμάτημα της μουσικής]

862
01:24:17,477 --> 01:24:20,077
[Βαθιά ανάσα]

863
01:24:22,698 --> 01:24:24,398
[Αέρας]

864
01:24:28,046 --> 01:24:30,146
[Ανοιγμα πόρτας]

865
01:24:31,546 --> 01:24:34,846
[Στα αγγλικά]
Κύριε Ιακωβίδη!

866
01:24:35,824 --> 01:24:40,598
-Χαίρομαι που σας γνωρίζω.
-Η χαρά είναι δική μου.

867
01:24:40,798 --> 01:24:41,998
[Αναστεναγμός]

868
01:24:43,725 --> 01:24:47,225
Τα άρθρα σας είναι πολύ δημοφιλή.

869
01:24:47,425 --> 01:24:48,425
Ευχαριστώ.

870
01:24:50,925 --> 01:24:56,125
Ο λόγος που ζήτησα να σας δω
έχει σχέση με μια παλιά μου επιθυμία.

871
01:24:56,325 --> 01:25:01,525
Βρίσκομαι εδώ για οικογενειακούς λόγους
και νιώθω πως πρέπει να...

872
01:25:01,725 --> 01:25:06,925
Για να είμαι ειλικρινής,
θα ήθελα να δώσω διαλέξεις εδώ.

873
01:25:07,125 --> 01:25:12,125
Με ξαφνιάζετε· το τμήμα είναι μικρό.
Φυσικά, θα ήταν τιμή μας...

874
01:25:12,325 --> 01:25:17,625
Έχει μεγάλη σημασία για μένα
να διδάξω σ'αυτή την πόλη.

875
01:25:20,525 --> 01:25:25,925
-Για πόσον καιρό είστε διαθέσιμος;
-Δεν υπάρχει πρόβλημα χρόνου.

876
01:25:30,711 --> 01:25:33,211
[Μηχανές αυτοκινήτων]

877
01:25:33,411 --> 01:25:38,511
Αυτά για σήμερα. Η Σκεπαστή Αγορά
είναι ανοικτή ως τις έξι...

878
01:25:38,711 --> 01:25:44,111
και σε δυο λεπτά θα είστε στο χαμάμ.
Σας ευχαριστώ και καλό σας απόγευμα!

879
01:25:44,311 --> 01:25:46,811
Σας ευχαριστούμε, δεσποινίς.

880
01:25:47,011 --> 01:25:49,511
[Κορναρίσματα και βήματα]

881
01:25:51,265 --> 01:25:53,811
[Στα αγγλικά]
Με συγχωρείτε!

882
01:25:55,011 --> 01:25:56,011
Ναι!

883
01:25:56,211 --> 01:25:57,411
[Έντονα φτερουγίσματα]

884
01:25:57,611 --> 01:26:03,011
Αποφάσισα να γίνω τουρίστας για λίγο.
Πόσο χρεώνετε την ατομική ξενάγηση;

885
01:26:06,828 --> 01:26:11,911
Δεν θα σε χρεώσω,
αλλά τι θα κάνεις εσύ για μένα;

886
01:26:12,205 --> 01:26:14,705
Να σου χορέψω;

887
01:26:24,291 --> 01:26:29,291
Βλέπω συνέχεια ηλικιωμένους
να κουβαλάνε κουτιά με γλυκά...

888
01:26:29,491 --> 01:26:34,691
για να προσφέρουν γάλα και ζάχαρη,
τις πρώτες δύο γεύσεις της ζωής.

889
01:26:34,891 --> 01:26:36,891
-Α!
-Τι;

890
01:26:37,091 --> 01:26:42,091
Την Κυριακή έχει γενέθλια η Αϊσέ.
Πρέπει να φτιάξω τούρτα.

891
01:26:43,491 --> 01:26:47,091
Αν είσαι ακόμα εδώ, είσαι καλεσμένος.

892
01:26:48,591 --> 01:26:49,791
[Φλοίσβος]

893
01:26:53,498 --> 01:26:57,098
Γιατί δεν ήρθες όλα αυτά τα χρόνια;

894
01:26:57,298 --> 01:27:02,098
Προσπάθησα μια φορά,
αλλά με σταμάτησαν μερικά τανκς.

895
01:27:08,178 --> 01:27:10,678
-Φοβόμουνά.
-Εμέννα;

896
01:27:11,678 --> 01:27:15,178
Την στιγμή που θα'πρεπε να ξαναφύγω.

897
01:27:15,378 --> 01:27:17,878
[Νοσταλγική μουσική]

898
01:27:21,895 --> 01:27:26,395
[Φωνή Σαΐμέ]
<i>Πέρασα χρόνια χορεύοντας...</i>

899
01:27:26,595 --> 01:27:30,195
<i>περιμένοντάς σε να μου μαγειρέψεις.</i>

900
01:27:30,395 --> 01:27:34,895
-Αυτή είναι η στιγμή σου.
-Μετά το πάρτι.

901
01:27:35,595 --> 01:27:38,495
[Ρομαντική μουσική]

902
01:27:40,874 --> 01:27:45,974
Σήμερα μου πρότειναν να δουλέψω
στο Πανεπιστήμιο του Βοσπόρου...

903
01:27:46,174 --> 01:27:49,274
ως επισκέπτης καθηγητής.

904
01:27:49,674 --> 01:27:53,274
-Υπέροχα! Μπορείς;
-Δέχτηκα.

905
01:27:57,445 --> 01:28:01,574
-Πρέπει όμως εσύ ν'αποφασίσεις.
-Εγώ;

906
01:28:02,574 --> 01:28:05,074
[Ρομαντική μουσική]

907
01:28:11,565 --> 01:28:13,665
Μετά το πάρτι.

908
01:28:13,865 --> 01:28:16,465
[Χτύπημα κρέμας]

909
01:28:19,465 --> 01:28:20,565
[Βήματα]

910
01:28:20,765 --> 01:28:24,765
[Αφηγητής]
<i>Στην πολιτική κουζίνα...</i>

911
01:28:24,965 --> 01:28:29,765
<i>τα γλυκά μοιάζουν
με τον επίλογο των παραμυθιών.</i>

912
01:28:29,965 --> 01:28:32,365
[Κουδούνι πόρτας]

913
01:28:32,565 --> 01:28:35,065
[Αφηγητής]
<i>Στο τέλος...</i>

914
01:28:35,265 --> 01:28:40,465
<i>δικαιώνονται όλα τα συναισθήματα
που νιώθουν οι ήρωες στην αρχή...</i>

915
01:28:40,665 --> 01:28:43,965
<i>και φοβούνται να τ'αντιμετωπίσουν.</i>

916
01:28:44,165 --> 01:28:48,665
[Η μικρή στα τουρκικά]
<i>Μαμά, ήρθε ο μπαμπάς!</i>

917
01:28:48,865 --> 01:28:53,465
[Αφηγητής]
<i>Τα γλυκά κατευνάζουν τους ήχους...</i>

918
01:28:53,665 --> 01:28:57,265
<i>που διέκοψαν το τραπέζι της γιορτής.</i>

919
01:28:57,465 --> 01:29:01,465
[Στα τουρκικά]
Πήρα το τρένο κι ήρθα αμέσως.

920
01:29:01,665 --> 01:29:06,265
-Μουσταφά!
-Δεν ήθελα να χάσω τα γενέθλιά της.

921
01:29:16,945 --> 01:29:22,045
Δεν ήξερα ότι είχες φιλοξενούμενο,
αλλιώς θα είχα ειδοποιήσει.

922
01:29:22,245 --> 01:29:27,045
[Στα αγγλικά]
Ο Φάνης είναι εγγονός του κυρ Βασίλη.

923
01:29:32,269 --> 01:29:36,869
Έμαθα για την απώλειά σας.
Τα συλλυπητήρια μου.

924
01:29:39,588 --> 01:29:40,688
Ευχαριστώ.

925
01:29:44,773 --> 01:29:48,873
Έχουμε συναντηθεί
στο μαγαζί του παππού σας.

926
01:29:49,073 --> 01:29:53,373
Μιλούσε για σας συχνά.
Τον σεβόμουν πάρα πολύ.

927
01:29:53,573 --> 01:29:58,473
Εκτιμούσα τη γνώμη του.
γνώριζε πολλά από διπλωματία.

928
01:30:03,745 --> 01:30:05,745
Μου επιτρέπετε;

929
01:30:14,842 --> 01:30:17,842
Κανέλα και κεφτέδες...

930
01:30:18,342 --> 01:30:23,142
φαίνεται πως ήρθα
είτε τη σωστή στιγμή ή πολύ αργά.

931
01:30:25,999 --> 01:30:30,999
Πόσον καιρό σκοπεύετε
να μείνετε στην Κωνσταντινούπολη;

932
01:30:31,199 --> 01:30:36,399
-Του πρόσφεραν θέση στο Πανεπιστήμιο.
-Στον Τομέα Αστροφυσικής.

933
01:30:38,499 --> 01:30:43,599
Μάλιστα! Πάντα μαθαίναμε
απ'τους Έλληνες. Αστρονομία εννοώ.

934
01:30:46,199 --> 01:30:48,699
[Απαλή μουσική και φλοίσβος]

935
01:30:56,370 --> 01:30:59,870
[Μουσική και μηχανές αυτοκινήτων]

936
01:31:03,070 --> 01:31:06,170
[Η απαλή μουσική συνεχίζεται]

937
01:31:19,043 --> 01:31:20,543
[Απαλή μουσική πιάνου]

938
01:31:29,573 --> 01:31:31,873
[Τρεχούμενο νερό]

939
01:31:40,973 --> 01:31:43,473
[Στάλες νερού]

940
01:31:51,451 --> 01:31:55,151
[Στα αγγλικά]
Σ'ευχαριστώ που ήρθες.

941
01:31:55,351 --> 01:31:56,451
Παρακαλώ.

942
01:32:06,103 --> 01:32:09,703
Γιατί επέλεξες να με συναντήσεις εδώ;

943
01:32:10,111 --> 01:32:14,803
Εδώ πάντα ανοίγει κανείς,
όπως τα μύδια στον ατμό.

944
01:32:18,348 --> 01:32:19,548
Μαγειρεύεις;

945
01:32:21,635 --> 01:32:25,835
Όχι, δεν κατάφερα ποτέ
να μαγειρέψω τίποτα.

946
01:32:26,557 --> 01:32:30,135
Ο κυρ Βασίλης μου έλεγε συχνά...

947
01:32:30,335 --> 01:32:34,835
πως τα μπαχαρικά
έχουν θεραπευτικές ιδιότητες.

948
01:32:35,035 --> 01:32:38,535
Η Ιατρική επιβεβαίωσε τα λόγια του;

949
01:32:38,735 --> 01:32:42,235
Τότε πρωτοερωτεύτηκα την Σαΐμέ.

950
01:32:43,235 --> 01:32:45,735
[Στάλες νερού]

951
01:32:46,745 --> 01:32:49,335
Λαχταρούσα να τη δω...

952
01:32:49,535 --> 01:32:53,635
και πήγαινα στο μαγαζί του
σχεδόν κάθε μέρα.

953
01:32:53,835 --> 01:32:58,635
Ξέρεις κάτι;
Ποτέ δεν κατάφερα ν'ανέβω στη σοφίτα.

954
01:32:58,835 --> 01:33:03,635
Όταν το προσπαθούσα,
ο κυρ Βασίλης έλεγε:

955
01:33:03,835 --> 01:33:09,135
«Σε γιατρούς και στρατιωτικούς
απαγορεύεται ν' ανέβουν εκεί πάνω.»

956
01:33:09,335 --> 01:33:10,435
[Γέλια]

957
01:33:14,177 --> 01:33:19,235
Επίσης, έλεγε πως εμείς οι δύο
θα γινόμασταν καλοί φίλοι.

958
01:33:19,835 --> 01:33:22,435
Κρίμα που φύγατε.

959
01:33:26,176 --> 01:33:28,476
Δεν φύγαμε.

960
01:33:28,976 --> 01:33:31,176
Απελαθήκαμε.

961
01:33:33,916 --> 01:33:38,916
Εγώ ήμουν μικρό παιδί
κι ο πατέρας μου ήταν διπλωμάτης...

962
01:33:39,116 --> 01:33:44,516
αλλά ο κυρ Βασίλης ήξερε
ν'ανακαλεί μνήμες χωρίς να προκαλεί.

963
01:33:46,921 --> 01:33:49,421
[Βαθιά εκπνοή]

964
01:33:49,621 --> 01:33:53,221
Τελευταία, με πιάνει αυτός ο πόνος.

965
01:33:53,421 --> 01:33:57,921
Το ίδιο σημείο
ταλαιπωρούσε κι εκείνον.

966
01:34:02,091 --> 01:34:05,591
Το δικό του ήταν ένα παλιό τραύμα.

967
01:34:05,791 --> 01:34:09,291
Τα παλιά τραύματα είναι ύπουλα.

968
01:34:09,498 --> 01:34:12,591
Παραμένουν ζωντανά.

969
01:34:14,554 --> 01:34:18,054
Είσαι ακόμα ερωτευμένος μαζί της;

970
01:34:22,777 --> 01:34:26,277
[Στάλες νερού]

971
01:34:26,899 --> 01:34:28,477
[Βαθιά ανάσα]

972
01:34:33,333 --> 01:34:38,733
Χθες το βράδυ ζήτησα από την Σαϊμέ
να επιστρέψει στην Άγκυρα μαζί μου...

973
01:34:41,916 --> 01:34:44,416
κι εκείνη δέχτηκε.

974
01:34:44,916 --> 01:34:47,416
[Τρεχούμενο νερό]

975
01:34:49,435 --> 01:34:51,435
[Βουητό μηχανών]

976
01:35:05,147 --> 01:35:07,947
[Ανακοινώσεις δρομολογίων]

977
01:35:14,939 --> 01:35:16,939
[Τρίξιμο μετάλλου]

978
01:35:21,382 --> 01:35:25,682
[Γυναικεία φωνή]
<i>Το τρένο για Άγκυρα...</i>

979
01:35:25,882 --> 01:35:28,482
<i>αναχωρεί σε τρία λεπτά.</i>

980
01:35:38,686 --> 01:35:39,886
[Σιωπή]

981
01:35:49,375 --> 01:35:50,575
[Σιωπή]

982
01:36:02,703 --> 01:36:05,103
[Χτύπημα τακουνιών]

983
01:36:11,775 --> 01:36:15,275
Τώρα είναι η σειρά μου να φύγω.

984
01:36:25,659 --> 01:36:26,759
[Αναφιλητά]

985
01:36:30,349 --> 01:36:31,849
Αντίο Σαΐμέ.

986
01:36:34,113 --> 01:36:35,713
[Φάνης]
Αντίο.

987
01:36:36,713 --> 01:36:38,713
[Δυνατό κλάμα]

988
01:36:39,713 --> 01:36:41,611
Αντίο, Φάνη.

989
01:36:47,465 --> 01:36:49,965
[Ανακοίνωση δρομολογίου]

990
01:36:54,165 --> 01:36:57,165
[Απαλή λυπητερή μουσική]

991
01:37:00,606 --> 01:37:03,106
Μην κοιτάξεις πίσω, Σαΐμέ.

992
01:37:05,091 --> 01:37:10,491
Αν το κάνεις, η εικόνα θα παραμείνει
στη μνήμη σου, σαν υπόσχεση.

993
01:37:16,718 --> 01:37:21,718
[Δυνατή μουσική
που καλύπτει κάθε άλλο ήχο]

994
01:37:43,060 --> 01:37:47,560
[Σταδιακή επιβράδυνση
του ρυθμού της μουσικής]

995
01:37:53,480 --> 01:37:57,163
[Απαλό σταμάτημα της μουσικής]

996
01:38:01,442 --> 01:38:04,463
[Δυνατό σύρσιμο μετάλλου]

997
01:38:08,939 --> 01:38:11,439
[Τρίξιμο ξύλου]

998
01:38:12,739 --> 01:38:16,739
[Ρυθμικό τρίξιμο πόρτας
κι αργό βάδισμα]

999
01:38:24,539 --> 01:38:25,739
[Σιωπή]

1000
01:38:32,539 --> 01:38:35,739
[Τρίξιμο ξύλινου πατώματος]

1001
01:39:03,928 --> 01:39:05,128
[Σιωπή]

1002
01:39:12,653 --> 01:39:15,153
[Δυνατές νότες στο πιάνο]

1003
01:39:27,453 --> 01:39:30,153
[Νοσταλγική μουσική]

1004
01:39:50,042 --> 01:39:53,542
[Η ένταση της μουσικής ανεβαίνει]

1005
01:40:01,142 --> 01:40:04,442
[Δυνατή, νοσταλγική μουσική]

1006
01:40:34,303 --> 01:40:39,303
[Η μουσική συνεχίζεται
και καλύπτει κάθε άλλο ήχο]

